

భారతి

నవంబరు 1968

వ్యవస్థాపకులు

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెల ఒకరూపాయి

Review
by
1968

భారతి

మాస పత్రిక

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభు ప్రసాద్

నవంబరు 1968

సంపుటము : 45 :

పంపిక : 11 :

విషయానుక్రమణిక

నవంబరు 1968

ఆశానుందరి	శ్రీ సూతలపాటి గంగాధరం	1
'ముఖలింగేశ్వర...త్రికళింగదేవర'	శ్రీ జి. ఆర్. వర్మ	3
ఓ చెట్టు - రెండే వుప్పులూ	శ్రీ గొల్లపూడి మారుతీ రావు	19
భావకవిత్వంలో నందూరి	శ్రీ రామమోహన్ రావు	30
జీవనశిల్పి	శ్రీమతి ఎస్. సుందరమ్మ	38
అధునిక భాషాశాస్త్రం-వికాసం, పరిణామం	డా. పి.ఎస్. సుబ్రహ్మణ్యం	39
'మరింగంటి సింగరాచార్యులు-కృతులు'	శ్రీ రంగాచార్య	45
కవికన్నా...	శ్రీ వరవరరావు	54
ప్రాంతీయ దేశ్య పద నిఘంటువు	శ్రీ ఉమావతి పద్మనాభ శర్మ	56
గ్రంథవిమర్శలు		64

—

ఆ శా సు ం ద రి

శ్రీ సూతలపాటి గంగాధరం

ప్రేయసి! నీదుపాలమున వెల్గెడు కుంకుమ చంద్రరేఖ తా
నాయువు తీవ నిర్దయగ సంతము చేయు నిశాత హేతికా
న్యాయము నొందు కొందరికి; నవ్యనుధారన భవ్యసేదన
చేయును కొంతమంది కెద చిద్గనాకృతి దాల్చినేమిట!

మృత్యువు లేమికేడు రనిమేషులు—మానవకోటి యన్న
మృత్యువుకల్మికేడురిల—ఏడ్చెద రెల్లరు లేనిదానికై;
నిత్యము నేడు నేను రమణి! భవదీయ మనః ప్రభూత సాం
గత్య సుగంధ సానుభవ గౌరవ భాగ్యముకై ఎదన్ చేశీ!

కరువై ఒక్కట నా ఎడంద ప్రాదమున్ గాఢముగా ద్రచ్చు—రే
ఇరులై ఒక్కట గుండె గూడునను గుడ్డెపెట్టి నిద్రించు—పూ
నరులై ఒక్కట గుండె కోవెలను ఆశాజ్యోతి వెల్గించు—నీ
కురులే ప్రేయసి! ఇన్ని రూపముల నాకున్ దర్శనందిచ్చెడున్.

తీయని నెయ్యపుం బడిసి తీగల వేగమ మీటి—గూటికిన్
వేయని వెండివాకిటల వెచ్చగ తీయగ పాంచికాంచు నీ
మాయల దొంగచూపులను మాటికి మాటికి నా యెడందనే
కోయక కోతువే చెలియ! గుండియకాట్లకు మందు ఏమిటే?

ఝరియై మంజరియై లతానికరమై సారభ్యసాభాగ్యమై
ధరయై సాగరమై ధరాధరమునై తారాసథంబై చరా
చరమే నీవయితోతు వొక్కవరి ఆశాజ్యోతి! నీ రూపమే
కరవై పోవునుగాదె ఒక్కవరి వాక్కర్మంబులే శూన్యమై!

జలధిలోన పెరిగి జలదమందు కరిగి
కొండపైన జారి కోనదూరి
పదములందు చేరి హృదయముగా మారి
నిలచినావు బ్రతుకు నిలిపినావు!

ఇంచుక పైట జార్చి-తల నించుక పూవులుకూర్చి-మోవిపై
మంచునువోని చంద్రికల మల్లియ తావుల చేర్చి-నీలి రే
ఖాంచల నేత భావముల నన్నిట బాసల రంగుమార్చి-రా
యంచనడల్ హాయిల్ చిలుక ఆశా! ఎవ్వరిగుండె లాగునే.

పరువులేనివాడు ప్రాణమ్ము నిలవేసి
మనసు లేనివాడు మమత నిచ్చి
బలము లేనివాడు చలమె బలముచేసి
నిలిపినావు బ్రతుకు కలత లడచి!

జీవనగాన మార్పురికి జీవము నీవ-ధరాతలంబు న
ధావ వధాంత వర్తనకు ప్రాణము నీవ-తమోంధకార దు
ర్భావ విదీర్ఘ దీప్తకరభాస్కర మీన-మనోసుకూల సం
భావిత భావగారవ విభావము నీవ ధర్మిత్రికిన్ చెలి!

‘ముఖలింగేశ్వర... త్రికలింగదేవర’

శ్రీ జి. ఆర్. వర్మ

శ్రీకాకుళంజిల్లాలో బస్సు ప్రయాణం చేస్తుంటే తెలంగాణాలోవలె ఏదో ఒక చారిత్రక స్థలం, శిథిల శిల్పం తటస్థమవుతుంది. శ్రీకాకుళంనుండి బస్సు ప్రయాణంలో—అన్నీ పచ్చనిచెట్లు, దూరాన పర్వతాలు, పార్శ్వాన వంశాధారానది—చక్కని దృశ్యం. నాటి నగరం—వేటి నగరికటక—ముఖలింగ కుగ్రామాలు. ప్రయాణంలో ముందు కన్పించేది నగరి కటకం. దారి పొడుగునా శిథిలశిల్ప శకలాలు. అక్కడక్కడ చిల్పలు. అన్నీ పూరిందే.

ముఖలింగగ్రామకంఠాన కన్పించేది వశ్చి మాధిముఖంగా నున్న సోమేశ్వరాలయం. దారినసోయే వారి దండలుతప్ప నిత్యార్చనలేవు. గర్భాలయం, చుట్టూ ప్రదక్షిణకు ఎత్తు చేసిన స్థలం, ఆలయంలో సోమేశ్వరుడు తళతళలాడే కృష్ణశిలా లింగ మూర్తి. ఈ ఆలయ నిర్మాతను, నిర్మాణకాలాన్ని గూర్చి చెప్పే శాసనాలేవు. క్రీ. శ. 8-9 శతాబ్దాంనాటిది కావచ్చు. ఆలయం గోడల్లో గూళ్లు (కోష్ఠ) -అంగుళ మంగుళం శిల్పంగల పరికరపేర్లు. ఉత్తరాన మహిషాసురమర్దని శిల్పం చూడ చక్కగా ఉంది. ఇచ్చట అనురుడు ఎనుమునుండి వచ్చే మానవ శరీరుడు. అర్కవారి, హరిహర, లకు లీశ, గణపతి, గంగాయమున, కుమారప్రసాది మొదలగు వారితోపాటు, మాడదగిన మిథున (నాయికా నాయక) శృంగార శిల్పం ఉంది.

తర్వాత కన్పించేది పూర్వాభిముఖంగావున్న అనియంక భీమేశ్వరాలయం. చేరునలో పూరిండ్లు, పశు పుల పాకలు. చెప్పదగ్గ శిల్పం లేదు. ఈ నిర్మాణం సోమేశ్వరాలయానికి విభిన్నం. మండపం ఉంది. ఆల

మహావేశ్వరాలయం గోడపై తూర్పువైపున్న
మహిషాసురమర్దని

యంలో శిథిల చారిత్రకయాదుల ఏగబోలున్నాయి. గర్భగుడి పల్లంగా ఉండుటలో పాతాశేఖరుడునుకువే వారున్నారు. ఆలయంలో త్రాచుపా మున్నదని పాధా రణంగా ఎవరూ చేరరు. ఉత్తరాన బ్రహ్మ. మరో వైపు నరసింహవతారం శిల్పం ఉంది. పాండవుల్లో భీముడు ప్రతిష్ఠించాడంటారు. కాని ఈ భీముడు చారిత్రక పురుషుడైన గంగరాజుల్లో ఒకానొక అనియంక భీముడు. ఆ రాజు క్రీ. శ. 980-1014 వరకు పాలించిన అనియంక భీము (ఇమ్మడి వజ్రవాస్త, ముమ్మడి అనంతవర్మ)డని పరిశోధ కాభిప్రాయం. ఉన్న శాసనాల్లో ఎక్కువ చోడగంగువే. అందులో దేవుని పేరు అనియంకభీముడే. కాని ప్రతిమా వాస్తు శాస్త్ర పరిశోధ కాభిప్రాయంలో ముమ్మడి వజ్రవాస్త (క్రీ. శ. 1038-70) చోడగంగుల (క్రీ. శ. 1078-1142 శాసనం) మధ్యకాలానికి గానవచ్చును. చోడగంగు కుమారుడు చతుర్థ వజ్రవాస్త దేవుడూ అనియంక (ద్వితీయ) భీముడే.

అనియంక శబ్ద వివరణ చివర చూడండి—
కొండవడమటి (గిరిపర్వము) రాజులు నాదెండ్ల
వారిలో 'అనియంక' బిరుదుగల రాజులున్నట్లు, వేంగీ
చాళుక్యుల్లో విమలాదిత్యుని బిరుదుల్లో 'బిరుదాంక
భీమ' గాక 'అనియంకభీమ' ఉంది. వేంగీ కలిం
గానియంక భీము లెద్దరూ సమకాలికులుగా ఆ కలిం
గానియంక భీముడైన ద్వితీయవజ్రహస్తునకు వేంగీ
యానియంకభీముడూ, అన్న శక్తివర్మ సహాయ
పడిన చరిత్ర ఉంది. ఈ అనియంకభీములెద్దరూ
సర్వాధికారవంతులే, అనియంకలో శివరం తొంగి
చూస్తుంది.

అనియంక భీమేశ్వర ఆలయం చేరువనే
ప్రాకారంగా మున్నది, ముఖలింగేశ్వరాలయ మనబడు
చున్న మధ్యకేశ్వరాలయం. అరిత కళాభిమానులు,
చారిత్రక పరిశోధకులు—అందరూ తప్పక చూడ
దగిన ఆలయం.

దేవుని మూర్తి పురాతనం, తర్వాతి కాలానికి
వేడున్న ఆలయం; ఆ తర్వాతి కాలానికి ప్రాకారం.
నాలుగ్గూలాల చిరుదేవతలున్నాయి కాబట్టి (క్రీ. శ.
11 వ శతాబ్దానికి) పూర్వపు దనాలి.

ధ్వజస్తంభం రోడ్డుమీద ఉంది. ఆలయం
వెనుక వంశధారానది ఉంది. ముందుకూడా ఒకప్పుడు

మధ్యకేశ్వరాలయ ప్రాకారం రెండవ ద్వారంపై
పల్లిమూలిముఖంగావున్న మరొక
చారిత్రక శిల్పం

ప్రవహించేదేమో అనే సందేహం పరిశోధకులకూ
కలిగింది.

ఆలయం ముందు అటూ ఇటూ సింహా
లున్నాయి. ఆలయానికి, లేక, వేంక చోట లభిం
చగా అవట నిల్వారో తెలియకాని వాటి తీరు
గాంగేయంగాక గుప్తసంప్రదాయం అనిపిస్తుంది.

మెట్లకు ఎడమవైపు—ఎక్కడో దొరికి యుండి
నది కావచ్చును—శిథిల శిల్పం ఉంది. పరిశోధకులు
ఈ శిల్పాన్ని 'కిరాతార్జునీయం' అనడం సరికాదు.
సాధారణంగా శివరాధి గిరిజనుల్లో కాన్సింబేటువంటి
పాగా (మకుటం)గల వీరుడు. ఒకచేత బాణం,
దంకకు పెద్దవిల్లు, వింటకోనక్రింద—వీరుని పాదాల
వద్ద వున్నది పరాజితుడైనాని పందికాదు. వీరుని
కోస్త్రీ (చామరపాటి) వింజామర పట్టినది. కాబట్టి
ఆ వీరుడొక రాక్షసియ్యుండును. ఈ శిల్పంలో దాగిన
చరిత్ర తెలియదు. కాని ఒక వీరుని విజయ చిహ్నం
అనక తప్పదు.

ఎత్తయిన ప్రాకారం—ప్రవేశానికి ఒక దాని
తర్వాత ఒకటి రెండు ద్వారాలున్నాయి—సార్వభౌమ్యంను,
పైనా శిల్పం ఉంది. ఎడమవైపున్నది ఒకచేత
ఆయుధమున్న ద్వారపాలిక—స్త్రీ. ఈమె చతుర్ముఖ,
చేతుల్లో కత్తి, వింజామరలేగాక పండ్లు, పూజించే
బుట్టు వంటిది (సజ్జ) ఉన్నది. నంది (పక్కనుండి
సేగా) ఎదురుగా కన్పించేది మధ్యకేశ్వరాలయం
మధ్యలో ముఖమండపం, గర్భాలయం గలది.

ఇక్కడకూడా ఆలయ నిర్మాత, లింగ ప్రతి
ష్ఠిత కాంం గూర్చిన శాసనాధారాలేవు. శతా
ధికమైన ఆలయ శాసనాల్లో పురాతనమైనది,
తృతీయ వజ్రహస్తుని పట్టపురాణి ప్యక్ష్వ మహాదేవి
(క్రీ. శ. 1058) బెజయమ్మ (విజయమహాదేవి)ది.
క్రీ. శ. 1068 వాటిది. చోడగంగు శాసనంలో ద్వితీయ
కామార్లపుని తండ్రి దావార్లపుడు ఇమ్మడి వజ్ర
హస్త (అనంతవర్మ (ముమ్మడి) వజ్రహస్త, అని
యంక భీమ) దేవుడైతే (క్రీ. శ. 10 వ శతాబ్దం
నికే ఈ ఆలయం ఉంది. కాగా యీ అనియంక భీమ
నికి మరో రాణియందు కలిసిన వానిపేరు మధు
కామార్లపుడు (క్రీ. శ. 1019-1038). ఇమ్మడి
కామార్లపునికి (క్రీ. శ. 1014) ద్వైమాతురుడు.

మధూకేశ్వరుని పేరి మధుకామార్గపునిలో కన్పించుచున్నది. ప్రతిమాళాస్త్రపరిశోధకాభిప్రాయం ప్రకారం ఆలయనిర్మాణకాలం క్రీ. శ. 8 వ శతాబ్దం. చోడగంగు కొన్ని శాసన (క్రీ. శ. 1112), విశాఖట్టుం శాసనాల ప్రకారం సంశాసనంలో ద్వితీయ భామార్గపుడైతే ఆలయం క్రీ. శ. 9 వ శతాబ్దంలానికే ఉండవాలి. కాగా పరిశోధకుల ఆలయ శిల్ప వాస్తువుల పోలికలు ఉత్కళ కర వంశీయుల నాటి ఆలయాల్లో చూడారు. శిల్పంలో ఆవార్యం పోలికలు 7, 8 శతాబ్దాలనాటి సిర్పూర్ (రాయపూర్ జిల్లా) లక్ష్మణేశ్వరాలయ శిల్పాల్లో కన్పిస్తున్నాయి. ప్రతిమా లక్షణ శాస్త్రజ్ఞుల నిర్ణయం ప్రకారం క్రీ. శ. 8 వ శతాబ్దం ఐతే నాటి రాజులైన ఇంద్రవర్మ, అనంతవర్మ, దేవేంద్ర వర్మారాల్లో కొందరి శాసనాలు లభించాయి. వానిలో ఆలయ వృత్తాంతం లేదు.

ఆంధ్రభూమి పరిశోధకమండలి కార్యదర్శి ప్రొ. రాళ్లభండి మల్లాప్రసాద నాథ్ క్రీ. శ. 10 వ శతాబ్దంనాటి నిర్మాణం అన్నాడు.

దేవుని ప్రతిష్ఠాకాలం పురాతనం; తర్వాత బహుశా 7-8 శతాబ్దాల్లో మధూకేశ్వరాలయ నిర్మాణం, ఆ తర్వాత క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దం వరకూ ప్రాకారాలు, చిరుదేవతలు నిర్మాణం అయ్యుండుననే నా సమ్మతం. అసలు దేవాలయం శిథిలంకాగా వాటిని, అచటచట లభించిన శిల్పశక రాష్ట్రీ కలితయకాలపు ప్రాకార నిర్మాణాల్లో ఉపయోగించారేమోననే సందేహం కూడా ఉంది. కొన్ని చిరుదేవత శిల్పాలు మధుకేశ్వరాలయ శిల్పానికి భిన్నం గనూ ఉన్నాయి.

దక్షిణ కోనలాధిపతులు ఈ కలింగ రాజ్యాన్ని జయించి కొందరు త్రికలింగాధిపతులమన్నారు. తిరిగి గంగుల కోడిపోయిన ఆ పాండు (శివర) వంశీయులు ఓడ్రప్రాంతాలకుపోయి కరవంశీయులై నట్లున్నది. మహాశివగుప్త ధీవరదేవుడు, (క్రీ. శ. 549-55) పాండువంశపురాజు తాను కూడా త్రికలింగాధిపతి నన్నాడు.

రాజధాని అర్మంలో కలింగ నగరాలు చాలా

మధూకేశ్వరాలయం అగ్నేయ మూలలోని దేవాలయ కుడ్యంమీది శివరవీరుడు

ఉన్నాయి. ‘గంగామలకుల ప్రతిష్ఠాత’ హస్తీవర్మ (క్రీ. శ. 571-81) కైలోద్భవుల గల్పివాడు. రాజధానిని దంతాపురంనుండి మార్చివాడు. నూతన రాజధాని కలింగ నగరం. ఆ కలింగనగరంలో విజయ విష్ణుంగా ఆలయ నిర్మాణంచేసిన శాసనాధారం ఉంది. అదే ఈ మధూకేశ్వరాలయం అయ్యుండునా? గంగులు పేర్కొన్న కలింగనగరం, చోడగంగు పట్టాభిషిక్తుడైన నగరం ఒకటే ఐతే హస్తీవర్మ రాజధాని కూడా నేటి నగరకులక - ముఖలింగమేనని అనుకోవాలి. పశ్చిమ చాళుక్య కీర్తివర్మ క్రీ. శ. 537 లో కలింగమును ఓడించెను, తర్వాత సత్యాశ్రయ పులికేసి జయించెను.

నగరికులక-ముఖలింగ ప్రాంతాన దిబ్బలు చాలా ఉన్నాయి. ఒకచో కోటదిబ్బ అనబడే తాపూ ఉంది. కాని ఇంతవరకు దుర్గ శిథిలా లనేవేవీ లభించలేదు. వేంగిలో విమ్లకుండిను లంతమైనా, పశ్చిమ చాళుక్య, రాష్ట్రకూట దండయాత్రల తర్వాత కూడా కలింగన పాలకులు గంగులే.

మధూకేశ్వరాలయం గూర్చిన చర్చకు ముందుగా చిరుదేవతలు, తదితర శిల్పం చూడాలి.

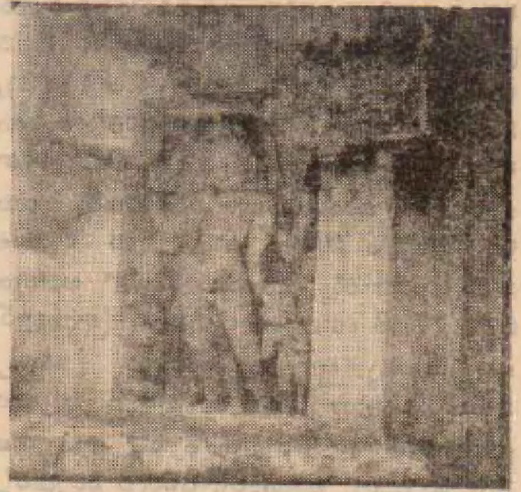
సదక్షిణం చెయ్యటే దక్షిణంవైపు ప్రాకారం గోడవద్ద నిల్చిన శిల్పాలు మరొక చోటనుండి తెచ్చినవిగానే కనిపిస్తాయి. భూమిపర్వముద్ర బుద్ధుని పెద్దవిగ్రహం అలాంటిదే. కొందరి విగ్రహం జైనవక్షానాధుని దన్నారు. ఇదొక పురాతన బౌద్ధక్షేత్రం అనే విషయం తర్వాత చూడాలి. అలాంటివే వేరుస్థానాల్లో లభించినవాటిని మధుకేశ్వరాలయంలో ఉంచారు. వాటిలో వాగ్దేవివే సరిశోధకులు జైన సరస్వతి (విద్యాదేవి?) అన్నారు. ఈ శిల్పం చూడ చక్కనిది.

అలా తెచ్చిపెట్టినవాటిలో గరుడ (వాహన) విష్ణు, యజ్ఞవల్క్యరాహుమూర్తి విగ్రహాలు ఏమాత్రం మధుకేశ్వరాలయానిగ్గాని, గంగులగ్గాని చెందినవిగా కన్పించవు. ఈ విగ్రహంవంటివే రాయపూర్ జిల్లాలో (చాయాచిత్రాలు చూసాను) గుప్త సామ్రాజ్య శిల్పం-దక్షిణ కోనల పాండు (ఉత్కళకర) వంశి యులనే గావాలి.

ఆగ్నేయంలో చిరుదేవళద్వారశిల్పం తదితరంగా వుంది. సద్మాలు, ఆకులు చాలా ఉన్నాయి. సూర్య దేవుడున్నాడు. కరవాలంపై అనుకున్న స్త్రీ ఉంది. ఒకనైపు మొలలో బాకున్న ధనుర్వారి ఉన్నాడు. పశ్చిమాభిముఖంగా వున్నది ఇంద్రదేశ్వరాలయంగా భావించబడినది. ఈ దేవళంపై గల ఒక వీరునిశిల్పం

సోమేశ్వరాలయం గూటిలోని ఒక శృంగార శిల్పం

మధుకేశ్వర దేవాలయంలో వాయవ్యమూలలో నున్న చిన్న దేవళంపైని ఒక శిల్పం

వుంది. సరిశోధనీయం అనుకొంటున్నాను. దానిపై అనుకొన్న ఈ ఖడ్గపాణి ఒక రాజైయ్యుండును. ఇతని పోలిక మరోచోట ఉన్నది.

నైరుతిలో ప్రాజ్ఞులంగావున్న దేవళంపై అలింగనామూర్తి చూడదగిన శిల్పమే. ఈ దేవళంపై వేణుపాణిస్త్రీ, ఏదో భూతం, అంజలి ఘటించిన పురుషుల వరస, కమలఖడ్గాలువట్టిన స్త్రీ, మొదలగు శిలా లున్నాయి.

పశ్చిమమున కుమారస్వామి చిరుదేవళం ఉంది.

వాయవ్యంలో పూర్వాలిముఖంగా వున్న దేవళ శిల్పం కూడా సరిశోధనీయ మనిపిస్తుంది. పార్వతీస్థాన మయూరాననంలో కుమారాడూ, గణపతి; త్రిపాద శివుడు (దక్షిణ), వృషభవాహనమూర్తిలో విశేషం కాదు. కొందరి దేవతాన్ని యమేశ్వరాలయము అన్నారు. ద్వారశిల్పం పైన-ఏనుగులు, గుర్రాలపై వారి ద్వందయుద్ధం దృశ్యాలు, ఇందులో స్త్రీలూ ఉన్నారు. ఏనుగుల పాదాల్కింద, లొండములో చిక్కినవారున్నారు. ఈ తోరణశిల్పం ఏదో ఒక చారిత్రిక విషయాన్నే సూచిస్తుందా?

ప్రధ్వీమూలుని గోదావరికావనంలో విషయం. నైరుతి దిగ్గజమైన కుముదము ఈశాన్య దిగ్గజమైన

సువ్రతీకమున కోడిపోయిన విధము ప్రతీకంగా ‘అనేక వరులంత సమర సంఘట్ట ద్వీరదగణ విపుల విజయు’డైన వేంగీ ఇంద్రభట్టారకవర్య, ‘గంగామల కుల గగనతల సహస్ర రశ్మి’, ‘ద్విజాతావ్యయ సయోధ సంభూత సితరశ్మి’ అయిన కళింగ ఇంద్ర వర్య (జర్జరిత కానకర) కోడిపోయిన తర్జిత మూచించేదా! గణనాహనుడు ఇంద్రుడు. ఇద్దరూ ఇంద్రవర్యలే.

ఉత్తర ప్రాకారాని కంటి (సంప్రదాయ సిద్ధం) అమ్మవారి కొలయం ఉంది. తోరణశిల్పం నవ్ర మాతృకలు. కుడి గూటిలో భయంకరవదన బగళాదేవి ఉన్నది. లోన దేవి ప్రసన్న వదన. ‘పుంటామాల హలాని శంఖ ముసలే చక్రం ధనుస్సాయకం హస్తాబ్జై రర్ధతీ’ కాబట్టి మహాసరస్వతి అంటున్నారు. ఆమెయే మహాలక్ష్మి, మహామాయా వగైరా కాబట్టి దుర్గాదేవి అనుకోవాలి. చూడవక్కని దేవీమూర్తి. చోడగంగు ముఖలింగ కాననం (శ్రీ భీమేశానికి లభించిన) లో పేర్కొన్న భగవతి ఈమె యైయుండునా!

వైటులీ వాయుదేవతా లున్నాయి.

వరుశేష్వరాయంగా భావింపబడినది, వశ్చి మాభిముఖంగా ఉంది. శిల్పంలో సింహాలు, నారసింహవతారం ఉన్నాయి.

మరొక గూటిలోని బగళాముఖి

ముఖలింగం గ్రామాన లభించిన వాగ్దేవి సుందర శిల్పం

మధుకేశ్వరాయం వెలువలి గోడలపై గూళ్ళు చిన్నవి చాలా ఉన్నాయి. అనేక పార్శ్వదేవతా శిల్పాలున్నాయి. పూర్వాలిముఖంగావున్న ఈ ముఖ్య దేవాలయానికి దక్షిణాన మరో ద్వారమున్నది. బహుశా రాణివాసం - స్త్రీల ప్రవేశమార్గమో, భక్తులు దేవదర్శనానంతరం వచ్చేందుకో ఏర్పాటు. ఈ దక్షిణ ద్వారం పార్శ్వలోను, పైనా చక్కని శిల్పం ఉంది. తోరణఫలకంపై పార్శ్వతీరమేశ్వరులు పాచికలాడుట-ఎల్లోరా రాష్ట్రకూట శిల్పాని కేవల తీసిపోదు. పడమర గోడపై గణవతి మోదకవాస్తుడుగాడు. ఆ గోడపై చూడవగిన శిల్పం ద్వారక భుజ నటరాజు. ఊర్వ్వరేతస్కుడు. దుర్గా (కాలి) వృత్య విన్యాసాల్లో (లాస్యం) శివునిలో పోటీపడగా అతి ప్రమాదకరమైన ఊర్వ్వరాండవంచేసి శివుడామె నోడించిన కథ ఉంది.

ఉత్తరం వెలువలి గోడపై శిల్పాల్లో శివుని ఏకపాదమూర్తి వగైరాలేగాక సోరవైష్ణవాలూ ఉన్నాయి. ఈ గోడపైగల ఏనుగుముందు నిలిచివున్న

ఇంద్రువే, పరిశోధకులు కొందరు పోషకపదార్థాలను మహారాజులకు ఇలా వారితో పురుషునిగా భావించిన ఆ పరిశోధకులు ఆగ్నేయాయంపైనున్న వీరుల గూర్చి ఏమీ వ్రాయలేదు.

మధ్యాకేళ్యరాలయం, కొర్నికానంలో చోడ గంగు చెప్పిన '...ద్వారం విచిత్ర వత్ర తిళా శ్చిత్రాణి...' వర్ణన అత్యుక్తి అనిపించదు. చాలా దేవాలయాలు చూచాను, అవేకాలయాం శిల్ప చ్ఛాయాచిత్రాలు చూచాను. మధ్యాకేళ్యరాలయ ద్వార శిల్పం దాని కదే పాటి. పార్శ్వంలో గంగా యమునా మూర్తులు. ఆలయంలోకి వెళ్ళేవారికి కుడివైపున మహావేసురమర్దని సుందరి శిల్పం. ఇవట మహావేసుర వల్లం శిల్పం పోలికలుగల ఉన్నతకాయుడైన వీరుడు - మహావే శిర్వుడు - మహావేకాయంగాడు, అందుండి వచ్చినట్లులేదు. దేవి ఒకచేత వాని శృంగధంగం చేస్తున్నట్లున్నది.

ఆలయంలో ప్రవేశించేవారికి కుడిగా ద్వార శిల్పం (క్రిందనుండి పైకి) వరుసలో యువతి - కొత్తి వగైరా ఉన్నాయి. ఎడమవైపున శిల్పం అధునిక స్త్రీల్లో కొందరికి వెగలుతుంటే కావచ్చును.

ఒక నిత్య సత్వం, విశ్వ సందేశం స్ఫురింపజేస్తుంది. స్త్రీలన్న పారమార్థిక ప్రయోజనం - శ్వేయం మాత్రత్యం అని. దిగువ అరలో యువతి (పాలధంజిక - దోహద శిల్పం అని అంటారు), చిలుక, మాతవలం - రెండవ అరలో మిథునం (బహుశా వజ్రమ పరిచయం), మూడవ అరలో మిథునం, ఆపైన మాలాపుత్రులు. ఈ శిల్పం 'కుమార సంతానం' అయితే కావచ్చును.

తక్కువ స్థలంలో సజీవమనిపించే శిల్పం - ఆ రూపకారుల వైపున మెచ్చుకోకుండా ఉండలేము.

మధ్యాకేళ్యరాలయ ముఖశిల్పంలో పరిశోధకులు కొద్దం ఎలా భావించారో అర్థం కావడంలేదు.

ఈ ముఖశిల్పంలో పైన మూడువరుసల శిల్పం ఉంది. ఈ శిల్పం నేనుమాత్రమే 'ఫాటో' తీసుకోగల్గినందుకు గర్విస్తాను. పైనవరుస గజ యోధం - కళింగరాజులు గజపతులు - ఏనుగులవేట, మచ్చికచేయు దృశ్యం గావచ్చును. చోడగంగు ముఖ లింగ (శ్రీ భీమేశంకు లభించిన) కాననంలో అని యుంక భీమ ద్వితీయ వత్ర పొన్నదేవుడు మద గజావ్వే పరిభవించిన బలశాలి అన్నాడు. రెండవ వరుసలో మృగయావివోదం, క్రూర మృగ సంచారం,

కొర్ని కాననంలో వర్ణించబడిన మధ్యాకేళ్యరాలయ ముఖమండపంపై మూడువరుసల శిల్పం

పోమేశ్వరాలయం కుడ్యం గూటిలోని
మహిషాసురమర్ధిని

ఒకనాటి రాతం 'హామి', 'ద్యూమి'. శతాబ్దాలుగా అనేక సంస్థానాధిపతుల ఆచారం పాటించారు. కాగా వనంత్ (త్రైలో) భూవాల్స్ యువవీరులు అదని జంతువు - ముఖ్యంగా అదని వందివి-వేటాడి తేవడం, తెచ్చినవారికి స్త్రీలు సృత్యగావాంతో స్వాతంత్ర్య-క్షత్రి యోచితాచారం. కాని అలాంటి ఆచారం గిరిజను ల్లోనూ ఉంది. మూడవ (దిగువ) వలనలో రాత నభ, మల్ల నిర్వాప్తదర్శనాదులున్నాయి. అనేక సంస్థా నాల్లో అదో ఆచారం-మైసూరు జెట్టి కులస్తుల చరిత్ర కూడా చూడండి. కలింగ ప్రాంతాన జెట్టి అంటే పోరాటమనే అర్థం. కొండరు పరిశోధకు లి శిల్పంలో బలరామకృష్ణులు. కంసుని రాజవధి, చాణూరముష్టి కవధ చూచారు కాని నా కంటి కేనాడు ఛాయాచిత్రంలో కూడా ఆ భావాలు కన్పించవు.

మధూకేశ్వరమూర్తి ధనశిలామయం కాని తరుకోటరం విప్రుష్టంగా కన్పిస్తుంది. లింగాగ్రం కొంత పొడై వకాణం, అర్చకులు తగవుటాటలో వడిన దెబ్బ అంటారు, కాని అది సరికాదనిపిస్తుంది. సుమారుగా సమీపాన ఉన్న దైవ పశ్చిమ చాళుక్యుల అలంపుర క్షేత్రంలో లింగాని కలా ఉండటం. అక్కడ

లింగాన వరుసవేది ఉంటుందనే నమ్మకంలో రవి సిద్ధులు లొంగివేళారంటారు. అది సరికాదు.

కాదస్తూ పాల్లో రాకునికేవలం సరికే - దేవునికో ఆలయం మనకు ఇల్లువలె ఉండాలనుకోడం గాదు. లింగమూర్తి కాయం, జీవం ఎగైరా విశ్వాసం ఫలితం.

మధూకేశ్వరమూర్తి తరుకాండము, కోటర సహితం- ఈ కోటరాన్నే ముఖంగా ఊహించి ముఖ లింగేశ్వరుని వేశారు. ఛాయాచిత్రం చూడండి. ఎక్కడా ముఖంలేదు. కాగా మన పరిశోధకులే గాదు; ఇతర ప్రాంతీయులు కూడా పరిశోధించినట్లు కన్పించదు కాబట్టి ఆ కారణాలు వివరిస్తాను.

ముఖలింగం పూర్వం శక్తిక్షేత్రం; జీవహింస కూడా చేసేవారని విన్నాను. కాని చెప్పినవారెవరూ చూడలేదు. కాక్షేయం అనడానికి పరివార దైవాలు ప్రధానంకాదు.

మధూకేశ్వర లింగం వెనుక బెల్లంవండే పెనం వంటిది ఒక పెద్ద గట్టి మట్టి పల్లెం ఉంది. అదెక్కడిదో, అక్కడి కెలా వచ్చిందో ఎందు కక్కడ ఉందో ఎవరికీ తెలియదు. ఎవరూ పరిశోధించలేదు.

మధూకేశ్వరంలో గూటిలోని నదీదేవత

పంచాయతన దేవాలయాలలో ఒకదానిమీద ఉన్న మధుకేశ్వరం

అభిషేక జలం అందులో పోయడానికంటారు. అది రోళ్ళక్రంగా భావించారా అంటే లింగమూర్తుల కా సంప్రదాయం లేదు. మధుకేశ్వరుడు, వ్యక్తావ్యక్త లింగమూర్తి.

దైవదర్శనం జేసుకొని తిరిగి వెళ్ళేవారికి నందిమండపంపై తోరణశిల్పం, పార్శ్వాన పింపా వాహనీ దేవి, ప్రక్కనే మైథున శిల్పం ఉన్నాయి.

ఈ పింపావాహనీ దేవి కందరు పరిశోధకులు జైనచక్రేశ్వరి అని వ్రాశారు. శివాలయానికి జైన చక్రేశ్వరి సంబంధం ఏమిటో వారికే తెలియాలి. జైన చక్రేశ్వరి ఛాయాచిత్రం (రాజస్థాన్) వానర్త ఉంది. అమె రెండుచేతుల్లో చక్రాలుంటాయి. నరవాహనికాని మృగావాహని కాదు.

ముఖలింగంలో వున్న మూడు శివాలయ శిల్పాల్లో శృంగర శిల్పం ఉంది కాని అవే అశ్లీలంగా, కామోత్తేజకరంగాక పథ్యంగాకాన్పిస్తే, మృగావాహనీ దేవి పార్శ్వానలోగల దొకటే మైథున శిల్పం— ఎట్టిబుడ్డా ఉంది. ఇతే ఈ శిల్పంలో తలవెండ్రుకం తీరులనుబట్టి వేరొక శిథిలాలయానివో, మరోచోటివో ప్రాకారవిస్తాణకాలానవే ఇక్కడ పేర్పెట్టారేమో అనిపిస్తుంది.

తిరిగి పోయేవారి క్కవిసిందే తోరణ శిలా ఫలకంపై శిల్పంలో కందరు జైనచక్రాలాహించి వ్రాసేశారు ఈ శిల్పాన్నే పద్మిసవారికి 'శ్రీ ముఖ లింగేశ్వర మాహాత్మ్యం' కథ—కావతవులైన శిబరుల కథగా మాపుతున్నారు. పరిశోధకు శ్రీ సందర్భంలో గూడా వ్రాసే ముద్రాంకితులైనందుకు ఆశ్చర్యంగా ఉంది. ఛాయాచిత్రంచూస్తే ఆ కళావిూ కాన్పించక ఒకానొక చారిత్రిక సంఘటన శిల్ప మవించకపోదు.

రాష్ట్రం, దేశీ, విదేశీ పరిశోధకులు, గంధ కర్తలు శిల్ప వాస్తుపులను గూర్చి వ్రాసినదే వ్రాశారు కాని శిల్పంలో చరిత్ర పసికట్టులేదు పరిశా ప్తానిక విశ్వాసం పుక్కిటి పురాణ కథలూ, కాకమ్మ కథలూ విని ఉరుకున్నారు.

తోడగంగు కొన్ని కావనంలో మధుకేశ్వ రోదంతం మధుకావ్యక్షం (ఇన్నచెట్టు)నుండి జనించుటచే మధుకేశ్వరుడైనాడని వున్నది. ఇందులో వాస్తవం మధుకేశ్వరమూర్తి మధుకాకదారునిర్మితం అనాలి.

శిబరుల సందర్భం ఉత్పత్తి కారణం కొరుకుడు పడదు. తొలి గంగులకన్నా మలిగంగుల విషయాలే ఎక్కువ లభించినందున మలిగంగుల సంబంధమున సుప్రసిద్ధ దేవాలయాలు పురీ జగ న్నాథుడూ, శ్రీకూర్మం కూర్మనాథుడు— క్షేత్రజతి హ్యత్—పొంపురాణాల్లో గిరిజన ప్రమేయం చాలా ఉంది. అలాంటిదే మధుకేశ్వర సందర్భం గానచ్చును.

గంధర్వులకూ గిరిజనులకూ మేనమామ సామ్యమున్నాయి. గన్పీయులు, చిత్రవర్ణప్రియులు, గిరినిహారులు. కాగా రైతు చేతిలో కొడవలి, చేకర అంతముఖ్యంగా గిరిజనుల్లో ఆయుధం, పిల్లనగ్గోవి ఉంటాయి.

ఛాయా చిత్రం చూడండి—మధ్యనొక చెట్టు, గంధ పీఠం—ఒకవైపు ఫలపుష్ప ఆయుధ పాణులైన గిరిజనులు—వారి నాయకుడేనేమో పిష్టాంగ ప్రమాణం చేస్తున్నాడు ఆయుధపాణియైన వీరుడు. విషయనమితాంగుడైయున్నాడేగాని పృథ్వీదేవనో ద్యుక్తుడుగా లేడు. ఈ గిరిజనులందరూ అతిథిని గౌరవించవచ్చారనాలి. గిరిజన స్త్రీలుండటవలన

కావలసిన గంధర్వరాజు, ఇరువురు భార్యలు కథ మొలిచినదేమో? ఎడమవైపు ఉత్తమానంపై మన్నది ఏ దేవుడూ కాదు. ఏదోవాక ఏమిట, ఆచార్యుడు, మంత్రిగా తోచును. ఆతని అధిక్యం నూచించుట, నీవనలువేసేవారు, వెనుక మరకొండరిలో చూడనగును. వా కిందులో బొద్దం స్ఫురించుటలేదు.

ఈ శిల్పసంకం ఏదో వాక చారిత్రిక సంఘటననే సూచిస్తుందని వా నమ్మకం. ఉన్నతాసీనుడై యున్న వ్యక్తి ప్రదామధిగమంలోనున్న వీరుని ఆశీర్వాదించుట, ఉపదేశించుట శిల్పంలో కాన్పించేది— కాని శిల్పిని సాక్షాత్కారం గాదు.

అనేక అనాగరక సంప్రదాయాల్లోనున్న శిబిరులను హిందూసంప్రదాయానికి చేర్చుట? పౌరాణిక యుగమృందీ శిబిరులు ఆర్యులమనేవారికి, ఆ బ్రాహ్మణ సంప్రదాయానికి చేరువైనవారే. వీరిని వారు అనురదస్య అనార్యాది నామాంతో వ్యవహరించలేదు.

ప్రాంతీయంగా ఈ కళింగం శతాబ్దాలుగా కాంతారం, కంటకానరం, గిరిజవావాసం (వేటికి చాలవట్ల.)

ఉన్నతాసీనుడు యజ్ఞం చేస్తున్నట్లులేదు కాబట్టి ఆ నామదేవమహర్షి కాదనాలి.

సాగిలపడివున్న గిరిజనవీరుని పోలిక శిల్పం ఆగ్నేయంలోవున్న దేవళంపై వున్నదిగాని ఆ శిల్ప సాదృశ్యం మధూకేశ్వరాలయంపై లేదు.

వినయమమితాంగుడైయున్న వీరుడు కామార్లపుడా, వజ్రహస్తా, మధుకామార్లపుడా—ప్రాంతీయ గిరిజన నాయకునితో గాంగరాజుమంత్రి సంప్రదింపులా తెలియదు. కాని—

చోడగంగునాటి ఉత్కళ సోమవంశపురాజు మంత్రి ఒకడు రాజుచే పరాభవించబడి, ‘రాజద్రోహ’యై ‘కర్ణాటరాజు’ను చేరి ఉత్కళరాజు వోడించ జేసిన బలివ్యాం ఉంది. ఆ ‘కర్ణాటరాజు’ మైసూరు వాడుకాడు—శ్రీ మదవంశవర్మ చోడగంగదేవ మహారాజే. వేములవాడ భీమకవి పేర్కొన్న రాజ కళింగ గంగు, చోడగంగు తండ్రియైన దేవేంద్రవర్మ రాజరాజు కానోవడు. కాబట్టి ఆ రాజ కళింగగంగు చోడగంగే ఆనాలి. వాటికి వేంగి చాళుక్య రాజ్యం రాజరాజనరేంద్రుని కొడుకైన రాజేంద్ర చోడ

ముఖలింగం : మధూకేశ్వరోదంతం అనుకుంటున్న తోరింజ శిల్పం.

దేవుడనే కులోతుంగవోదేవుని సామ్రాజ్యభాగం. బాగా వోదగంగు విజృంభణ కులోతుంగవోతుని మరణానంతర చరిత్ర. ఉత్కళ సోమవంశీయు వోడించి త్రికళింగరాజై రాజధానిని నగరం (నగరి కటక - ముఖలింగ) నుండి కటకాని(బరిప్పి)కి మార్చెను.

శిల్పసంకంఠో ఉన్నతాసీనుడు సోమవంశరాజ మంత్రి అయ్యుండువా? తెలియదు.

పోతే మరో చారిత్రికాంశం. శ్రీ కూర్మనాథా లయానికి బాగా సంబంధించిన నరహరితీర్థులు నాటి కళింగరాజైన భామదేవుని ప్రతినిధి, రాజగురువు, మంత్రి. క్రీ. శ. 1281 లో శబరులు శ్రీ కూర్మంపై దండెత్తిరాగా ఉపశమింపజేసిన చరిత్ర ఉంది. ఈ శిల్ప సంకం ఈ చారిత్రిక సంఘటనయొక్క చిత్రణమైయుండువా?

సాష్టాంగపడియున్న వీరుడు రాజైయుండు నంటే కొందరు నమ్మకపోవచ్చును. చారిత్రిక శిల్ప దృష్టితో చూడలిగాని సీమీ వాటకాల్లో కవి త్వంలో వర్ణనలు (అభరణాలు, వైభవం వగైరా) కాదు. పూర్వం కట్టు బొట్టు వగైరా అంతే. మా పూర్వులు చాలా గొప్పవారు, నాగరికులు వగైరాగా చెప్పుకునే వారనేకులు అధునిక దుస్తులవారుకూడా గుర్తించాలి. నేడు గోవిందరాయుల్లాగా, అనాగరి కులుగా కాన్పించే సవర, కోయ వగైరా గిరిజన సంప్రదాయం గతచరిత్రలో ఉంది.

మధూకేశ్వరమూర్తి చూచుటకు దారు నిర్మితకోటరహితతరుకాండమువలె నుండును. కాని శిలాకళనము. అకృతి, మహాత్మ్యంలో కథ గూర్చి పరిశోధకులు సత్యాన్వేషణ చేయలేదు. వీరికి వోదగంగు కొర్పికాననపాము పరిచయమే.

శ్రీ కూర్మం కూర్మనాథుడు కమకావతారం అంటూ చేరికలుచేసి చూపిన వ్యక్తావ్యక్తలింగం - ఆదిలో అది ఒక పురాతన బౌద్ధస్తూపం అయ్యుండు ననే సందేహం బుచ్చాయి.

గుడిమర్లం గుడిలో పాతవాసామల నాటిదైన లింగమూర్తి కేవల పురుష రూపాస్వాంగకృతిలో మన్నది. లింగకృతి.

మధూకేశ్వరస్వామి వ్యక్తావ్యక్తమూర్తి

మధూకేశ్వరునిది లింగకృతిగాదు. కాని ఈ రూపం వ్యక్తావ్యక్త లింగానికి చేరిక. ముఖం లేక పోయినా ముఖలింగేశ్వరుడు అని భావించే పరిశోధ కులు సత్యాన్వేషణ చేయలేదు. ఓడ్ర ఉచ్చారణలో మారి పునవ్యంస్కృతీకరణంలో ముఖలింగం అయిం దంటారీ పరిశోధకులు కూడా-అ పేరు క్కారణం వెదకలేదు. ఇప్పుడెట్లు-మధూకం - మరో పేరు 'మొహావా'. మధూకావ్యక్షణవితం మొహాలింగం ముఖలింగంగా ఉచ్చరింపబడెనంటారు. ఈ మార్పుకు 'మొహావా' ఓడ్రఉచ్చారణవలనకూ వెళ్లినక్కర్లేదు. మధూకలింగ, మొధోకలింగో, మొకలింగో, ముఖలింగంగా మారిపుంటుందని ఎవరైనా మలుపుగా చెప్పవచ్చును. ఆ సందర్భంలో మధుకళింగ, గ్రీకుల మొక్కకలింగ, మోదెకలింగో ముఖ్యలింగ, మధ్య కళింగ ప్రాంతీయార్థం వలె, మధూకలింగ అని తెలియ రావడంలో వింతలేదు ప్రాంతీయంగా అదని ఇప్పు డెట్లు-ముఖలింగం అని గ్రామ, దేవనామం కాన వాల్లో కన్పించదు.

శాసనాల్లో స్పష్టంగా ఈ దేవుడు గాంగవిశ్వ శ్వరడైన తరికలింగేశ్వరదేవుడని యున్నది. (తరికలింగ తెలుగులో ముక్కలింగ (లినే తుడు-ముక్కంటి)- ముక్కలింగేశ్వరుని తరికలింగేశ్వరుడని తెలియని వారెవరో ముఖలింగేశ్వరుడని నామకరణం చేశారు. ఈ నూతన నామకరణం క్రీ. శ. 16 శతాబ్దం పూర్వం జరుగలేదు. శాసనాల్లో మధూకేశ్వరుడనే ఉంది. ముఖ్య కలింగేశ్వరుడు, తరికలింగేశ్వరుడు ముఖలింగేశ్వరుడైన కారణం ముఖంమాత్రంకాదు.

మధుకేశ్వరుడు మధూకవృక్షోద్భవుడనందున (శాసనం) దారు నిర్మితం అయితే ఆ శిలా కాశ్యం ఎలా వచ్చిందనే సందేహం కల్గడం సహజం. తరు కాండం, కర్ర ఏదైనా విరికాలం ఇసుక వగైరా భూవర్షాల్లో కప్పడిఉంటే కాంక్షమాన శిలాకాశ్యం రావడం (‘Ietrification) సామీప్యం. కొన్ని ఖనిజాల ఉత్పత్తి చరిత్ర చూడండి.

తరుకోటరం - తరుకాండం - అదీ ఇప్పుడెట్లు దైన కారణం ఏమిటంటారు!

సహస్రాబ్దాల నాటి మానవ నాగరికతా చరిత్ర చదివితే, అనేక దేశాల్లో, మరాల్లో, అది ముంత్, వారి జనజీవన విధానానికెంతో సన్నిహిత మైనది నదివలె, వృక్షం. పవిత్రం, జీవవృక్షం- నేటికీ వృక్షం గూర్చిన పవిత్ర భావాలేని మతం విశ్వాసాలేవు.

దేవునికి ఆకారం అనేది లేదొకప్పుడు. నిరాకారుడు. సాకారభావం రాకపూర్వం లింగరూపం పూర్వం-వ్యక్తావ్యక్తలింగం.

వృక్షం పూజనీయం; దేవుని స్పష్టం; జీవరూపం; వృక్ష పూజ ప్రత్యామ్నాయాలు ప్రపంచమంతటా ఉన్నాయి.

బొడంబో బుద్ధుని సాకార రూపార్చన పూర్వం బొద్దులు పూజించినది పాదుకలు, వృక్షం -

అదిలో దైవం స్త్రీ లేక పురుషుడు ఏదో తెలియ ఇతర దేశాల్లోనేగాక మన పవిత్ర సిహి త్యంలో గూడా కొందరు దైవాలు (భావనావదు) స్త్రీ, పురుషులు; రెండూ లేకున్న స్త్రీ శక్తి పురుషుడు,

పురుషశక్తి స్త్రీ-తర్వాత ప్రకృతి పురుష; స్త్రీ పురుష-అలానే కొందరు దైవం స్త్రీ-మరికొందరు దైవం పురుషుడు-ఈ భావాలన్నీ నాటి జనం జీవన విధానాలపై నృప్తియైనవే.

స్పష్టకీ స్త్రీ ఎంత అవసరమో పురుషుడూ అంత అవి గుర్తించాక దైవకాక్షేయాలు కలసిపోయాయి. ఐనా అనాటి వేర్వేలు ధోరణు లినాటికీ కొన్నిఅంశాల్లో అమ్మవారికి పురుష ప్రమేయం లేకుండా అర్చకుడు వీర కట్టుకొని స్త్రీ వలె నటించడం, గర్భాలెత్తు (కరణ)కనేవారిని, ఎర్రమారికంటే ‘మా దేవత సత్తెం జాడంపి’ అనే వారిని గుర్తించండి.

స్త్రీ పురుష ఉభయలింగప్రధాన్యం గుర్తించాక దైవరూపం ద్వైలింగంమూడా అయింది-అర్థ వారీశ్వరుడు. ఆ పుంతలో నమ్మకాలే అడవిల్లో అంశారాలవలె కృష్ణుడూ, విష్ణునటవలెతయి వగైరా.

మధూకేశ్వరమూర్తిలో ఈ ద్వైలింగ భా

పసంతశోభ-మధుకేశ్వర దేవాలయం ద్వారంమీద శిల్పం

సామేశ్వరాలయంలోని శృంగార శిల్పాలు

ఉండిఉంటే తరుకాండం పురమే, కోటరం ప్రీ
నంకేతరూపాలు అనాలి.

పూజలో 'సెక్స్' బహుపురాతనం. వా సందే
హాలు వినరిస్తూ వాటి పూనా భండార్కార్ ఓరి
యంటల్ రీసెర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ క్యూరేటర్
(స్వర్గీయ) డాక్టర్ పి. కె. గోదేకు వ్రాశాను.
ప్రాఫెసర్ డి. డి. కోశాంబి (స్వర్గీయ) (చతుర్వర్త
రిస్తూ మనదేశంలో పురాతనకాలంలో 'సెక్స్' ఆరా
ధన కొదవలేము అంటూ మధుకేశ్వరమూర్తివంటి
ఆకృతులు దేశంలో (ఫోటో పంపాను) బహుశయదు
అంటూ అలాంటి తరుకాండకృతి స్థానపుల
రాము కోశాంబాం (కోశాంబి)నద్ద క్రాబ్బుగా
ఉపయోగితం కావడం చూచి పురావస్తుశాస్త్రవారిచే
రక్షణ కల్పించామని వాకు వ్రాశారు. అలిఫుర్-
మధుర రోడ్డులో మధుర సమీపంలోకూడా ఉన్నా
యని వ్రాశారు. సమగ్రంగా ఏ ఒక పరిశోధనా
పూర్వచేయడానికి జీవితకాలం చాలదు. అసమగ్రం
అయినా ప్రకటించమనే నూచించారు. కాని అచటి
వాని చయ్యాచిత్రంగానీ, వర్ణనగానీ పంపలేదు
సరికదా మధుకేశ్వరమూర్తిగూర్చి పరిశోధన కన
యుక్తంఅయ్యే విషయం ఏమీ సలహా-మాడజగ
కూడా వ్రాయలేదు.

కోశాంబిశాఖవలన తూర్పునఉన్న ఈ లింగం
నంటి స్థానపులు పల్లిమాన ఉన్నాయని తెలియ
డంలో వాకు మరో పని తగిలింది. ఆ కోశాం-
బాంకు ఏ గంగరాజుల సంబంధంలేదు.

మధుకేశ్వరాలయానికి ఒకవృక్ష శస్త్రాంశం
అనే బసవాయన ఉన్నట్లు ప్రీ రీమేకం అన్నాడు.

అరాధనలో ఒకవృక్ష శైలికిం (సామా
హిక రతులు) ఉన్నట్లు హంసాకాండ (పథ-
యజ్ఞం) బయలుకూడా బహుపురాతనదారం.

తరుకోటరలో, చెట్లపైన నదులు కాపుర
మున్న చరిత్ర బహుపురాతనంకాని అనాగరికులుగా
అటవికులుగా మిగిలియున్నవారికింకా ఆ భావాలు
పోలేదు. రాజస్థాన్లో తరుకోటరలో దేవతలుంటా
రనే సమ్మతం. విశాఖపట్నంలో వైద్యార్థిగా మన్న
వృక్ష చూచాను. వాటికి అడవిగాఉన్నా దాదాలోట
పెద్దతొటలో తొరలో లేట్లు, సాములు, కప్పలు,
తొడిమ, కొన్ని చట్ట సమీకూల్చు.

సైంధవ సంస్కృతిలో దేవతలు వృక్షాది
స్థాపితేనాదు. ఆ పోలికలు పురాతన జాతులందరిలో
ఉన్నాయి; కైవస కాక్షేయాలో పాదపేక్షరుడు, కాకం
బరి నంటే.

'ఏష్టపురాణం'లో మధ్యాదిష్ఠినదేవి వారుజీ
అవసం (కదింబితరుకోటరం)-పురి జగన్నాథక్షేత్రం.
ఏకాదశి (కన్య) దేవి కథల్లో ఆమె నివాసం చెట్టు
తొర. తెలంగాణలో గొండుల్లో ఇప్పచెట్టుపై
దేవతలుంటారనేది సమ్మతం వాటి దక్షిణకోసం
ప్రాచీయమైన వేటి గిరిజన ప్రదేశాల్లో తరుకోట
రలో దేవతలుంటారనేది సమ్మతం

రాచి, మర్రి, మారేడు, ఇర్దురం. అత్తి,
తాళం, వేప వగైరా చెట్లు దేవదేవుల ప్రీతిప్రతం
కావడం వంటి వాటిని మించిన ఉపయోగాలు కదంబ
(కడిమి) మధుక (ఇప్ప) పుష్కలంకన్నాయి. గిరి
జనుల్లో అర్చికంగా, సాంఘికంగా ఇప్పచెట్టుకు
చాలా ప్రాధాన్యం ఉంది.

ఈ ప్రతికలింగదేవతవిద్యాణంలో ప్రాచీయంగా
కాన్పించే నేరేడు, కడిమి, మర్రి వగైరా
అనేక వృక్షాలుండగా ఇప్పచెట్టునే ఎంచుకున్నారేమంటే

గరిజనుల్లో దానికి ప్రత్యేక స్థానం ఉండడం కారణం అనవచ్చు అదిలాబాదు, బస్తూరు ప్రాంతాలవరకూ పోవక్కర్లేదు. బిద్రాద్రి రామదర్శనం చేసిన వారికి ఈవిషయం తెలియవచ్చును గతంలో బ్రిటిష్ వరు ల్యాసికి ఉప్పు, నల్లమందువలె అదాయం చేశారని చెబుతున్నాము.

ఇప్పుడూ పులకం, వివియోగం, పిరా తయారు వగైరా అర్చిక వ్యాపారాలు బుచ్చాయి. ఇప్పుడెట్టు నే మాడలేదు. కానీ తెలంగాణ గోండు చరిత్రబట్టి ఇప్పుడక్కర చాలా గట్టిదైయుండు నను కొంటున్నాను.

పురాతనకాలంలో-విగ్రహారధనకు పూర్వం నిరా కార-నిరుగ్గోపాసనలో ఆరాధ్యదైవరూపం సొంకే తికం-వృంథ, స్థాణు, లింగరూపాలు. స్త్రీ ఉరోజు, జననేంద్రియరూపాలు తర్వాతి కాలావి. పాదర సగుగోపాసనలో వచ్చినవి అర్చ, బేర, మూర్తి, మానవా కారాలు,

దేవాయతన నిర్మాణానికేగాక ఆరాధ్యదేవతా రూపానికి మన దేశంలో జరిగింది, దారు నిర్మాణం గాబట్టి బహుపురాతన అంశాలు, మూర్తులు

సోమేశ్వరాలయంలోని అన్నినారీశ్వర శిల్పం

నశించాయి. మట్టిబంక, కలప వాడేవారు. ఆ పురాతన విశ్వాసమే మృద్దారునిర్మాణం ప్రశస్తం, వచ్చితం అనే నమ్మకం నేటికీ ఉంది-మనదేశంలో ఇంకా. ‘సీమెంటు’ యుగంలోకూడా అలా చేస్తున్నారు.

అది గుహాలయమైనా, శిలానిర్మితమైనా అంశాలు మాడండి. దారునిర్మితం పోలికలు రాతి రూపాలు, వాసాలు వగైరా. మైసూరురాష్ట్రంలో దేవతామూర్తుల నిర్మాణానికి దారువివియోగం జరుగుతున్నా మనప్రాంతాల్లో ‘తక్కిన కలము’ల వారనబడేవారిలో, గ్రామీణుల్లో కలప ఉపయోగం కన్పిస్తుంది. కలపివనకతాస్కారంలేని పులిజగన్మాథంలో పుష్కరాని కోపారి ఇరిగే ‘నవకళిబర్హి’లో దారువివియోగం జరుగుతూనేఉంది. అక్కడ మూర్తి అనంపూర్ణ వ్యక్తావ్యక్త మానవదేహం- మఖలింగంలో వ్యక్తావ్యక్త లింగ (Aniconic) రూపం- ఈ పోలికలు పురాతనదేశా లంతటా ఉన్నాయి. ఈజిప్టులోనూ పోలిక ఉన్నాయి.

యవనాద్యుడనబడిన వరహానిహారుడు ‘బృహత్సంహిత’లో దేవుని మూర్తి రూపానికి వచ్చిత మైనవి, యుక్తమైనవి-అయిన కలపలు వివరించాడు. వాటికి దారు నిర్మాణమే సాధనదాయం. ప్రతిష్ఠించ

మధురేశ్వరాలయం ద్వారశ్చిం మరొకవైపు

చేది బ్రాహ్మణుడై యుంటే ఉపయోగించవలసిన దారువులు చందన, దేవదారు, మధుక, శమీపృక్ష కాండలు.

నోడగంగు శాసనంలో దేవుడు మధుకాక పృక్ష బనితుడు. ఇప్పుడెట్టు (ప్రాశస్త్యం) పరాపామిహరుని వివరణ. పోతే పరిశోధకులు కొందరు తొలిగాంగుల్లో కొందరు బ్రాహ్మణులన్నారు. కాగా పృక్షమూలని గోదావరి శాసనం తొలిగాంగుల్లో ఇంద్రవర్మను ద్విజుడన్నది.

కాబట్టి మధుకేశ్వర ప్రతిష్ఠిత (క్రీ. శ. 6 వ శతాబ్దపు) హస్తివర్మ గాకపోయినా తొలిగాంగుల్లో నాడు లేకున్న కళింగ కదంబుల్లో నాకడు. గోకర్ణేశ్వరుని (విపివేశ్వరుడు), కళింగ కదంబుల జయంతీశ్వరుని, మలిగాంగులు మధుకేశ్వరుని జేసారవారి.

పల్లిమ కదంబుల్లో మయూరశర్మ మరి కొందరు బ్రాహ్మణులు, తర్వాత క్షత్రియులైనారు. తూర్పు కదంబులు గాంగుల సామంతులు; గాంగ రాణులు కదంబు కన్యలు. అంతవర్మ పుత్ర ముమ్మడి దేవేంద్రవర్మ (గాంగశకం 254) విశాఖవట్టు శాసనంలో తన మేనమామ కదంబకుడు, మహామండలేశ్వరుడైన రాణకధర్మబేడి అన్నాడు.

ఇప్పుడెట్టు అంటే తత్సంబంధంగా ప్రాంతీయంగా గిరిజనులూ వస్తారు.

'శ్రీ ముఖలింగేశ్వర మాహాత్యం'లో చిత్తూరు తనకు లభించిన దింగారు ఇవివూలు చేరువ సుమంతపురంలో అమ్మేరి. ఈ సుమంతపురం వేడూ ఉండటం. గాంగుల శాసనాల్లో శబరసంబంధం కన్పించదు కాని శిల్పంలో, క్షేత్ర మాహాత్యంలో శబరసంబంధం చాలా ఉంది. పోతే కళింగన (నోడగంగు శాసనం) కామార్లవుడు శబరదిత్యు నాకని నోడించి రాజ్యం స్థాపించినట్లున్నది. ఆ శబరుడు చారిత్రకం అయితే దక్షిణకోసం పాండు (కోసలగుప్త-ఉత్కల కిరవంశ) వంశీయుడు అయ్యుండును.

పల్లిమ దేశాలనుండి వలసలు, దండయాత్రలు (అర్యులు కూడా) జేస్తూవచ్చి మనదేశంలో స్థిరపడిన

నిర్మలిమూలంలోని చివరదేశంలో ఉన్న అలింగనమూర్తి

వారక్షకులు అలాగే మనదేశంలో పల్లిమ ప్రాంతాల నుండి వ్యాపించి తూర్పున స్థిరపడినవారు, పాలించిన వారూ ఉన్నారు. వీరిలో వాకాటకులతర్వాత Tribal) ఆటవిక గిరిజన కిరాత సేనా విభాగాలున్న వారు రాష్ట్రకూటులు, పల్లిమ చాళుక్యులు. కళింగ ప్రాంతం వీరి దండయాత్రలూ చూచింది. పోతే కుబ్జవిష్ణువర్మనుడు గెల్చిన ప్రాంతాల్లో రాజ వీరిగా సేనావతులవే ప్రాంతీయపాలకుల చేసిన చరిత్ర ఉంది.

కళింగగాంగులను సేమ గిరిజనులు, ఆటవికులంటున్నాననుకోనక్కర్లేదు - మన పూర్వులంతా అంతే -

శబర (నవర) జాతిభర్తానన గ్రామం 'నమతు'. వారిజాతి (Tribe) వాయకుడు, పెద్ద కులపతి ఉండే గ్రామం. ఆ 'నమతు'యే నల్లపూరాణంలో పూవు లమ్మిన సుమంతపురమెయ్యుండనా? మా బంధువుల్లో చంద్రవంశ్యులం అంటూ బిరుద (పట్టపుపేరు) నామంగా సాంత్ అని వాడేవారు శ్రీకాకుళంజిల్లాలో ఉన్నారు. ఈ సాంత్ లో చూడ వలసినది 'సామంత' (Subordinate) యా? లేక

ఈ కిర ‘సమతు’యా? పూర్వం ‘సమతు’దంటే లోనిదేనవాడనే అర్థంతోగాక పొరుగువాడు (‘సదోపి’) అనే అర్థంతో వ్యవహారం, కాగా కిరకులు ఆద్యులకు (గంగానది) పొరుగువారుగా అనాడే పేర్కొనబడినారు.

తొలిగాంగుల్లో ‘అనియంకభీమ’దీరుడు వారు లేడు. (క్రీ. శ. 10 వ శతాబ్దంనాటి కళింగగాంగుల్లో ముమ్మడి అవంతవర్మ, ఇమ్మడి వజ్రహస్తుడేవుడే (క్రీ. శ. 980-1014) మొదటి అనియంకభీమ దీరుడంటేకుడు. సమకాలీనుడైన విష్ణువర్మన విమలా దిత్తుడు (వేగీ చాళుక్య) ముమ్మడిభీమ, దీరుడాంక భీముడేగాక అనియంకభీమడు కూడాను. కొండవడమటి రాజులు వాడెంద్రవారూ ఈ దీరుడు వాడారట. ఈ ‘అనియంకభీమ’ దీరుడే రాసురాసు అణ్యంక, అనంగ (భీమ)గా మారిన వివరం గాంగకానవాల్లోనే వసి కట్టవచ్చును. అనియంక అర్థం యుద్ధరంగలో వాయుకల్పం వహించి ముందుండే - మొనగాడు.

ఈ సుసేద్యవీరుల, రాజుల దీరుడు ‘అనియంక’ అర్థమూ వనరవారి ‘గోమాంగ్’ అర్థమూ ఒకటే-మొనగాడు. సైన్యాల్లో ముందుండి వాయు కల్పం వహించేవాడు.

అవ్వమిత్రులకు ఉంతవ్యధను - వనరవారి ‘గోమాంగ్’ శిల్పమే గమంగ్, గమ్మంగ్-వివరికి గంగ అయ్యుండువా?

వంశధారానది గాంగుల ‘గంగా’నది, ఆలోచించండి. ఎవరూ కారాలు మిరియాలు మారనక్కర్లేదు ప్రపంచ చరిత్రలో విజయులే పార్వతీయులు, అనాగిరికులు, ముష్కరులు అనే విషయం ఆర్యులు కూడా: పరాజితులే వాగిరికులు అనే సందర్భాలు సహస్రసాక్షాంతుండ్రి ఉన్నాయి.

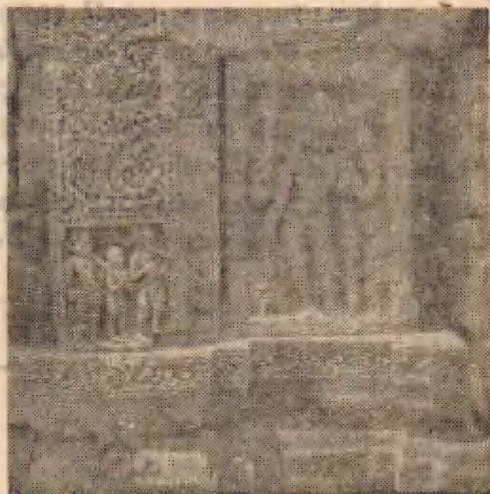
నదీమూలం, రాజ/క్షత్రియ చిహ్నస్వత్వాంశం తెలియగోరడం మహాపాపంగా చెప్పిన కారణం వగైరా మన కవనవరం. కళింగగాంగులు విప్రులైనా, క్షత్రియులైనా, గిరిజమలైనా ఎవరైనా ఆంధ్రులు-యోధానయోధులు. తొలి మలి గాంగులు సుమారు వేయేండ్లు పాలించారు. మలిగాంగుల నాటి పమాణ, ఆర్థిక, భాస్విమ్యాది వ్యవస్థావివరాలు, పరిపాలనాదుంగూర్చి నాటి తెలుగుభాష-కావనాల్లో మన కిచ్చారు. ఇతర రాజులు రాణుల ప్రసక్తి లేకున్నా

మలిగాంగుల కావనాల్లో చోళరాజు తనయ రాజమందరి (చోడగాంగులిల్లి)ని దేవేంద్రవర్మ రాజరాజ, పూర్వత్లో మరొకరాజు వైదుంబరాజకన్యనూ పరిణయమాడుట ప్రత్యేకించి చెప్పకోడంతో మలిగాంగులు వైదుంబ చోళులకన్న తగ్గుస్థాయిలో నున్నట్లే ఉహించాలి. కళింగగాంగకన్యలు తూర్పు చాళుక్యుల కోడళ్లు.

ఒకనాటి ఉత్తర-దక్షిణ భారత రాజకీయాల్లో కిరికంగావున్న ముఖ్యకళింగ ప్రాంతం - ఇతర దేశాల్లో ప్రసేదింపబడిన ప్రాంతం - వేడు విశాల శ్రీకాకుళం జిల్లాలు. అన్నిటా వెనుకబడి ఉన్నాయి.

మధుకేశ్వరమూర్తి విషయమై డాక్టర్ సంకలియా (పూనా)కూడా ఏమీ చెప్పలేనట్లుగా కాబు ప్రాసరు.

తరువాతం పోలే స్థానిపు పశ్చిమగాంగుల (మైసూర్) తావుల్లో లేదు. కాని కళింగగాంగుల ముఖ్యకళింగ ముఖలింగంలో ఉంది. (మధుకేశ్వరుడు); అలాంటి స్థానిపులు కోళాం-ఇలాం (కోళాంబి) వద్ద మధుర సమీపంలో ఉండడం విశేషమే. (ప్రాసే వర్ కోళాంబి జాబు). ఈ తూర్పు పడమరం సంబంధం కొరుకుడుపడటం లేదు.

సోమేశ్వరాలయంలోని హరిహరుడు

మధూకేయమూర్తి ఒకనాటి శక్తిక్షేత్రం అవేందు కారణం? పోని గిరిజనాచారం అయిన నర బలి (గోండు) ఇప్పటివంటే ఆ పీఠం అదీ వేరు. ఇదో యజ్ఞం చేసిన తావు అంటే యజ్ఞాల్లో జంతు పులి వధ వవరంబ్రాలు మూయడం గదా అంటారు. తరువాతంపై తలపెట్టి పడించి రక్తం పెనంలా ఉన్నదాంటే పట్టువారాలంటే ఆధారాలేవు.

పోతే ఈ క్షేత్రంలో తరువాతం యూవ స్తంభమో బయస్తంభమో అయ్యుండువా? రెండిటికీ అనివాదాననంబంధ మున్నదిగదా — ఈ సందేహ సందర్భంలో జ్ఞప్తికి వచ్చేది సముద్రగుప్తుడు. అంబోబాద్ ప్రశస్తిలో కళింగప్రాంత దిగ్విజయం ఏకంధవల్లిని నేటి శ్రీకాకుళంరోడ్ రైల్వేస్టేషన్ అనుదానవలసగా పరిశోధకులు గుర్తించారు. మధూకేయమూర్తి సముద్రగుప్తుని నాటి బయ (యూవ) స్తంభమైయుండునా?

ముఖలింగం — నగరికటకాలు బహు పురాతన క్షేత్రాల అనుకోడంలో బౌద్ధక్షేత్రం అనే సందేహం కల్గింది.

గరవద్దవున్న సాలిహుండాం శాడంక్షేత్రమే. నోడగంగు కానవంలో చెప్పబడిన ముందవట్టుగా గుర్తించాను. చీవా యాత్రీకుడు యువాన్ ఛాంగ్ కుచితాల్ — రేపుల్ క్లాన్సింగే కళింగ నగరపు శాద్ద మూసం (క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దం నాటికి శిథిలంగా వున్నా సాలిహుండాం బౌద్ధమూసం అనుకుంటున్నాను. ఆ కళింగనగరం చేరువనే నది ఉంది; నదీతీరాన బౌద్ధవిగ్రహాలున్నాయని యువాన్ ఛాంగ్ వ్రాశాడు. సాలిహుండాం గ్రామంలో నదీతీరాన్నే పురావస్తుశాఖవారి శ్రవ్యకాల్లో బౌద్ధవిగ్రహాలు లభించాయి. ఈ కళింగ నగర బౌద్ధక్షేత్రాని కుత్తరంగా (సుమారు 24

మైళ్ళు) మరో సంతూరామ మున్నట్లు యూలి కుడు వ్రాశాడు. ఆ మరో బౌద్ధక్షేత్రం నగరి కటక-ముఖలింగమా లేక ఆపైన గం (సిద్ధాంతం) సిద్ధార్థకమా గుర్తించలేకపోయాను. అక్కడ తిప్పి చూడవలసిన స్థలాలు చాలా ఉన్నాయి.

నిండువిగ్రహంగాక శిల్పకళలాలు మాస్తే చాలా బౌద్ధదేవమూర్తులు, శాక్తేయం అనిపిస్తాయి. అలాంటి శకలాలు చూసి కొందరు ముఖలింగం శక్తిపీఠం అనుకున్నారేమా!

ముఖలింగం అలయాని కీకాన్యంలో క్షేత్ర పాలకునిక్షేత్రం రత్నగిరికొండ ఉంది. కోటదిబ్బ అనేది. తోటలు అటువైపున్నాయి. అవన్నీ తిరిగి చూడలేకపోయాను. అటువైపు సాలిహుండాం శిథిలాల్లో లభించినట్టు పెద్ద 'సైజ్' ఇటుకలు కన్పించాయి. శ్రీ భీమేశం వ్రాయగా వా సందేహాలు వరైన వనుకున్నాను. తర్వాత 1962 చివర్లో శ్రీ భీమేశం బాబుల్లో పురావస్తుశాఖవారు బౌద్ధ క్షేత్రాన్ని శ్రవ్యకాల్లో కనుగొన్నట్లు, ఆచట నిల్లు — అక్షం బొమ్మలున్న నాణెం లభించినట్లు తెలిసింది. ఆ నాణెం బహుశా సాతవాహనుండేమా! ఇటుకల పరిమాణంబట్టి ఆ క్షేత్ర నిర్మాణం సాతవాహన యుగానిదే అనుకుంటాను. బౌద్ధ వాఙ్మయంలో కళింగ రాజధాని దంతాపురం ఈ ముఖలింగ మయ్యుండునా? గంగరాజుల 'అమరపుర ప్రతిస్థితి' దంతాపురం, బౌద్ధుల దంతాపురం ఒకటో వేర్వేరో తెలియాలి. అనుదానవంశ దగ్గరి చొట్టవలస — పురుషోత్తమపురం (వే చూడలేదు) రోడ్డులో దంతహుండా దిబ్బలే దంతాపురం, దంతవరపుకోట, దంతవక్త్రునికోట అంటున్నారు — పరిశోధకులు కొందరూ కోవనే వ్రాశారు.

ఓ చెట్టూ-

రెండే పువ్వులూ

శ్రీ గొల్లపూడి మారుతీ రావు

మూ డ వ ర ం గ ము

మరుసటి రోజు ఉదయం.

వాతావరణంలో ఏమీ మార్పులేదు. గడ్డం క్రింద చెయ్యి వుంచుకొని వేణూ ఏదో ఆలోచిస్తూ వ్వాడు. గీత లోపలికి వచ్చింది. వేణూని చూచి గతుక్కుమంది. అయినా అతనికి తత్తరపాలు కని పించకుండా సర్దుకొని టేబిలుపైద బిల్లుల ప్రక్కన పెడుకుతోంది.

గీత : (అనకు తానే చెప్పకున్నట్టుగా) వాళ్ళగారి కళ్ళతోడు కనిపించడంలేదు. ఎక్కడవుంది పోయారోని మిటో! (బిల్లుల ప్రక్కన చూసి) ఆం, ఇక్కడ ఉంది. (ఆమెనే గమనిస్తున్నాడు వేణు. అది తెలుసు గీతకి. అతని ముందు నుంచి లోపలికి వెళ్ళబోమేముందు అతని దృష్టికి దొరికిపోయింది. ఏదో మాట్లాడాలి కనక) ఇవాళ యింకా యిక్కడే వున్నావే! పొంకి వెళ్ళలేదా?

వేణు : నాంటో బాగుండలేదు.

గీత : దాక్టరుగారికే జ్వరంగావుంటే ఎవరు మందిస్తారు?

వేణు : జ్వరాన్ని తెప్పించినవాళ్ళకి బాగుచెయ్యటం తెలిదా? రాతంతా సుప్తా నిద్రపోలేదు కదూ?

గీత : అంటే-సుప్తా మేలుకోనే వున్నావన్న మాట.

వేణు : కమ్మగా నిద్రపోవానా నిన్న వాళ్ళతో ఆ మాటన్నావు?

నాటిక

రామానుజం	రాజు
చలవతి రావు	నత్యం
మాధవరావు	గీత
వేణు	సుగుణ

(దగ్గరకువచ్చి, భుజంమీద చెయ్యివేసి)
గీతా! ఆ మాట అబద్ధంకదా?

గీత : కాదు వేణూ! నన్ను శ్రమించు (అతను అలెత్తి ఏదో అనబోతే) అవును. బాగా ఆలోచించి చాకనే చెప్పి నామాట. కారణాలు నన్నడక్కు!

వేణు : (ఉద్విగ్భుడయి) విన్నడగను. నేనే చెప్తాను విను. (మాటిగా ఆమెను చూస్తూ) ఈ యింట్లో బతకడం యిష్టం లేదా?

గీత : ఛ ఛ! అదేంకాదు.

వేణు : నేను ఉద్యోగం చేసేవరకూ అగాలనా?

గీత : ఉండే.

వేణు : (కోపం వస్తోంది.) నాకున్న అందం, డబ్బా చాలనవా?

గీత : (మాట్లాడ లేదు.)

వేణు : నీ అందానికి, నీ హోదాకి, అంతస్తుకీ నా కంటే గొప్పమొగుళ్ళే సంపాదించుకోవా లన్న ఆశతోదా?

గీత : అదేం కాదు వేణూ! అదేం కాదు. (ఏడవ బోయింది.)

వేణు : (కోపం, ఉద్రేకం) నోరూయ్! ఇంక అవు కన్నీళ్లు. కన్నీళ్లతో శ్రమావధలు చెప్పకువే డరిద్రపు ఎత్తుగడ నా దగ్గర వెయ్యకు. సుప్తకారంటే, ఏదీ, మొత్తుకోని, నీ కాళ్ళ ముందు రెల్రిదర్లు కొట్టు కుంటా ననుకోకు.

గీత : అంత ధైర్యవంతుడిని-ఎందుకూ యంత బాధ?

వేణు : బాధ! నన్ను చేసుకోనిన చెప్పిన శ్రమించుచి ధారాపాతంగా వర్షించే నీ కళ్ళు సంతోష

నడుతున్నాయని నమ్మమంటావా? నీకు మాత్రం లేదా బాధ?

గీత : నేనే కావాలని దూరమవుతున్నప్పుడు బాధించుకు?

వేణు : అత్యవసరం! అత్యవసరం ముందూ, అదది తర్వాతా వుట్టారు. నానుంచి దూరమై, ప్రేమించిన వాళ్ళకు దూరమయ్యే సర మాతాన్ని ప్రీతితో కానికి చాలురావా?

గీత : (కనీష్ఠమధ్య నవ్వుచింది) ఊహించు. దూరమవుతున్నా దెబ్బలాడి పెళ్లి చేసుకుంటాననే మగవాళ్ళుంటారని పాశ్చరీస్తాను. నేనే చేస్తే నీ కెందుకు?

వేణు : నాక్కావాలి.

గీత : (ప్రవృత్తిని ప్రయత్నిస్తూ) నా మాటవిని, దాక్షిణ్యగానూ—అనవసరంగా నా గురించి తలపాడు చేసుకోకండి—మీ వైద్య పుత్రితో లోకోద్ధరణ చెయ్యండి.

సత్యం : (అప్పుడే లోపలికివస్తూ) ఓహో! కాబోయే దంపతు లిద్దరూ కలుర్లాడుకుంటున్నట్లున్నా వ్నారు.

వేణు : ఆ! దంపతులు కానక్కరలేదని యిప్పుడే కలురు తీసుకొచ్చింది నీ చెల్లెలు.

సత్యం : అదేమిటి?

వేణు : ఆ ప్రశ్నే ఆరగంటమంది రకరకాలుగావేసి ఓడిపోయాను.

సత్యం : అవునా గీతా?

వేణు : అంతే కాదురా! నన్ను మనస్ఫూర్తిగా దేశానికి త్యాగంచేసి వైద్యపుత్రి విరహించమని యిప్పుడే దీవించింది.

సత్యం : ఆలా విశ్లేషించు గీతా! మే మిద్దరం పాతమ్మల్లో చదివే రోజుల్లోనే నీడిదగ్గర బతానీలు, కనగిలూ తీసికొని—నిమ్మ వాడికిచ్చి పెళ్లి చేస్తానని ప్రామిస్ చేసేశాను. అయినా అదది పెళ్లి చేసుకోవంటే నువ్వెలా నమ్మావుతా!

వేణు : ఏం? నీ చేతల్లాగే అవిడ మాటలకు అర్థం ఉందా ఏమిటి?

గీత : అన్నయ్యా! (కోపం, ఉద్విగ్నత)

సత్యం : కొద్ది కాలంలోనే నా చేతంకి అర్థం కల్గి న్నూనూలే. కాని అవిడ మాటల విషయంలో మువ్వ పూర్తిగా రైలు. ఒరేయ్! మా చెల్లెల్ని చేపట్టి మమ్మల్ని ధమ్మల్ని చెయి. ఈ కుటుంబంలో అదొక్కతయినా సుఖపడుతుంది.

గీత : అన్నయ్యా! (కోపం, ఉద్విగ్నత)

సత్యం : మాకానా—అదెంత గట్టిగా పాక్ష్యం చెబుతుందో?

గీత : నాకీ పెళ్లి యిష్టం లేదన్నయ్యా!

సత్యం : అంటే నీ కర్మం తెలుసా అడవీల్లా? ఈ దౌర్భాగ్యపు సంపాదన క్షణంలో, ఈ నాలుగు గోడలమధ్య యిరుక్కొని, అక్కరలేకపోయినా మగ్గదానికి మనస్ఫూర్తిగా అంకితం అయి పోతున్నావన్నమాట. ఏం నువ్వేం మార్గిన్ మనో వసుకున్నావా? దీనా మహారాజీ వసుకున్నారా—అనాశంనుండి ఊడివద్దే అప్పరన వసుకుంటున్నావా?—నీ కోసం వరాసరి స్వర్గం నుంచి ఓ గొప్ప వరుడు దిగి రావడానికి? తెలివి తక్కువగా ప్రవర్తించకు. నీ లాంటి వాళ్ళకు జీవితంలో ఒకే ఒక్క అవకాశం వస్తుంది. ఈ ప్రపంచంలో నీ కోసం తాపత్రయపడేది ఒకే ఒక్క వ్యక్తి—నీడిని కాదన్నావంటే నీకు జీవితంలో మళ్ళి పెళ్లి జరగదు.

గీత : అన్నయ్యా!

సత్యం : ఇంకేం మాట్లాడకు—ఆరు రోజులు ఆలోచించి నీ నిర్ణయం—వాకు కాదు. ఈ వేణూకి చెప్ప ఒక వారం రోజులు ని నిర్ణయం తీసుకోకు బ్రదర్! అడవాళ్ళు తమ విప్లవోయతని అర్థం చేసుకోవడానికి ఆ మాత్రం వ్యవధి అవసరం. అవసరమైన వని వుంది—కొన్ని నిర్వాల్లు చేసుకోవాలి—వస్తాను. (గుమ్మందాకావెళ్లి) బై దిట్—అది పెళ్లి తమ

కోపం లే నాకు చెప్ప. ఓ లక్కాదికారి ఏకైక పుత్రికని - రంధరాంటిదాన్ని తీసుకొచ్చి నేను స్వయంగా పెళ్లి జరిపిస్తాను. దీనివీరాడ కని తీర్చుకోవడానికైనా చేస్తాను. (ఆ మాట లంటూండగానే చలవతిరావు లోపలికి వచ్చాడు. తండ్రి మొహం చూచి లోపలికి వెళ్లిపోయాడు సత్యం.)

చల : ఏమిటంటాడు వాడు?

వేణు : గీతకి గీతోపదేశం చెప్తున్నాడు.

చల : వాడికొకటి తెలిసి చస్తే గా?

వేణు : నాడు తెలిసి తక్కువ వాడని మీ రెండు కనుకుంటారో నా కర్మం కాదు, అలా చూస్తూండండి. వాడు మనందరూ తెల్ల లోయేటట్టు ఏదో గొప్ప పని చేస్తాడని నా నమ్మకం.

చల : (నవ్వి) వాడు చెయ్యకపోయినా ఆశ్చర్యం లేదోయ్! తెలివైనవాళ్లు ముక్కుంటున్నవాళ్లే తెలివి తక్కువగా ప్రవర్తిస్తూంటారే - అదే ఆశ్చర్యం. (గీతకు ఈ మాటలు అర్థమయ్యాయి. పనిలేకపోయినా ఏదో పర్పు తున్నట్టు నటిస్తోంది. వేణుకు అర్థమయింది.) నన్ను క్షమించు వేణూ! మాకు పుట్టిన వాళ్లు మా మాటని ఎదిరించేత గొప్పవాళ్లువుతారని తెలిక, రామానుజం వేనూ ఏదో ఆశలు పెట్టుకున్నాం. అఖిరికి నీకూ పెట్టాం. రెండోపాఠికూడ వేనే ఓడిపోయాను.

వేణు : దానికేం లెండి.

గీత : వేణూకి మరో మంచి సంబంధం! అప్పుయ్య చూసి పెడతానన్నాడు వాన్నా (అలిసిరియట్ గానే అంది.)

చల : వీ! నోర్చుయ్! వాడెందుకు? పెద్దవాళ్లని ధిక్కరించగల ఆడదానిని. నువ్వేమీపి! పెట్టరాదూ? అందర్నీకీ నీకే వానిగార ప్రేమ, జాలి అభిమానం ఉన్నాయనుకున్నాను. నువ్వే నా మాట నిండజతావనుకున్నాను. కాని యిలా వెన్నుపోటు పొడుస్తారనుకోలేదు. వీ వీ!

గీత : (నవ్వి) మాకానా వేణూ! నిమ్మకాదని నే వెండరి కోసాన్ని సంపాదించుకున్నానో?

రామా : (ఇప్పుడువస్తూ) ఎవరిక్కోపం వచ్చినా మరేం ఫర్వాలేదమ్మా! వేమి నీ వేపున్నాను. నీ కిష్టం లేనిపని వీళ్లొక్కటే చేయించలేరు. (వేరిలో పినిమా పుత్రిక వుంది. దాన్ని గీత ముందుంచి) చూడమ్మా! ఇవాళ మంచి పినిమా ఒకటి వచ్చింది. పాయంకాలం, నమ్మ తీసుకువెళ్తావా?

గీత : వేమి నిమ్మ తీసుకువెళ్లడమేమిటి మావయ్యా?

రామా : అదికాదమ్మా - వేనోకణ్ణి వెళ్తే ముసలాడికి యీ పిచ్చేమిటని వచ్చుతారు. మచ్చావుంటే నీకు మావదానికి వేమి లోడుగా బయలుదేరా ననుకుంటారు - నిమ్మ పెళ్లి చేసుకోవడం లోకోద్దరణకని మా వాడనుకున్నట్టు.

వేణు : (కోపంగా) వేనెం లోకోద్దరణ కనుకోవడం లేదు. నమ్మ చేసుకోక పోవడమే లోకోద్దరణకని అనిద అనుకుంటోంది.

రామా : నిజం చెప్పమ్మా! నిమ్మ పెళ్లి చేసుకోవడం వల్ల మీ కుటుంబాన్నంతా ఉడంరిస్తున్నట్టు వాడెప్పుడూ కబుర్లు చెప్పలేదా?

గీత : లేదు మావయ్యా!

రామా : లేదూ! (తలగోక్కుని) పిని నే వెళ్ళడైవా మాట్లాడవా?

గీత : అబ్బే! లేదు.

రామా : మా యింటికి కోడలిగావస్తే నీకు ముఖం కరువవుతుందని ఎవరైనా అబ్బారమ్మా!

గీత : (తలూపింది)

రామా : మరెందుకు కాదమ్మా?

చల : (ఇక కోపం ఆపుకోలేక) బుద్ధిలేక! మతిచలించి!

రామా : నువ్వు మాట్లాడకురా. ఇది మా స్వనిషయం. ఇరవై యేళ్లు మా ముందు పెరిగిన అమ్మాయి మమ్మల్ని కాదనడానికి మేమేం చేరం చేశాం?

గీత : అదికాదు మావయ్యా

రామా: కేవలం ఇలాంటి ఆలోచనలతోనే నీకు గుండె పగిలి—మా అందరికీ మతులు స్థిరం తప్ప తామని తెలుసుకోగలిగే వయస్సుందీకూడా— అంత కఠోరమయిన నిర్ణయాన్ని—

గీత : మావయ్యా!

రామా: (గీతతో) నీ కిష్టంలేకపోతే ఎంతమాత్రం మార్పుకోవద్దమ్మా (మల్లీ చలవతో) అంత కఠోరమయిన నిర్ణయాన్ని—తీసుకుందంటే బుద్ధిలేక, మతిలేక అని తీసి పోతే ప్తమా? ఆడదానికి బుద్ధి లేకపోవడం కూడా— మగవాడికి చాలా బుద్ధివున్నంత విలువయినదిరా— నీకేం తెలుసు!

గీత : వా గురించి నువ్వు బాధపడవద్దు మావయ్యా.

రామా: నాకా! నాకేం బాధమ్మా! ఇవార పాయం కాలం సినిమాకు వెళ్లడాన్ని గురించి ఆలోచించుకుంటున్నాను. కానీ వీళ్లు—చేతికందిన అంగరాన్ని వాళ్లకే మిగులుకోవాలన్న స్వీకృత వరులు. అందుకే బాధపడుతున్నారు. వాళ్లని మనిద్దరం క్షమిద్దాం. పద.

చల : ఒరే రామానుజం. నీ కిచ్చిక మాటను విలబెట్టుకోలేక పోతున్నాను. క్షమించు.

రామా: వా కిచ్చిన నీ మాటని విలబెట్టుకున్నావనిరా, యినాళ ఈ విషయానికి ప్రశ్నేకంగా క్తమా పణ చెప్ప కుంటావు? —అవసరానికి ఉపయోగించుకోమని యిచ్చిన డబ్బుని తీసుకున్నావా? కులాపిగా కూర్చున్నప్పుడు నాతో పాటు సరదాకయినా చోర్నోవిటా రాగావా? వా యింట్లో నీ యింటిలాగ వుండమంటే అద్దె యివ్వడం మానేశావా? నీది క్తమా పణం జీవితంలా. ఈ పిరికితనాన్నే ప్రేమిస్తున్నావు నువ్వు. అది లేకపోతే బ్రతకలేవు నువ్వు. ఇంకా నీకంటే నీ పిల్లలు చాలానయం.

వేణు: నాన్నా! అనవసరంగా మావయ్యనెందుకు వానామాటలంటావు?

గీత : అవును మావయ్యా! నాన్నదేం తప్పలేదు.

(ఇప్పుడు సుగుణవచ్చి గుమ్మందగ్గర నిలబడింది)

రామా: (ఇప్పుడు దొరికిపోయింది) చూశావా! నీదే తప్పని ఎంత అందంగా ఒప్పుకున్నావా? మరెందుకమ్మ ఎలా పని చేస్తున్నావు?

గీత : నేను చెప్పలేను మావయ్యా?

సుగు: నేను చెప్పగలను నాన్నా.

(అంతా ఆశ్చర్యపోయి తలలెత్తారు)

రామా: నువ్వా! నీ కెలా తెలుసమ్మా. గీత చెప్పిందా?

సుగు: గీతకాదు నాన్నా. రాజ చెప్పాడు.

వేణు: రాజా!

(ఈసారి గీతకూడా ఆశ్చర్యపోయింది)

సుగు: ఒక్క వేనే గీతని ఒప్పించగలననే రైర్యం వుంది.

వేణు: (ఉద్విగ్నడయి) అంత అనవరం ఏ మొచ్చిందక్కయ్యా! అంతగా ఒప్పించి, బలవంతం చేసి పీటలమీద కూర్చోవలసిన అనవరం నాకు లేదు.

రామా: అనవరం నీకు కాదురా-మాకు. లెక్కించే ఇంటి అమ్మాయి ఈ ఇంట్లో తిరుగుతూ వుంటేచూసి ఆనందించే అనవరం మది. వేణూ! నీ మనస్సుకు నచ్చే అమ్మాయిని ఎంచుకునే హక్కు నీ కెలా వుందో, ఈ వంశాన్ని ఉద్ధరించే కోడల్ని ఎంచుకానే హక్కు నాకూ వుంది. ఇరవై వీళ్లు మనిద్దరి ఆభిప్రాయమూ ఒకటయింది. ఇవార నువ్వు వేరయినా నేను వామాట విలబెట్టుకుంటాను.

సుగు: ఆడపిల్లల పనువ్వలు నీకు తెలిస్తే తమ్ముడూ! ఇవార కూడా గీత నిన్ను ప్రేమిస్తున్నట్టు ఎవరినీ ప్రేమించడం లేదు. నిన్ను చేసుకోలేక పోతే ఎవరినీ చేసుకోదు.

రామా: నాది మాటకేం? మీ యిద్దరూ మాట్లాడుకోండి. ఒరే చలవతీ! నువ్వంటోంది పోరా!

(రామానుజం యింట్లోకి వడిచాడు. అతని వెనుకనే వేణూ వెళ్లిపోయాడు. మరోమాట లేకుండా చంపతిరావూ వడిచిపోయాడు. గీతమాత్రం తలవంచుకుని కుర్చీలో కూర్చుని వుండి ఆమెనే చిరునవ్వుతో, పరీక్షగా గమనిస్తోంది ముగుణ. కొంతసేపటికి గీత తలెత్తి, నీటిలో మునిగిపోతున్న వ్యక్తి రక్షణ కోరినట్టు పలకరించింది.)

గీత : వదినా!

ముగుణ : నీ బాధ నా కర్మమయిందమ్మా!

గీత : నిన్నేం చెయ్యమంటావు వదినా? వాకేం పాలు పోవడం లేదు.

ముగు : అవును. పదేళ్లక్రితం నేనూ యిదే పరిస్థితిలో ఉన్నాను. కాని ఆ రోజు నాకు, సంహారం చేసే వారెవరూ లేకపోయారు. ఈ వేళ జీవితంలో అన్నివిధాలా నష్టపోయిన నేనున్నాను నీకు.

గీత : వదినా!

ముగు : అవును గీతా! ఒకప్పుటి నా తెలివితక్కువ తనానికి జీవితం వానిగద యిలా చెబుతీసింది. ఇవాళ మళ్ళీ నా జీవితంలో అదృష్టాన్ని ఊహించలేను. అవునంటావా?

(గీత తలూపింది)

అడది ఒక్కసారి పొరపాలునేస్తే దిద్దుకోవడానికి వ్యవధికూడా దొరకదమ్మా. ఈ ప్రపంచంలో నీ అదృష్టవశాత్తూ నీ చుట్టూ వున్న వాళ్లంతా నీకు మళ్ళీ ఆలోచించుకునే వ్యవధి యిస్తున్నారు. ఎందుకో తెలుసా?

గీత : ఎందుకు?

ముగు : అలాంటి అవకాశం లేక వాతనమయిన వా పాక్ష్యం వుంది కనుక.

గీత : ఇప్పుడు నన్నేం చెయ్యమంటావు వదినా?

ముగు : నువ్వు చేస్తున్నది తప్పు - అది అర్థం చేసుకోమంటాను.

గీత : తప్పా?

ముగు : అవును. ఒకటి చెప్పు - వేణూమొందు పిల్లల గురించి సుసారం గురించి మాట్లాడతావు కదూ?

గీత : (ఆశ్చర్యంగా) నీ కెలా తెలుసు?

ముగు : అవునా, కాదా?

గీత : వేళ ఆ ప్రసక్తి తెచ్చాడు.

ముగు : నువ్వు ఎదురు తిరిగవు అవునా?

గీత : ఊహ

ముగు : చాలా తప్పు చేశావమ్మా. మగవాడలేని కష్టాలను ఊహించుకుంటాడు. భయపడతాడు. దానినుంచి పారిపోవాలని ప్రయత్నిస్తాడు. అడది ఉన్న కష్టాల్ని అనారోపితంగా ఎదుర్కొంటుంది. విశ్చల్యంగా నిలదొక్కుకుంటుంది. నువ్వు విడిగించి వాడిని భయపెట్టావు. భయాన్ని పోగొట్టవలసిన నువ్వే దాన్ని పెంచావు.

గీత : నేనా?

ముగు : అవును నువ్వే. పెళ్ళి చేసుకోనని వాడు అని పారిపోవలసింది. అలాంటిది నువ్వు అన్నావంటే ఆశ్చర్యంగా వుంది.

గీత : అదేమిటి వదినా?

ముగు : అవునమ్మా, వాకి పనువ్య పదేళ్ల పాతది. ఆ రోజు ఈ మాత్రం ఆలోచించుకో గలిగి వుంటే యివారే యిలా వుండేదాన్ని కాదు. గీతా! దైత్యులైన వాడికి దురదృష్టంకూడా శాపమై తగులుతుంది. వానిగద నీకు గౌరవం వుంటే నేను చేప్పేది యిదే.

(రాజు వచ్చాడిప్పుడు. వాల్లెద్దరినీచూసి బయటికి నడవబోయాడు.)

ముగు : (అతన్నిచూసి) రాజా! (ఆగి యిటు తిరిగిడు.) నిన్న నీతో అంతసేపు వాడులాడినందుకు క్షమాపణ చెప్పకుండానువి రాత్రంతా అనుకున్నాను. కాని మంచి వనే జరిగిందని యివాళనిపిస్తోంది.

రాజు : ఏమయిందివచ్చు?

సుగు : నిన్ను నీ మాటలు నిన్నాకే యివాళ వీళ్లు పొర పాటు అర్థమయింది. మనిద్దరమూ నాక నమ్మే, మరొకరి యివాళ ప్రమాదంమండి తప్పిస్తున్నాం. మాతా? ఒకరికి జరిగిన కీడువల్ల మరొకరికి మేలు జరిగే అవకాశం కూడా వుంది.

రాజ : (గీతతో) అవునమ్మా! నువ్వు వేణూని చేసు కోకపోవడం తెలివి తక్కువరనం.

సుగు : ఎందుకంటే అలాంటి తెలివి తక్కువననే వదేళ్లకిందట మీ అన్నయ్యా చేశాడు కనుక. అతని మాట నువ్వు నమ్మారీ గీతా!

రాజ : (వెమ్మదిగా) అవును చేశాను. నువ్వు సుగుణ చూసిన తెలివితేటల్ని మగవాడి ముందు చూపకు. అది చాలా ప్రమాదం.

సుగు : ఆ విషయమే యిందాకట్టుంచి చెబు తున్నాను.

గీత : నన్ను కొంతసేపు ఆలోచించుకోనివ్వండి.

సుగు : అదే మంచిది. ఇక రోవరికి వెళ్లు!

(అమె వెళ్లినవేపే యిద్దరూ చూచారు. గీత వెళ్లాక యిద్దరి చూపులా కలిశాయి.)

సుగు : నన్ను శ్రమించు రాజా!

రాజ : (నవ్వి) ఆ మాట నేనూ అనలేనూ!

సుగు : (ప్రాము కాటేసినట్టు తలెత్తి) వదేళ్లకిందటి సంఘటనకి కాదు. నిన్నటి నీ ఉద్రేకానికి. వదేళ్ల నాటి విషయానికా? నిన్ను జీవితంలో శ్రమించలేను. (అంతలో నిట్టూర్చి) అయినా యివాళ ఆలోచించి నీం ప్రయోజనం? ఇద్దరికీ ఒక జీవితకాలం అలభ్యంగా జ్ఞానోదయ మయింది.

రాజ : అవును.

(ఇప్పుడు సత్యం యింట్లోంచి వచ్చాడు. చాలా అందమయిన బట్టలు మేసుకున్నాడు. జమీందారు దిడ్డలాగ వున్నాడు. చేతుల్లో చాలా ఫిరీదైన, బరువైన పెట్టెలున్నాయి. వాటిని వేలమీద దింపి.)

సత్యం : వా కోసం ఎవరైనా వచ్చారా అన్నయ్యా.— ఓ అందిమయిన కారులో చాలా అందమయిన అమ్మాయి—మేరు లత.

(రాజ సమాధానం చెప్పలేదు.)

సుగు : (ఆ పెట్టెల్ని చూస్తూ) ఎక్కడికో బయలు దేరినట్టున్నావే?

సత్యం : అవును వదివా!—మీ ఆడవార్ల భాషలో చెప్పింటే నేను లేచిపోతున్నాను.

(రెండు సూట్ కేసుల్ని చూసి)

మూడు వస్తువులుండాలే! నీం మరిచి పోయాను? ఆ: హాండ్ బేగ్.—

(రోవరికి వెళ్లాడు. రాజ, సుగుణ ఒకరి ముఖం లోకరు చూసుకున్నారు. రాజ ముఖంలో ఆశ్చర్యాన్ని చూసి సుగుణ హాయిన నవ్వింది.)

సుగు : అతనికున్న ధైర్యం, చేసే మీ యింట్లో ఎవరి కుంది? (ఈ రోగా యింట్లోంచి ఎవరో రావడం గమనించి)

అయితే ఎక్కడికి లేచిపోతున్నారు మరిదిగారూ! (ఇప్పుడు మార్గవరాప్రాని గమనించి) ఓహూ! మవ్యా అన్నయ్యా!

మార్గ : లేచిపోవడ మేమిటమ్మా (ఆశ్చర్యంగా)

సుగు : నీ కింకా తెలివా! సత్యం యింట్లోంచి లేచి పోతున్నాడు.

(ఇప్పుడు హాండ్ బేగ్ తో సత్యం వచ్చాడు.)

మార్గ : ఏమిటి బావా? ఎక్కడికో లేచిపోతున్నా వట?—ఈ పెట్టెలతోవా?

సత్యం : కాదు బావా! అనువ్రతిలో ఉచితంగా యిచ్చే రొట్టెలతో! అవునుగానీ—వాళ్లు అను వ్రతిలో చెల్లయికిచ్చే రొట్టెలు మవ్వే వంపారం చేస్తున్నావట.

మార్గ : ఎవరు చెప్పారు!

సత్యం : అక్కడి కుక్కల్నిచూసి గ్రహించాను.

రాజా : సత్యం! పెద్దా చిన్నా లేదా! వాటికి ఎంతవస్తే అంతా అవేయ్యడమేనా?

సత్యం : ఆ మాట బాక అన్నాడేమో చూడు. ఎలా గయినా బ్రతకవేర్చిన మనిషిలే. విష్ణుగూ గుడ్లంక బావా. (వీధిలోకి చూస్తూ) ఇంకా అంత రాలేదే! (అరచేతిలో పిడికిలి గుద్దుకుంటూ వనార్లు చేస్తున్నాడు. ముగ్గురూ అతని విచిత్రంగా గమనిస్తున్నారు.)

(ఇప్పుడు గీత గ్లాసులో కాఫీ వట్టుకొచ్చింది)

గీత : కాఫీ తీసుకో అన్నయ్యా!

సత్యం : (అందుకుంటూ) థాంక్సు గీతా! యిది మచ్చిచ్చే చివరికాఫీ. ఇన్నాళ్ళూ మచ్చిచ్చేదే పుచ్చుకోవడం అలవాటైంది. ఇకనుంచి నేమూ యివ్వగలను. చూడు. నీ కెప్పటికయినా పెర్లి జరిగితే నాకు తప్పకుండా తెలియజియ్. అప్పుడు మేము థిర్లిలోవో, క్రిస్టగర్లోవో, సిమ్లాలోవో ఉంటాం.—అప్పుడు కాబోయే బావగారూ మళ్ళీ మా రిగ్గరికి ఫోనిమాన్ వద్దరుగాని.

గీత : ఎక్కడికయినా వెళ్ళినస్తావా అన్నయ్యా!

సత్యం : (నవ్వి) ఈ సారి వెళ్లడమేగాని రావడం వుండడమూ.

మాధ : అయితే ఈ అంత ఎవరో—ఆ అమ్మాయిని పెర్లి చేసుకుంటావటోయ్.

సత్యం : అది మీ కాంం ఫేషను బావా! అతే నన్ను చేసుకుంటోంది.

మాధ : మంచిదే.

సత్యం : అయితే మా కావరం అనువత్రిలో కాదు. రాదావు యిలాంటి రెండిట్లు ఫిక్సుచేసే సాఫ్ట్ కారులో.—

మాధ : కారులోనా!

సత్యం : అనుమానంగా వుంటే—వేసు వెడుతున్నప్పుడు వీధిలోకి తొంగిచూడు. ఆరు నెలలు కార్

నివాసం. ఆరు వేల రూపాయల ఇర్బుతో దేశమంతా ఒక ప్రదక్షిణం చేసి వస్తాం.

మాధ : మళ్ళీ పెద్దనాడినే. వేసు నీకు చెప్పవలసిన నాడివి కాకపోవచ్చు. అయినా ఈ పని మంచిది కాదేమో అలోచించు.

సత్యం : కట్టుకున్న పెళ్ళాన్ని కాళ్ళూ చేతులూ కట్టేసి అనువత్రిలో పారేసి, అత్తవారి దయాదాక్షిణ్యాలివాద బ్రతకడం మంచి ధంటావా బావా? లేకపోతే ఇలా ఓ సాగరు బోతులాగ తిట్లు తింటూ బ్రతకడం మంచి ధంటావా? మనిద్దరిలోకి ఎవరు బలవంతుడో తెలుసా?—నువ్వు. వేసుఅనేమాటల్లో పిలక్కటి, బయట ఎవరినయినా అంటే వన్ను సజీవంగా సమాధిచేసేవారు. కాని నీకుచేతకాదు. ఎందుకో తెలుసా? నీ ఆత్మగౌరవాన్ని, స్వేచ్ఛనీ ఇక్కడి బ్రతుక్కి సణంగా యిచ్చేకావు గనుక—నీ అవమర్థతలోనే వేసు మొదటి పాకం వేర్చుకున్నాను బావా! అందుకనే వెర్లిపోతున్నాను.

రాజా : చాలా తెలివైన పని చేస్తున్నావనుకున్నావురా?

సత్యం : తెలివైనపనే నన్నయ్యా! పెళ్ళాం పిల్లల్ని మరొకరి పంచన పదిలేసి, నిశ్చితంగా జీవితం నుంచి పారిపోయిన కవీసం నీ కంటే చాలా తెలివైన పనిచేస్తున్నానన్నయ్యా. నిన్ను మాకాకే బావమీద కాస్తయినా గౌరవం మిగిలింది. ఎందుకో తెలుసా? రోగిష్టి బ్రాహ్మణి కనిపెట్టుకు వుండటానికైతే నా ఈ దౌర్భాగ్యపు వాతావరణాన్ని భరిస్తున్నాడు. కాని నువ్వు నిక్షేపంలాంటి సంపాదాన్ని దూరంగావుంచి సుఖంగా బ్రతుకుతున్నాననుకోంటున్నావు? ఈ ఆత్మవంచనతోనా నాకు సంపాద యిస్తున్నది నువ్వు?

సుగు : సత్యం, మీ అన్నయ్యనేనా చూ మాటలు?

సత్యం : అవును వదిలా! మాటలనదానికి మొదటి అర్థతని యివ్వాలే నేను సంపాదించుకున్నాను. బ్రతుకు భయంతో ప్రేమించిన అమ్మాయిని

పెళ్లి చేసుకోలేని పిరికి వాడాయన! ఇతడు భయంచుంచి నన్ను నేను రక్షించుకోవడానికి అమ్మాయిని ప్రేమించేట్టు చేసుకున్న ధైర్య వంతుణ్ణి నేను! ఈ ప్రపంచంలో పెద్దరికం వయస్సునిబట్టూ, గుణాన్నిబట్టూ?—నువ్వే నిర్ణయించు.

గీత : నువ్విలా వెళ్లిపోతే వాళ్లుగారు ఏమయిపోతారో ఆలోచించి చిన్నయ్యా! నువ్వు వెళ్లడానికి వీల్లేదు.

నత్యం: ఏమిటి? వీల్లేదా! వీలున్న అందమయిన అమ్మాయిని పెళ్లి చేసుకోవడానికి ధైర్యంగా నిర్ణయించుకోలేని దానిని నువ్వు నాకు సలహా చెప్తున్నావా?

గీత : (తెల్లదోయి) అన్నయ్యా!

నత్యం: కేవలం సంసార భయానికి తమ జీవితాల్ని ధ్వంసం చేసుకున్న యింతటి సజీవ విదర్శనాల్ని (నుగుణిని, రాజానీ చూపుతూ) కాం దన్ని పంకాచారాన్ని విలక్షితులున్న నువ్వు నాకు సలహా చెప్తున్నావా? — అదృష్టాన్ని అదృష్టమని గుర్తించడానికి తెలిసి కావాలి. ఇంకా నువ్వు జీవితంలో ఏమిటా నష్ట పోలేదు. వేణూని యిప్పటికయినా పెళ్లి చేసుకో!

చల : (వస్తూ) ఏమిటా కేకలు?

గీత : నాన్నా—అన్నయ్య ఎవరో అమ్మాయిని పెళ్లి చేసుకుని వెళ్లిపోతున్నాడు.

నత్యం: ఎవరో అమ్మాయికాదు—నా అదృష్టవశాత్తూ నన్ను ప్రేమించిన ఓ లక్షాధికారిణి. నేను చాలా అందంగా కనిపించానట అవిడకి. చాలా

ధైర్యవంతుడననికూడా అనుకుంది—మా బావని చూడలేదు కనుక 'రైన్ చెయ్యగలవా?' అని అడిగింది. వేర్చుకుంటా నన్నాను. వెలరోజులు వేర్చింది. 'బూట్లు పాతివ్వు చెయ్యగలవా?' అంది. కొనిస్తే చేసుకుంటానన్నాను. ఇది అవిడేకొంది. 'నా భర్తగా ఉండగలవా కొంత

కాలం?' అంది. 'వయస్సిస్తాను'—అన్నాను. అంతే—నన్ను లేవదీసుకుపోవడానికి నిశ్చయించింది. 'అధునిక దుక్కిటి కళ్యాణం' హా డూ యూ లైక్డ్?

చల : నీ నోట్సుయ్.

నత్యం : అంతగౌరవం నా కెందుకు వాన్నా! నేనేం పదిమంది ఆదపిల్లల్నికని దేశం మీదపడి బతకడంలా అని పదిలేకావా? పెద్ద కొడుక్కి గుమాస్తా చదువు, చిన్నకొడుక్కి నాకరు చదువు చదివించగలిగావా? ఇరవై ఏళ్ల కూతురికి పెళ్లి చెయ్యడం చేతకాక గుండెమీద కుంపటి చేసుకున్నావా? వద్దు వాన్నా! ఆ అర్హత నాకు లేదు. మరెవరిచేత నయినా మూయించుకోండి మీ నోరు.

రాజా : నత్యం!

నత్యం: చూశావా అన్నయ్యకూడా నాలో ఏకీభవిస్తున్నాడు. అన్నయ్య నీలాగే తన సంతానాన్ని గుమాస్తాలుగా, నాకర్లుగా చేసే తరిఫీదు యిస్తున్నాడు నాన్నా!

చల : మగాడివి. ఎవరో అమ్మాయిలో దేశంమీదపడి తిరగడానికి సిగ్గులేదా?

నత్యం: సిగ్గా? డ్రాయింగు మాస్టారి ఆరో కొడుకుగా కాలం వెళ్లుబుచ్చడానికే ఇరవై ఏళ్లు సిగ్గుపడలేదు. సుఖంగా (బతకడానికి అన్ని అర్హతలూగల అందమయిన అమ్మాయి భర్తగా ఉద్యోగం యిస్తే నిర్వహించడానికి సిగ్గెందుకు వాన్నా! కావలిస్తే నా బాల్కనీట్రుడు వేణూని అడగండి.

వేణు: (వస్తూ) ఏమిటి?

నత్యం: నువ్వు చెయ్యని వేరానికి నిన్ను జైల్లో పెడతారనుకో. తప్పించుకోవే మార్గాన్ని ఓ అందమయిన అమ్మాయి చూపుతుంది. సిగ్గుపడి ఊరుకుంటావా?

వేణు : పందేహం ఏందుకు? వెంటనే బయటపడతాను.

నత్యం: ఏన్నారా?

వేణు: ఏం జరిగిం దిన్నడు?

గీత : అన్నయ్య ఎవరో అమ్మాయితో యిల్లు వదిలి వెళ్లిపోతున్నాడు.

సత్యం: ఆ అమ్మాయిపెళ్లి చేసుకుంటాననే అదృష్టం కలిసే వచ్చింది. కనక (గీతవేపుచూస్తూ) అమ్మాయి అంగీకరించే ఏ పెళ్లయినా యిత అందంగా వుంటుంది.

వేణు: నీకు ఏక్కెక్కందా ఏమిటి?

సత్యం: ఏక్కలేదు. అదే ఆశ్చర్యం (బదిర్! అయినా ఏక్కెక్కే పరిస్థితులు నీ కెక్కడ అర్థమవుతాయి? బీబితామ్మి 50 ఏళ్లు ముందుకు చూసే పరిధిద్దుకోగల తండ్రికి ఒకే ఒక్క కొడుకుని. అజేర్లంచేసేదాకా చదువుకో గలిగిన స్త్రీమతూ, అసక్తి విలిచే వాతావరణంలో పెరిగినవాడివి. చిన్నప్పటినుండి నమ్మకంగా ఒక అమ్మాయి ప్రేమలో బ్రతికిన వాడివి. నేనో! బొమ్మలువేసే అల్లళ్లని పోషించే తండ్రికి ఆరో కొడుకుని. ఏక్కెక్కని ఈ గట్టి బుర్రనుమాత్రం ఏప్పుతో చదివోయిన మా అమ్మ ప్రసాదించింది. ఇప్పుడయినా ఆ అమ్మాయికి భర్తగా పెంవరరి ఉద్యోగం దొరికిందనుకో. ప్రాజెక్షన్ డిక్లెర్ అయేవరకూ కొంచెం కన్నవదలిమరి.

(బయట కారు హారన్)

అదిగో రంథ వచ్చేసినట్టుంది. (ఇప్పుడు రామానుజం వచ్చాడు. చేతిలో ఓ పువ్వుకం వుంది. చదువుచున్నచోట మధ్యన వేలుంది. దాన్నే చూస్తూ లోపలికి వచ్చాడు.)

రామా: ఒరే నవతరి-మంచి-జోకరా! (ఇప్పుడు అలెత్తేసరికి అంతమండి కనిపించారు. తన చేపే చూస్తూ-అప్పటికీ ఒక నూట్ కేస్ చేత్తో పట్టుకున్న సత్యం కూడా కనిపించాడు.)

సత్యం: ఏమిటి మావయ్యా అది?

రామా: ఉద్యోగంలేని నటుడొకడు ఓ సర్క్యన్ కంపెనీ మేనేజరుని కలిశాడట. చదివోయిన ఎలుగు

బంటివేషం చేసుకు రోజంతా బోసులో కూర్చునే ఉద్యోగం యిస్తానన్నట్టు. గతిలేక నటుడు ఒప్పుకున్నాడు. వేషంవేసే యితన్ని బోసులోకి పంపారట. తీరా లోపంపల్లికిరిస్తూ భయంకరమైన ఎలుగుబంటి కనిపించేవరికి, నాడలిపోయి, 'రక్షించండి మొర్ర' అంటూ కేకలు వెయ్యడం ప్రారంభించాడట. (నవ్వుతుంటూ) అన్నాడా రెండో ఎలుగుబంటి ఏమండో తెలుసా?

సత్యం: 'నోరు ముయ్యరా భూల్. లోకంలో నువ్వొక్కడివే నిరుద్యోగివనుకున్నావేమిటి?' అంది అంతేనా?

రామా: (ఆశ్చర్యంగా) నీ కలా తెలుసు?

సత్యం: ఇన్నాళ్లూ వేసు చెబుతున్న డైలాగు అదేగా? ఇంత అందమయిన సర్క్యన్ కంపెనీ ఏక్కడయినా చూశావా మావయ్యా?

రామా: (విరగబడి నవ్వి) భలేగా వుందిరా నీ జోక! వేసు చదివినదాన్ని మించిపోయింది.

(అంత హఠాత్తుగా నవ్వాపి)

ఏళ్లవరూ నవ్వరే?

సత్యం: దాన్ని వాళ్లు మరిచిపోయి చాలా ఏళ్లయింది మావయ్యా! మనమేం చేస్తున్నామో అర్థం కాక తెల్లబోయి చూస్తున్నారు.

సుగు: సత్యం పెళ్లి చేసుకున్నట్టు వాన్నా!

మాధ: అతని భాషలో అయితే ఎవరో అమ్మాయి అతన్ని లేవదీసుకుపోతోంది.

రామా: అలాగా! (సత్యం దగ్గరికివచ్చి) కంగ్రాట్సు లేవ్స్! చాలా సంతోషం!

చం: రామానుజం! వాడు బుద్ధితక్కువనని చేస్తూంటే నోట్స్ గడ్డిపెట్టక (పోపు హిస్తున్నావా?

రామా: వాడి బుద్ధి వా కెందుకు లేదా అని తుర్వ్వ పడుతున్నానురా! నిజం చెప్పు. వాడిక్కడ వుంటే వచ్చే పదిహేనేళ్లలో వాడి పెళ్లి

గురించికాని వాడి జీవితం గురించికాని
అలోచించే వాడినా నువ్వు?

చల : అయితే నువ్వు వాడివల్లన చేరావన్నమాట.

సత్యం : సత్యంవల్లన అందరూ సాక్ష్యం వలుకుతారు
వాస్తా! తాంకు మానయ్యా! ఈ యింట్లో
నీ ఒక్కడిమీదే నాకు గౌరవం. నువ్వు నా
బుజం తడిలే అంతే బాటు. వస్తా మానయ్యా—

రామా : ఎక్కడికిరా!

సత్యం : మొదట తిన్నగా బొంబాయి. అక్కడ్నించి
మిగతా ప్రాంతం ప్లాన్ చేస్తాం.

మాధ : మరి పెళ్లెక్కడ?

సత్యం : అవిడ హోండ్ బాగ్ లో. అక్కడ రూపాయవ్వర
స్టాంపుమీద కాంట్రాక్టు రాసి యిచ్చాను.
మగు : ఏమని?

సత్యం : అర్రేక, ధర్మేక, కామేక, వాతవరాహి—వస్తా
మానయ్యా!

(రెండు నూట్ కేసులూ తీసుకుని గుమ్మం
దాకా వెళ్లి వెనక్కి తిరిగి, అందర్నీ కివిగా వరి
కించాడు.)

నేను చేసిన పని మంచిదే అని మీ
కెప్పటికయినా అనిపిస్తే మీ మనస్సులలో
మీరు రాజీవదండి. కాని యిది చెడ్డపని అని
లోస్తే—ఇలా జరగడానికి ఎవరు కారణమో,
ఎందుకు కారణమో అంతా గుండెలమీద
చెయ్యి నేనుకు ఆలోచించండి. ఇలా జరిగే
జీవితాలకు యిలాంటి పర్యవసానం తప్పదు.
లాయి విసిరినవాడు దాని దెబ్బకు పీడ్యుడాలి.

(బయట హోరన్)

అదిగో మా బాస్ హోరన్ మోగిస్తోంది. వస్తా,
గుడ్ బై.

(బయటకు వెళ్లి పోయాడు.)

చాలా సేపు నిశ్శబ్దం—

రామా : వాడయ్యా మగడు. మంచి చెయ్యడానికి,

చెడు చెయ్యడానికి రైర్స్, మనసైర్స్
ఉన్నవాడు.

(బోక్ బుక్ విప్పుతూ లోపలికి
వెళ్లి పోయాడు.)

(మాధవరావు గుమ్మందాకా వెళ్లి, కారు
బయటదేరి వెళ్లడం ఆపి క్తిగా చూశాడు. ఇంకా
తనిని తీరక కాబోలు, చూచామని బయటకు నడి
చాడు.)

రాజ : అఫీసుకి వెళ్తాను వాస్తా! వేళయింది.

(అని గాలిలో అనేసి బయటకు
వెళ్లి పోయాడు.)

చలవతిరావు మెల్లగా నడిచి కావ్యాను
ముందున్న బల్లమీద చతికిలబడ్డాడు.

వేణు : సత్యం ఆర్థం లేకుండా మాట్లాడే మనిషి
కాదు. వాడు చెప్పింది—

చల : అర్థమయినా, తప్పున్నా సవరించుకోగలిగే
వయస్సు దాటిపోయిందయ్యా. అవసరం లేని
గోడకి అందమయిన పాతం చెప్పేవాడు తప్పు
కున్నాడు. ఏం లాభం?

గీత : (ఇప్పుడు ముందుకు చ్చింది. అమె మాటలు
విని అంతా ఆమెపేసే ఆశ్చర్యంగా చూశారు.)
లాభం వుంది వాస్తా. (అంతా అటుతిరిగారు)
అన్నయ్య మీ ఒక్కరికేకాదు. అందరికీ బుడి
చెప్పి వెళ్లాడు.

(లోపలికి వెళ్లడానికి అటుతిరిగిన వేణూ
నిర్భాంతపోయి యిటుతిరిగాడు.)

చల : ఏమిటి నువ్వనేది?

గీత : వ్యవధిమించిపోకుండా నా స్వర్థానికి నేను
లొందరనిదులున్నాను. నన్ను క్షమించు వేణూ.

వేణు : (అర్థంకాక) దేనికి!

గీత : నేను తెలివితక్కువగా ప్రవర్తించి నిన్ను
బాధపెట్టినందుకు, నీ కథ్యంతరం లేకపోతే
నేను పెళ్లికి పీడ్యంగా వున్నాను.

సుగు : గీతా! విజంగానా?

గీత : అవును వదినా! ఏం వేణా? మాట్లాడవేం?

సుగు : వాడేం మాట్లాడుతాడమ్మా! శిక్షించడం, క్షమించడంకూడా నీ హక్కునమ్మా! అవు ననడానికి, కాదనడానికి వాడికి అధికారం లేదు.

వేణు : అక్కయ్యా!

సుగు : నీకు హాపుటర్ కి పై మవుతోంది, కదా!

ఇది మాట్లాడే సమయంకాదు - ఆలోచించు కొనే సమయం. బయలుదేరు త్వరగా. నువ్వు వెళ్ళు గీతా!

(వేణూ యింట్లోకి, గీత చంటగదిలోకి వెళ్లి పోయారు. విశ్వర్థంగా, విశ్వలంగా కూర్చున్న చల పతిరావుని చిరునవ్వుతో గమనిస్తోంది సుగుణ. కొంత సేపటికి ఆతను తలెత్తితే ఆమె చిరునవ్వు కనిపించింది.)

చల : ఎందుకు నవ్వుకున్నావమ్మా? నన్ను చూసేనా?

సుగు : నీ మౌనాన్ని చూసి మామయ్యా! నిజం చెప్త.

ఒక్కక్షణం క్రితమే ఆత్మహత్య చేసుకోవా లనిపించిందికదూ?

చల : అవిసే ఆశ్చర్యమా?

సుగు : పోనీ ఇప్పుడు బ్రతకాలని వుందా?

చల : నీ నవ్వు చూస్తే ఎప్పుడూ నాకా ఆశ కనిపిస్తుందమ్మా!

సుగు : పిచ్చి మామయ్యా, ఆలోచనలుమాని ఈ కుంచె చెట్టుకొని బొమ్మలు వెయ్యి.

(అతని చేతిలో కుంచెనీ, Palette నీ వుంచించి.) అందంగా చెట్టురూపు దిద్దావు. అవురూపంగా, రెక్కలువిచ్చుకున్న పువ్వులతో చెట్టుంతా నింపెయ్. ఊ. కానియ్.

చల : (కేవలమనేవు చూస్తూ) వద్దమ్మా - ఎంత చెట్టుకయినా - రెండు పువ్వులుంటేనే అందం.

సుగు : అదేమిటి?

చల : అవునమ్మా. రాజా, గీతా యిద్దరే వుంటే ఈ సంపారం యిలా వుండేదా? వేనూ రామానుజంలాగ అడుతూ పాడుతూ వుండనూ?

సుగు : (నవ్వి) మంచి సిద్ధాంతమే. అయితే రెండు పువ్వులే వెయ్యి. రెండు పువ్వుల్ని అలంకరించు కున్న చెట్టు ఎంత అందంగా వుంటుందో విరూపిండు. ఊ. కానియ్.

(చలవతి కుంచె కదుపుతూవుంటే - చెక్కిరి మీద చెయ్యి వేసుకుని సుగుణ ఆసక్తితో చూస్తోంది.)

(అయిపోయింది.)

భావకవిత్వంలో నందూరి

శ్రీ రామమోహన్ రావు

'Man is borne free but is every where in chains' అన్న రూసో సిద్ధాంతం ప్రాచ్యుదేశంలో పాతుకోనిపోయింది. మానవుణ్ణి మానవుడిగా పరిగణించకుండు మర్యాద మన్ననలు మంటగలిపే స్వేచ్ఛను రూపుమాపి అశయాలకు సంకెళ్లువేసి కదలనియక మెదలనియక కాలరాచి బంధిఖానాలో బంధించి రాజులు తమ అధికారాన్ని చెబాయించుకొన్నారు. ప్రజలలో అసంతృప్తి చెందేగి విశ్వంఖలత్వానికి దారి తీసింది. సమానత్వం, సహృదరత్వం ఏనాడో తెరవెనుకకు మరిలిపోయాయి. స్వేచ్ఛకు తావులేదు. అధికారం ఆండలం ఎక్కి ఆమాయకుల ప్రాణాలను పాట్టను పెట్టుకున్నది. నలుమూలల అంధికారం అలముకొన్నది. జాలియావత్తు అధికారుల ఆలోచనల్లో శంభాల్లా మాడిపోతున్నారు. ఏ జాతి మూతం ఎంతకాలం ఓపిక వహిస్తుంది? 1789 సంవత్సరం వచ్చింది. అది ప్రాచ్య దేశ చరిత్రలో సువర్ణయుగం. అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకొని అమాయకుల గుండెలపై ఆహంకారంతో గంతులువేసే క్రూరులపై తిరుగుబాటు బయలుదేరింది. స్వేచ్ఛ, సమానత్వం, సహృదరత్వం కావాలనే నినాదం మిన్ను ముట్టింది. జమలపౌదయాల్లో చైతన్యం వెల్లివిరిసింది. ఆనందానికి అవధిలేదు. చీకటిపోయి వెలుతురు కనిపించింది. చక్రవర్తులకోటలు ఫేలులుగా మారి పామాన్య మానవునకు నిలయమై నిర్జీకణ కాస్పరమైనాయి. అధర్మం అధఃపాతాళానికి త్రొక్కిబడింది. కులం మతం ప్రాతిపదికలకు, బాణసబ్బివ్ ఆచారానికి, అనుష్ఠానికి తిలోదకాలిచ్చి మాతన సమాజ నిర్మాణం కొలుకు ఆశ చిగురించింది ఫ్రెంచి రివల్యూషన్. దేశంలో జరిగిన మార్పులు పాపాత్యంపై న పాడమాపి మాతన పాపాత్య ప్రక్రియకు దోహదం చేశాయి. అట్టిపాపాత్య ప్రక్రియయే కాలానిక కవిత. ప్రాచ్యుదేశం యిలాంటి మాతన

పాపాత్య ప్రక్రియలకు పుట్టినిల్లయి దారిచూపిన దీప కలికలా ప్రపంచంలో ఒక పాపాన్ని సంపాదించుకొన్నది.

కాలానిక కవిత ప్రాచీనకవిత్వపై ధృఢమెత్తింది. భాషలోను భావంలోను మార్పుతెచ్చి ప్రకృతిని ఆరాధ్య దేవతగా భావించి కమ్మని కవితకు వాంది పట్టింది. ప్రాచ్యులో బయలుదేరిన కాలానికోద్యమం జర్మనీదేశాన్ని ప్రభావితం చేసింది. దానిలో హెర్బర్, షిల్లర్ మొదలగు రచయితలు తమ దేశంలో ముమ్మరంగా ప్రచారం చేశారు. అది వారి ప్రచార ప్రాబల్యంలో మహోద్యమంగా వెలసింది. ప్రాచ్యులో కాలానిక కవిత తత్వైహ్యమై ఇంగ్లండులో కూడ మొగ్గు తొడిగింది. తరువాత ప్రాచ్య జర్మనీ దేశం ప్రభావం బలమై సింధుత్వాన్ని కలిగించింది. ఏనాడూ 18 వ శతాబ్దంలోనికీ కాళోపకాళితై వ్యాపించింది. మొదటగా ఆంగ్ల పాపాత్యంలో వర్డ్స్వర్థు, కాలిరిడ్జ్, బ్లెక్ ఫ్రెంచి రివల్యూషన్ ఫలితాలను చూచారు. ఇకను వారు కూడనూ తమ కవితకు పట్టాభిషేకంచేసి సింహాసనంపై కూర్చుండబెట్టారు. రచయితలు చేబట్టిన ఉద్యమం తీవ్రమూసం దాల్చింది. బ్లెక్, బైరన్, షెల్లీ, కీట్స్ మున్నగువారు కాలానిక కవితలు వ్రాయటం ప్రారంభించారు. వీరిపైన ఫ్రెంచి రివల్యూషను చెరగని ముద్రలువేసి గుండెల్లో వాటుకొని పోయింది. ఒక్కొక్కరిని ఒక్కొక్క విధంగా మార్చి ముందుకు నడిపించింది. 'The French Revolution influenced Wordsworth, Coleridge, Blake on sentimental side, Shelly on the intellectual side, Byron on the political side.' (M. M. Rai Jami-'Romantics and Victorians'). అయితే కీట్స్ పైన ఒక ప్రత్యేక ప్రభావం ఉన్నదని చెప్పటానికి వీలులేదు. కాని

ప్రెంచి రివల్యూషను అరవినికూడ ప్రోత్సహించి కవిత్వవర్ణనకు కారణమయ్యందని చెప్పవచ్చును.

కాల్పనిక కవిత ప్రారంభం కావటంతో సాహిత్యంలో వాతావరణం మారింది. విపరీతమైన వర్షాలకు స్పృశించి నివర్ణమైన ప్రకృతివే వస్తువుగా భావించి ఆచారములు కవులు సృష్టించారు. కొండలు కోనలు, భూమ్యాకాశాలు, తరులు విరులు కొత్తరూపు దిద్దుకొన్నాయి. ప్రకృతిమాత ఒడిలో ఉద్యుంలూగి తీయని కలలుగని స్వప్న జగత్తులో త్రుల్పింతలాడి అపూర్వమైన భావనా రోకాన్ని సృజించి కావదడబితాన్నితీర్చి ప్రణయాన్ని ప్రేమనుపేర్చి సాహిత్యంలో సాహవాలు నిర్మించారు. కేవలం ప్రాచీన కవితను ద్వేషించటం కాల్పనిక కవుల సరమావధిగాదు. ప్రాచీన కవితనుండి పాత్రలను గ్రహించి తమ భావాలను జోడించి కొత్త దానాన్నితెచ్చి, కవితను ఆత్మాశ్రయపు వంధానైపుకు నడిపించారు. విషయాన్ని చెప్పకుండా వర్ణించడం ప్రధానం కాదు. అట్టివర్ణన తమ నిర్ణయాలకు చుక్కెదురు. మదిలో మదించుకొనిపోయిన మమతల్ని మనోవిణిపై మధురంగా వర్ణించటం వారి శ్యేయం. ఆ ఆశయ సాధనకు భాషనుసులభంచేసి భావాన్ని సున్నితం సుకుమారంచేసి చండమృదు మంచారు. అంగ్ల కాల్పనిక కవుల ప్రధానోద్దేశం... 'To tell of rural life, the sorrows, the loves and natural joys of the poor and found in the pathetic and passionate description of common human nature their best and most vital subject. (Stopford Brooke-"Naturalism in English Poetry"). కవులు భావనాప్రసంగానికి వరుగులుపెట్టి పడుచు దానాన్ని పరువాన్ని పండించారు. ఆ సాంగే వయస్సులో ఎడబాటు సహించలేక కొందరు; భగ్నుమైన ప్రణయాన్నిచేత చిక్కించుకోలేక అనయరులై నిరీక్షణ పల్లి నిరీకపాలైన వారు కొందరు; ఏదో ఒక విధంగా వీరు నైటింగేల్ తో, లార్క్ తో తమ విరహాన్ని చెప్పుకొని కాస్త ఊరట పొందారు. కాలం జరుగుతున్న కొద్దీ కవిత స్ఫూర్తివంతమై ప్రతి

కవికి ఊహాబోధాలు నిర్మించింది. నాడు బయలుదేరిన కాల్పనిక కవిత్వం యువకులపై బాగా ప్రభావం చూపింది. పెన్స్లరు వ్రాసిన 'సెయిరీ క్లీవ్' రచనలో అంగ్ల రచనలో కాల్పనిక కవిత్వం ముమ్మారులై నిండింది.

అంగ్ల కవులైన వర్డ్స్ వర్త్, పెన్స్లీ, కీల్స్ట్రు, బైరన్ మున్నగువారు ప్రియురాండ్రను ప్రేమించి ప్రేమను భగ్గం చేసికొన్నారు. ఆ సమయంలోనే రకరకాలైన భావగీతాలు వ్రాసి తమ బాధకు ఉపశమనం కలిగించుకొన్నారు. ఆ గీతాలే కాల్పనిక కవితకు మూలస్థంభాలయ్యాయి.

అంగ్ల సాహిత్యాన్ని మనవారు అధ్యయనం చేయటంతో వారివలె వీరుకూడ మూతన కవితా నిర్మాణానికి ఉరకులు చేశారు. కాల్పనిక కవితా పరవశంలో మునిగిపోయి అట్టి కవిత లల్లటం మొదలు పెట్టారు. ఆ విధంగా ముందు ప్రారంభించినవారు రాయప్రోలు, కృష్ణకాస్త్రి, వేదుల, నాయని, బసవరాజు, నందూరి మొదలైనవారు. వీరందరూ రచనలో తలమున్నగైనవారు. ఇందులో ఒకరు వర్డ్స్ వర్త్ అయితే మరొకరు కీల్స్ట్రు అయి రసకథను చింకరించే గీతాలు వ్రాశారు. అంగ్ల గీతులు తెలుగులోనికి వచ్చాయి. మరుకుడనంలో ప్రణయం పొంగి వలపు పాటలు పాడించి వగలు నిండించింది. వలపు పాటలకు తట్టుకోలేక తబ్బిబ్బులయి ప్రణయ పరిష్యంగాన్ని పడలేక పృథయాన్ని మాననిగాయం చేసి కొవి ప్రణయదేవత కొఱకు తపస్సు చేశారు. భావకవుల జీవితాల్లో ప్రణయ కలాపాలు సంఘటనం కలిగించాయి. ప్రియురాండ్రను ప్రేమించారు. ప్రేమకు ప్రళయం సంభవించింది, మనస్సు చితికిపోయింది. చితికిన పృథయాన్ని అతుకుపెట్టుకొనుటకు ప్రియురాండ్రను ఆశ్చర్యంలో నిక్షేపించుకొని ఆరాధించారు. వారే కావ్యాల్లో నాయికలై అనంతరించి పృథయాన్ని తట్టారు. మదిలో మెదిలిన సుందరి దివ్యసుందరంగా నరిస్తూ గీతాల మాటున దాగి దాగుడుమూత లాడుకొన్నారు. దొరికినట్లే దొరికి దూరమై దూర దూర తీరాలకు పయనించారు. మాపు తూపులు విసరినట్లే విసరి పాతాళుగా అన్తనన్యానం చేశారు. తొలి

వలపు లందించిన తొయ్యలి ఎడదాటు నసంపలేక పోయారు. కొండగారి తిరిగినప్పుడల్లా గుండెలు ఊనులాడుకొన్నాయి, ముద్దుల మురళి మ్రోగి నవ్వుడు హృదయమే బృందావనమై స్వర్గరామ మైవది. లేబనరాలు ఎన్ని పెదవులు కదలినప్పుడు అందాన్ని ఆనందాన్ని పొందారు. మూర్తి ముద్దుల మూట కడుతున్నప్పుడు ముగ్ధమోహన రూపులై మురిసిపోయారు. మురిసిపోయిన వారిలో కృష్ణశాస్త్రి, విశ్వనాథ, అడవి, తల్లావెట్టి, వాయని సందూరి ముఖ్యులు. ఊర్వశి కృష్ణశాస్త్రిని పాడించి పాడించి దివినుండి భువికి దిగకుండ వలపు గ్రుమ్మరించింది. కిన్నెరసాని వాగై వంకలుదీరి పలుపోకలుపోయి మెరుపులో మెరసిన వెలుగులో వరసి విశ్వనాథుని విడచి నీలినిడల మూటుకు తరలింది. శశికళ కొండరాతిపైన చేరి ముదిత చిత్తంతో చిత్రాజగిన్నూ, 'అరచి అరచి పిలువలేను, తరచి తరచి వెడుకలేను, వరచి యెగురు కాంక్షలతో పడి చెదరును నా గుండెలు' అంటూ నా రూపం నీ కుంచెలో చూపింపవ్రూయని తియ్యటి కోరికతో రాతిబండల మూటున దాగింది. బాపిరాజు శశికళను యిక్కువ వెడుకలేక వేసరిపోయారు. హృదయేశ్వరి శివశంకరశాస్త్రి ముందునిలబడి-ప్రియా నీ రూపు నిర్మితి ఉత్సుకతో నిరీక్షించుచున్నదానను నీ సుధాసుభూతి నా కెన్నటికో మరి అభించేది. నీ సమాగమ ప్రాప్తికొఱకు తపాతపాలాడు జవ్వనిని నను చేరగరావా - అంటూ హృదయేశ్వరియై హృదయంలో ఉండిపోయింది. వత్సల నాయని గుండెలను మీరింది. మనోహర మ్రోగించి మధుర శ్రుతులు పల్కించింది. అవ్యయానంద మధురరేఖాంశలములు దిద్దుకొనుచు సంతతము విమల స్వప్నగఢల తేలి యాడుతూ హృదయమందిరంలో కందళించి మనస్సులోవికసించి కళలుదేరి తరుణశరద రాకాసుధాకరాశ్చ బింబమునుదాటి ఆనంతరథ యాత్ర పొగించి తిరిగి ఆర్థాంగిలో అదృశ్యమయ్యింది. ఎంకి సందూరి ఒడిలో ఉయ్యాల లాగింది. కళలుచెప్పి, పాటలు పాడి పాటలు పోగొట్టి, కళ్యాత్తి కనకాభిషేకాలు చేసింది. నీలి చీరగట్టి నాగమల్లలు నల్లని కురుల ముడిపెట్టి ఏటి గట్టున నిలబడి వయ్యారంగా పాగ

పోతూ అడవి మల్లెలలో దోబాచులాడుకొన్నది. కాని వేదులకు బసవరాజుకు ప్రత్యేకంగా భావనారాజులు ఎంత వెదకిన ఈ లోకంలో కన్పించక పోవటంలో నామాంకితం చేయలేకపోయారు. ఈ విధింగా వాయికంను కవులు సృష్టించి సాహిత్యంలో ఒక అధునాతన మైన స్థానాన్ని సంపాదించారు. భావకవిత్వం ప్రజల పోయి భావకవుల ఆకారాను పూర్తిగా మార్చివేసి మాటలలో ప్రణయం తొగిచూచింది. ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఒక విమాత్యమైన సాహిత్య ప్రక్రియకు శికారం చుట్టింది, భావకవితాయుగం.

భావకవిత్వానికి నిర్వచనాలు, వ్యాఖ్యానాలు బయలుదేరాయి. సాహిత్యం పుండీభూతమై పుంజుకొంటున్నప్పుడే అందరి దృష్టినిపొంది నిర్వచనం చేయటమని వ్యాఖ్యానం చెప్పటమని దాదాపు అందరికీ అర్థమైంది. ఈ కవిత ప్రాచీనకవితకు తిన్నగా ఉండటంచేత కొందరిని కలకల నవ్వించింది. మరికొందరిని ఏడిపించింది. కలకల నవ్వినవారు మూడు కాలాంశాలు వర్తిల్లానని దీనించారు. ఇక ఏడ్చినవారు ఆ భావకవిత్వమని, అనస్మరక కవిత్వమని, 'భావ' కవిత్వమని పేరైన చేశారు. అది చాలక కత్తిరి చేతబట్టుకొని కత్తిరించులు చేయుటకు పూనుకొన్నారు. 'కొయ్యబొమ్మలు మెచ్చుకళ్ళకు కోమలులు సొరెక్క'నా మరి క్రాత్రదనాన్ని అహ్వనించలేక ప్రాతదనాన్ని పట్టుకొని పెనుగులాడుతారు. పిన్నలు పెద్దలు ఎంతగా ద్వేషించినప్పటికీ కవిత గజ్జకట్టి సరించింది. మొదటగా గాడిచర్ల హరినర్సయ్యారావు గారు ఆంధ్రవ్రతకలో సదేవదే మాతనంగా బయలుదేరిన కవితను భావకవిత్వమని పేర్కొనడవారట. అటుతరువాత వారన్న మాటపిఠరంఅయి భావకవిత్వముగానే పరిగణింపబడుతూ వచ్చింది.

భావముయొక్క కవితా రూపము గమక భావకవిత్వమన్నారు. విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు 'కావ్యములు రసప్రధానములు. కావ్యములందు ప్రతిపద్యము నందు భావముండవచ్చును. కాని కావ్యము సమష్టిమీద రసాభిముఖముగా పోవును. ఇంద కావ్యములందును భావములు రసవ్యంజకములు కావచ్చును. కాని ఇందకావ్యములు ప్రధానముగా ఒక భావమును ఆశ్రయించియే యుండును. అందుచేత దీనిని భావకవిత్వ

ప్రెంచి రివల్యూషను అతనినికూడ ప్రోత్సహించి కవిత్వపరిణామ కాలరామయ్యందచి చెప్పవచ్చును.

కాల్పనిక కవిత ప్రారంభం కావటంతో సాహిత్యంలో వాతావరణం మారింది. విపరీతమైన వర్ణనలకు స్పష్టమైన నివర్ణమైన ప్రకృతి వస్తువుగా భావించి అణిముక్కలు కవులు వృద్ధిచెందారు. కొండలు కొనలు, భూమ్యాకాశాలు, తరులు విరులు కొత్తరూపు దిద్దుకొన్నాయి. ప్రకృతిమాత ఒడిలో ఉయ్యాలలాగి తీయని కలలుగని స్వప్న జగత్తులో త్రుళ్ళితలాడి అపూర్వమైన భావనా లోకాన్ని సృజించి జానపదజీవితాన్నితీర్చి ప్రణయ్యాన్ని (పేమనుపేర్చి) సాహిత్యంలో సాహసాలు నిర్మించారు. కేవలం ప్రాచీన కవితను ద్వేషించటం కాల్పనిక కవుల పరమావధిగాదు. ప్రాచీన కవితనుండి సాత్రలను గ్రహించి తమ భావాలను జోడించి కొత్త దనాన్నితెచ్చి, కవితను అత్మాశ్రయపు పంధావైపుకు నడిపించారు. విషయాన్ని చెప్పకుండా పల్లించడం ప్రధానం కాదు. అట్టిపల్లన తమ నిర్ణయాలకు చుక్కెదురు. మదిలో మదించుకొనిపోయిన మమతల్ని మనోనిధిపై మధురంగా పల్కించటం వారి ధ్యేయం. ఆ అశ్రయ సాధనకు భావమనుభవంచేసి భావాన్ని సున్నితం సుకుమారంచేసి చందమును మలచారు. అంగ్ల కాల్పనిక కవుల ప్రధానోద్దేశం... 'To tell of rural life, the sorrows, the loves and natural joys of the poor and found in the pathetic and passionate description of common human nature their best and most vital subject. (Stopford Brooke-"Naturalism in English Poetry"). కవులు భావవాప్రసంగానికి పరుగులు పెట్టి పడుచు దనాన్ని పరుచాన్ని పండించారు. ఆ సాంగే నయ స్ఫురో ఎడలాటు సహించలేక కొందరు; భగ్నమైన ప్రణయాన్నిచేత చిక్కించుకోలేక అనమరులై నిరీక్షణ పల్లి విరహపాలైన వారు కొందరు; ఏదో ఒక విధంగా వీరు వైటింగ్‌తో, లాక్స్‌తో తమ విరహాన్ని మొగ్గకొని కాస్త ఊరట పొందారు. కాలం జరుగుతున్న కొలదీ కవిత స్ఫూర్తివంతమై ప్రతి

కవికి ఊహాసాధాలు నిర్మించింది. నాడు బయలుదేరిన కాల్పనిక కవిత్వం యువకులపై బాగా ప్రభావం చూపింది. స్పెన్సరు వ్రాసిన 'పెయిరీ క్విన్' రచనలో అంగ్ల రచనలో కాల్పనిక కవిత్వం ముమ్మారులా నిండింది.

అంగ్ల కవులైన వర్డ్స్‌వర్థు, పెట్లీ, కీట్సు, బైరన్ మున్నగువారు ప్రియురాండ్రను ప్రేమించి ప్రేమను భగ్నం చేసికొన్నారు. ఆ సమయంలోనే రకరకాలైన భావగీతాలు వ్రాసి తమ బాధకు ఉపశమనం కలిగించుకొన్నారు. ఆ గీతాలే కాల్పనిక కవితకు మూలస్థంభాభివ్యూహం.

అంగ్ల సాహిత్యాన్ని మనవారు అధ్యయనం చేయటంలో వారివలె వీరుకూడ సూతన కవితా నిర్మాణానికి ఉరకులు వేశారు. కాల్పనిక కవితా పరవశంలో మునిగిపోయి అట్టి కవిత లల్లటం మొదలు పెట్టారు. ఆ విధంగా ముందు ప్రారంభించినవారు రాయప్రోలు, కృష్ణశాస్త్రి, వేదల, నాయని, బసవరాజు, నందూరి మొదలైనవారు. వీరందరూ రచనలో తలమున్నగలైనవారు. ఇందులో ఒకరు వర్డ్స్‌వర్థు అయితే మరొకరు కీట్సు అయి రసికతను చిలకరించే గీతాలు వ్రాశారు. అంగ్లరీతులు తెలుగులోనికి వచ్చాయి. చురుకుదనంలో ప్రణయం పొంగి పంపు పాటలు పాడించి వగలు నిండించింది. వలపు పాటలకు తట్టుకోలేక తబ్బిబ్బులయి ప్రణయ వరిష్యంగాన్ని వీడలేక పృథివ్యాన్ని మానసిగాయం చేసి కొని ప్రణయదేవత కొఱకు తనస్సు చేశారు. భావకవుల జీవితాల్లో ప్రణయ కలాపాలు సంఘటనం కలిగిందాయి. ప్రియురాండ్రను ప్రేమించారు. (పేమకు ప్రళయం సంభవించింది, మనస్సు చితికిపోయింది. చితికిన పృథివ్యాన్ని అతుకుపెట్టుకొనుటకు ప్రియురాండ్రను ఆశ్రయంలో నిక్షేపించుకొని ఆరాధించారు. వారే కావ్యాల్లో నాయికలై ఆవతరించి పృథివ్యాన్ని తట్టారు. మదిలో మెదిలిన సుందరి దివ్యసుందరంగా పరిస్తూ గీతాల మాటున దాగి దాగుడుమూలలాడుకొన్నారు. దొరికినట్లే దొరికి దూరమై దూరదూర తీరాలకు పయనించారు. మాపు తూపులు విసరినట్లే విసరి హతాత్తుగా అప్రసవ్యానం చేశారు. తొలి

వలపు లందించిన తొయ్యలి ఎడబాలు సహించలేక పోయారు. కొండగారి తిరిగినప్పుడల్లా గుండెలు ఊనులాడుకొన్నాయి. ముద్దుల మురళి మ్రోగి నవ్వుడు పృథ్వయమే బృందావనమై స్వర్గరామ మైనది. లేచవరాలు ఎన్ని పెదవులు కదలినప్పుడు అందాన్ని అనందాన్ని పొందారు. మూర్తి ముద్దుల మూట కడుతున్నప్పుడు ముద్దమోహన రూపులై మురిసిపోయారు. మురిసిపోయిన వారిలో కృష్ణశాస్త్రి, విశ్వనాథ, అడవి, తల్లాపల్లి, వాయవి, నంద్యారి ముఖ్యులు. ఊర్వశి కృష్ణశాస్త్రిని పాడించి పాడించి దివినుండి భువికి దిగకుండ వలపు గ్రుమ్మరించింది. కిన్నెరసాని వాగై వంకలుదీరి వలుపోకలుపోయి మెరుపుతో మెరసి వెలుగులో వరసి విశ్వనాథుని విడచి నీలినిడల మాలుకు తరిలింది. శశికళ కొండరాతిపైన చేరి ముదిత చిత్రంతో చిత్రాబాగీస్తూ, 'అరచి అరచి పిలువలేను, తరచి తరచి వెదుకలేను, వరచి యెగురు కాంక్షలతో వడి చెదరును నా గుండెలు' అంటూ నా రూపం నీ కుంచెలో చూపింపవలసింది తియ్యటి కోరికతో రాతిబండల మాలున దాగింది. దాపిరాజ శశికళను యికను వెదుకలేక వేసరిపోయారు. పృథ్వేశ్వరి శివశంకరశాస్త్రి ముందునిలబడి - 'నీయూ నీ రూపు నిట్టితి ఉత్సుకతో నిరీక్షించుచున్నవానను నీ సుధానుభూతి నా కెన్నటికో మరి లభించేది. నీ సమాగమ ప్రాప్తికొఱకు తపాతపాలాడు జవ్వనిని ననుచేరగరావా - అంటూ పృథ్వయేశ్వరియై పృథ్వయంలో ఉండిపోయింది. వత్సల నాయని గుండెలను మీటింది. మనోనిలను మ్రోగించి మధుర శ్రుతులు సల్పించింది. అవ్యయానంద మధురరేఖాంశంములు దిద్దుకొనుచు సంతతము విమల స్వప్నగర్భం తేలి యాడుతూ పృథ్వయమందిరంలో కందళించి మనస్సుతోవికసించి కళలుదేరి తరుణకారణ రాకానుభాకరాన్న బింబమునుదాటి అనంతవధ యాత్ర పొగించి తిరిగి అర్థాంగిలో అదృశ్యమయ్యింది. ఎంకి నంద్యారి ఒడిలో ఉయ్యాల బూగింది. కథలుచెప్పి, పాటలు పాడి పాటలు పోగొట్టి, కళ్ళుత్తి కనకాభిషేకాలు చేసింది. నీలి నీరగట్టి నాగమల్లెలు నల్లని కురుల ముడిపెట్టి ఏటి గట్టున నిలబడి వయ్యారంగా పోగ

పోతూ అడవి మల్లెలలో దోబూచులాడుకొన్నది. కాని వేరులకు బసవరాజుకు ప్రశ్నకంగా భావనారాయణులు ఎంత వెదకిన ఈ లోకంలో కన్పించక పోవటంలో నామాంకితం చేయలేకపోయారు. ఈ విధంగా నాయి కలను కవులు సృష్టించి సాహిత్యంలో ఒక అధునాతన మైన స్థానాన్ని సంపాదించారు. భావకవిత్వం ప్రబలి పోయి భావకవుల అకారాణు పూర్తిగా మార్చివేసి మూలంలో ప్రణయం తోగిమోచింది. ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఒక విమాత్సమైన సాహిత్య ప్రక్రియకు శ్రీకారం చుట్టింది, భావకవితాయుగం.

భావకవిత్వానికి విర్వచనాలు, వ్యాఖ్యానాలు బయలుదేరాయి. సాహిత్యం పుంజీభూతమై పుంజా కొంటున్నప్పుడే అందరి దృష్టినిపొంది విర్వచనం చేయటానికి వ్యాఖ్యానం చెప్పటానికి దారితీస్తుంది. ఈ కవిత్వ ప్రాచీనకవిత్వం భిన్నంగా ఉండటంచేత కొందరిని కలకల నవ్వించింది. మరికొందరిని ఏడిపించింది. కలకల నవ్వినవారు మూడు కాలాంశాలు వర్తిల్లాల్సి దీవించారు. ఇక ఏడిసినవారు అభావకవిత్వమని, అవస్థాపక కవిత్వమని, 'భావ' కవిత్వమని పేరైన చేశారు. అది చాలక కత్తిరి చేతబట్టుకొని కత్తిరింపులు చేయుటకు పూనుకొన్నారు. 'కొయ్య బొమ్మలు మెచ్చుకళ్ళకు కోమలులు పొరెక్క' నా మరి శ్రాత్తరనాన్ని అప్యనించలేక ప్రాతందనాన్ని వట్టుకొని పెనుగులాడతారు. పిన్నలు పెద్దలు ఎంతగా ద్వేషించినప్పటికీ కవిత్వ గజ్జికట్టి నర్తించింది. మొదటగా గాడిచర్ల పారిసర్వోత్తమరావు గారు ఆంధ్రపత్రికలో వడేవడే మాతనంగా బయలుదేరిన కవిత్వం భావకవిత్వమని పేర్కొనెడివారట. అటుతరువాత వారన్న మాటసింహంఅయి భావకవిత్వముగానే పరిగణింపబడుతూ వచ్చింది.

భావముయొక్క కవితా రూపము గమక భావ కవిత్వమన్నారు. విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు 'కావ్యములు రసప్రదానములు. కావ్యములందు ప్రతిపద్యమునందు భావముండవచ్చును. కాని కావ్యము ననుష్ఠింపార రసాభిముఖముగా పోవును. ఇంద కావ్యములందును భావములు రసవ్యంజకములు కావచ్చును. కాని ఇందకావ్యములు ప్రధానముగా ఒక భావమును ఆశ్రయించియే యుండును. అందుచేత దీనిని భావకవిత్వ

మని అవతమన'ని పేర్కొన్నారు. శ్రీగారు దీనిని గురించి 'పృథ్వీయాలను మానవాలను కలవర పెరుమా' అర్థకర్తలగా పూర్తిలే ప్రమాద ప్రాంతదాంట్ కికి నితాపాటంగా వివరించే అధికారం కలదు. అట్టి అతని సందాదాంట్ ని సవ్య హూర్తావన్ కావ్యగీతం ఒకటి మెరుగులు తీరిన విలక్షణ రచనా ధోరణిలో వెలుగు చూస్తుంది. ఆ గీతం కవి అనుభవించిన రచనామయ సమగ్రంగా పాత కువిలో అవిచ్ఛిన్నతనుగలుగుతుంది. ఉత్కృష్ట భావకవిత్వానికి నా నిర్వచనం ఇది* అని అన్నారు. విశ్వ నాథ వివరణ శ్రీగీ వివరణకన్న విన్నగా ఉంది. ఏ కవియైనా ముందుగా ఒక దృశ్యాన్ని తాను హించు కొని తరువాత పాతకులకు సాక్షాత్కరించజేసి కొంటాడు. తను మొదటగా హించిన అనుభూతికి భావనచేర్చి అక్షరంగా మార్చి అందిస్తాడు. ఏ నిర్వచనమైనా కవిలో కలిగిన పృథ్వీగత మానసిక వ్యవస్థనే భావం అంటాము. తేక వ్యాధయంతో కలిగిన 'వికృతి' అంటాము. అట్టి వికృతిని భావంగా పేరు పెట్టి పిలుస్తున్నాము. ఈ భావమే కికి తోడుగా నిలిచి దార్శనిక జగత్తుకు తరలిపోయినపుడు అద్భుతమైన ప్రమాదంపొంది దానికి సూతకంగా కవితగా అవతరిస్తుంది. ఆ కవిలలో కవి రచనపై పొందినపుడే అట్టి కవిత అవతరిస్తుంది. భావం ప్రధానంగా జరిగింది గాన భావకవిత్వం అని పెద్దలు పేరు పెట్టారు.

ప్రతికవితకు కొన్ని లక్షణాలుంటాయి. ఆ లక్షణాలను అట్టి కవిత పొగుతుంది. భావకవిత్వానికి పేర్కొనదగిన కొన్ని లక్షణాలు ఉన్నాయి. అవి సామాన్యంగా భావకవులందరియందు గోచరిస్తాయి.

భావకవుల రచనా వస్తువు ప్రకృతి. అది రచకు కొందరికి బలాన్ని యిచ్చింది. మరిలో అనేకం చియిస్తున్న వ్యవస్థను ఉద్దీపితంచేసి మనోహరమైన కల్పనకు అవకాశం కల్గిస్తుంది. కవితకు ప్రకృతి భవ సంపదనిచ్చినా అచ్చులచ్చులు కృత్రిమత్వం చోటు చెల్లించింది. నదీనదాలు నక్షత్రాలు పర్వతాలు క్రొత్తరూపాలకు సంతరించుకొన్నాయి. అది ఇది యనిగాక సర్వము ప్రకృతినుండి గ్రహించి వరచతులై

కవులు భావకవిత్వానికి మెరుగులు దిద్దారు. భావకవిత్వానికి ప్రకృతికి విడదీయదాని సంబంధం ఏర్పడింది.

ప్రణయం వారి సాత్తు. భావకవుల ఊహలను ఉజ్వలం జేసింది ప్రణయం. ప్రణయం పాంగనిదే భావకవిత అనిర్వచించలేదు. యానత్తు ప్రణయం చిలవలువలనలై మదిని నిండుకొన్నది. భావకవితకు ప్రణయం ప్రాణప్రదానంచేసి నిండుచేసింది.

ఉపోసుందరులు కవుల రచనల్లో లోంగి చూచారు. వారిని, కవులు గుడిలోని దేవతలను ఆరాధించినట్లు ఆరాధించారు. ప్రతిక్షణం మదిలో మెదిలి కలవరం కలిగించి కమ్మని కవితకు నాంది వచవారు. కలలో కరగిన కవ్యలు రచనలో ప్రణయ మూర్తులుగా కన్పించి మనస్సును ఆందోళన పరచారు. భావకవితలో ప్రేయసికి సమన్వితసౌఖ్యం లభించింది.

వర్ణనలకు ప్రాముఖ్యం లేదు. భావం ప్రధానంగా ఉంటుంది. భావంలో స్వేచ్ఛ ఉన్నప్పుడు కనబడిన ప్రతివస్తువు కవుల చేతుల్లో సుకుమారంగా తయారయింది. మార్వోదయం వంద్రోదయం వివరించటానికి పేజీలు పెరిగలేదు. పృథ్వీయం స్పందించే విధాన విషయం చెప్పబడింది.

దేశభక్తి, స్మృతి మున్నగు లక్షణాలు కవితలో ప్రత్యక్షమయ్యాయి. సౌందర్యం అందని అసందంగా వాస్తవిక జగత్తులో నిలిచి పడేసదే తపాతపాలాడించింది. అత్యంతమైన బాధలకు నిలయమై ఎడబాటును విడపోని కలిగించి ఉత్కంఠను ఉత్సుకతను పెంచింది. అది చాలక కొండలు కోసలు త్రిప్పింది.

ఇది సామాన్యంగా భావకవులు రచనల్లో కన్పిస్తాయి. రచనలు సామాన్యడికి అర్థంకాకుండా (గీతాలు) ఉక్కిరి దిక్కిరి చేస్తాయి. అయినా పాతకుడు రచనాసందర్భాన్ని చూచుకొని పగలే వెన్నెలా భావిస్తాడు. ఇందులో కథ కన్పించదు. పుట్టు

* ఈ నిర్వచనాలు శ్రీ వాచాయణరెడ్డి 'అధునిక కవిత్వము - సంప్రదాయము' అను గ్రంథమునుండి గ్రహించబడినవి.

పూర్వోత్తరాబంధపు. కాని వచ్చని ఆకులమధ్య వరు వాన్ని ప్రదర్శించి ఇది వా జన్మ అంటూ వివరిస్తుంది కవిత్వ.

భావకవిత్వప్రపంచంలో నందూరి 'ఎంకి పాటలు' ఉచిత పానాన్ని ఆక్రమించి వెలుగునీడల వేపు వ్రేలుమాసి వెన్నెల మరుగులు పోసి తోటల మాటున నీటుగా నడిచింది. తొలి ఉషస్సులో తొంగి చూచి సంజకెంజాయలో తన్మయంచెంది సుందర మందారంతా తెలుగునడిగడ్డపై నిలిచి పొగమలు వంపులు వయ్యారాలు అందించింది. ఎంకి వాయుడు బావ రూపాలు ఊహాజగత్తునుండి భువికి అవతరించాయి. ఎంకి జానపదులమధ్య దివ్యభామినిలా దర్శనమిచ్చింది. వాయుడుబావ రాలలో పూలు పూయించాడు. వారిరువురు నందూరి మనస్సున నిండిన మమతను పెనవేసి పిండుకొన్న మధుర పౌరదయాలు. వ్రక్కరి మాత పొంతను గూడు విరించుకొని జీవితాన్ని నందనవనంగా మార్చుకొని అమృతమించిన మరపురాని పాత్రలు.

నందూరిపై అంగ్లకవుల ప్రభావం ప్రసరించింది. వర్ణనవర్ణన, కీట్సు, షెల్లీ, బర్న్స్ మొదలగు వారి రచనలు తలమున్నగనునట్లు చేశాయి. అయితే బర్న్స్ రచనలు వారిని ఎక్కువగా ఆకర్షించాయి. 'ఎంకి పాటల' రచనకు ఆ కవి మూలకారకుడైనాడు. బర్న్స్ కవి వస్తుతః స్కాట్లండు దేశానికి చెందినవాడు. కాని అతని కవిత్వం స్కాట్ భాషలోకంటే అంగ్లభాషలో ప్రసిద్ధిపొందాయి. అతడు గ్రామీణ జీవితాన్ని రచనలో చిత్రించినవాడు. కట్టుబొట్టులను ఒక దృష్టితో పరిశీలించి కొలవగట్టులపై తిరిగే జానపదులను వర్ణించాడు. నందూరి బర్న్స్ రచనలదర్శనంగా గ్రహించి వర్ణనవర్ణన, కీట్సు, షెల్లీలను తోడుగా స్వీకరించి 'ఎంకి పాటలు' వ్రాశారు. బర్న్స్ కవిలా దేశే నుడికారాలు రచనలో చూపించారు. అప్పటికి 'ఎంకి పాటలు' తెలుగు సాహిత్యంలో మాతన ప్రయోగం. భావము భాష పూర్తిగా మారిపోయాయి. నందూరి రచనా ప్రవేశంలో భావకవిత్వంలో విప్లవాత్మకమైన మార్పులు సంభవించాయి. పాటలు గుండెలు విూటి విడదనుండి

మేల్కొలిపి కరుడుకట్టిన భావాన్ని పటావంతలుచేసి అమోదాన్ని అందించేది. చిన్నచిన్న మాటలలో గంభీర్యమైన అర్థాన్ని ప్రతిపాదించి జెన్నుత్వాన్ని పోకుమార్తాన్నిచేర్చి భావకవిత్వాకవ్యకు అమూల్య వ్రతాధరణంగా నందూరి తీర్చారు.

ప్రాథమికదశలో 'ఎంకిపాటల'ను తృణీకరించినవారున్నారు. ఎంకి వాయుడుబావలు సంకరదంపతులని ఊహావాదానాకొందరు; సప్రదయత ఉన్నవారు అమృతమూర్తులని కీర్తించారు. 'ఎంకిపాటలు' నుంచి చెడులమధ్య కొట్టుమిట్టాడింది. ఆ సందర్భంలో కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు సంతతులుగారు బుజంతట్టి ప్రార్థనాన్ని యిచ్చి పాటలకు ఊపిరిపోసి ఆంధ్ర పత్రికలో-భారతిలో ప్రచురించేవారట. వారి ఆదరణ నందూరిలో ధైర్యాన్ని పెంచింది. వారు చూపిన అనక్తివలన 'ఎంకిపాటల'కు మంచిప్రచారం లభించింది. ఎంకి వాయుడుబావలు సంతతులుగారు దీనివడం చేతనే ఆంధ్రదేశంలో అడుగుపెట్టారు. 'ఎంకి పాటలు'-'ఎట్టివారిన్నైనా' "జాతా" యని అని పినునంతటి మహోజ్వలత నీనియందు విరిసిల్లి తత్ప్రభావమున శ్రోతల హృదయసీమలు ఒక్కమాటుగా మిరుమిట్లు గొలుపుటయును కలుగుచున్నది.' [వీక్ష-వంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి]. పామరులభాషయని చీదరించుకొన్న పండితులను తలవంకించునట్లుచేసింది.

నందూరి సుబ్బారావుగారు ఎంకిపాటల్లో ఎంకినిగురించి చెప్పతూ, 'ఎంకి వా ప్రేమ రసానికాశ్రయము, వా శృంగారవాక్కునకు ఏకామ సాంసము, వా వలపులకు నిదానము'ని అన్నారు. అట్టిమాటలు ఉమాకాంతవిద్యాశేఖరులకు చెర్రగా కప్పించాయి. ఎంకి వాయుడుబావ గాథలను జీవద్భాషలో దాంపత్యపూతముగను, భావోన్నతముగా తీర్చిదిద్దటంలో నందూరి కృతకృత్యులైవారని చెప్పవచ్చును.

ఎంకి వాయుడుబావ పాత్రలు బాగా ప్రేమ ముండి కావ్యసేతి నందుకొన్నాయి. కల్లకల్లులు తెలియక ఒకరికోసంఒకరు ఎడబాటును సహించలేక విరవాన్ని పొందినవారు వారు. వారి జీవితం 'గుండె గొంతుక

లోన కొట్లాడతాది - కూకుండువీధురా కూసింత
 పేపు' అన్న పదంతో ప్రారంభమయింది. కమ్మ గిరి
 గిరించి బులిపించింది. ఈడుండమని అడుండమని
 యిసిగించి యిలుదూరిపోయింది. పెళ్లికాకముందే
 వారిలో జీవనతత ముందుకుపోగింది. పూదయాల్లో
 భావాలు ముప్పిరికొన్నాయి. జాముర్లా తినేత జడుపూ
 గిడుపూ మాని చెట్టుపుట్టులుదాటి చేవిగట్టున
 మెల్లగాజేరి నాయుడుబావను చూస్తూ వంపులు
 వండించుకొనేది ఎంకి. ఆ తరువాత వైవాహికజీవితంలో
 అడుగుపెట్టారు. 'సరికొడతం కసరికొడతం' అన్న
 పోయాయి. ఆనందంగా తిరువతివెల్లి వెంకటేశ్వరుణ్ణి
 దర్శించినవారు. కొంతకాలం ముచ్చట్లతో జరిగి
 పోయింది. ఒకనాడు నాయుడుబావ గ్రామాంతరానికి
 వెళ్లాడు. రావటం అలస్యమయింది. దూరాన తన
 రాజకేసుయిందో అని కన్నీరుపెట్టింది ఎంకి. బావ
 వచ్చాడు. ఎంకి కలత మాయమయింది. నాయుడుబావ
 ఎంకిని ఊరడించాడు. మరల ఎంకితో భద్రాదికి
 ప్రయాణం పోగిందాడు. ఎంకి చంకలో నంబలాలు
 చిందించే బేసినపుల బుజ్జాయి కలిగిాడు. ఇక వారి
 జీవితంలో లోటులేకుండా పోగిపోయింది సంసారం.
 ఎంకి నాయుడుబావలు గృహస్థాశ్రమంలో ఆధ్యాత్మిక
 మైన అనుభూతినిపించి దాంపత్యాన్ని ధర్మనిష్ఠ
 గావించుకొన్నారు.

ఎంకి స్వోభీనవతిక. నాయుడుబావను తన
 కొంగుబంగారంగా చేసికొని సంసార జీవితాన్ని
 మాధుర్యంగా తీర్చుకొన్నది. ఆమె 'సిరిసీరాగట్టి నీటుగా'
 వచ్చి నాయుడుబావ వీధిలో మేడకట్టుకొన్నది.
 మెల్ల పూసంపేరు తల్లో పువ్వుంపేరు పెక్కిట
 పిన్నీ మచ్చ దరించి ముగ్గుమండరిలా బొందర్యాన్ని
 వింపుకొన్నది. ఆమె సామాన్యమైనదికాదు. అనమా
 వ్యంంలో అపురూపాన్ని సంతరించుకొన్నది. అందువలననే
 వదము పాడిందంటే
 పాపాలు పోవాల
 కతలు పెప్పందంటే
 కలకాల ముండాల'

అన్న అద్భుతత్వాన్ని పొందింది. అంతటి అద్భుతత్వం
 పొందినా -

ఈ రేయి నన్నెల్ల వేరవా రాజా
 ఎవ్వెంల సాగనంత యేటిపాలేసటర
 ఆకాశ మేమూలో
 అణగిపోయిన రేయి
 మేటి సెందురుడు మల్లె
 పాటుమాపుల కురికి
 ఈరేయి నన్నెల్లవేరవా రాజా

ఎవ్వెంల సాగనంత యేటిపాలేసటర-అని విప్ర
 లుబియ్యై విరహాన్ని పొందింది. నాయుడుబావ ఎడ
 బాటు గుండెల్లో మంటలు మండించింది. ప్రణ
 యాగ్నికి తట్టుకోలేక ప్రళయం వృష్టింతుకొన్నది.
 యెలుతురంటా మేసి
 యేరు వెమరేసింది
 కలవరపు నా బతుకు
 కలత నిదరయ్యిందోని వాపోయింది.

ఆమెయొక్క అమాయకహృదయం నాయుడుబావ
 కొరకు ఆకరించింది. అంపట వెరుగని జీవితంలో
 అచ్చట్లు ముచ్చట్లు గంధీరంగా పోగిపోయాయి.
 ఆ ఆనందసాగరంలో ఓలలాడుతూ

సిరులతో ముత్యాల
 నరుల చెల్లాటతో
 సిరిసిరి మువ్వలా
 చిందులా గంతులా
 వేసి కోటిగొంతులు కలిపి నటనలు పోగించింది.
 తానాబుడేసింది.

సికలోన సికకలిపి
 మొకము మొకమూ కలిపి
 వెలుగుదేవతకు చె
 క్కలిగింతలెట్టింది

ఎంకి మందర మందహాసం కోటికి పడగ
 లెత్తింది. చెక్కులిగంతలుపెట్టి వళ్లంతా పులకలు కలి
 గించింది. బొందర్యం వెలుగుదేవతకన్న మిన్న. సంసా
 రంలో తేనెజల్లులు కురిపించి జీవితాన్ని అమృత
 మయంగా మార్చింది. అనదట ఎంకిని కాన్నత్య

మూర్తిగా రూపొందించాయి. ఆమెయొక్క అంతర్గత శక్తికి అది వికాసపలం. అందులో ఆమెయొక్క అంతరంగం ప్రభాతంలా వెల్లివిరిసింది.

ఏంకి ప్రణయస్వరూపం. పరువాల రెమ్మ, నీలి కమ్మలనుందరి. నల్ల వికురులదాగిన వాగమల్లి. కలకాల మీదినమె నిలుచు మనకన్న నాయుడుబావలో కలసిపోయింది. గాలికైవా కౌగిలియని బావ పరిష్కరింపగంలో కళ్లుముసికొని మురిసిపోయింది. కను చూపుతో తియ్యగా మాట్లాడి ఊపిరిలో తెనుగించుకూ కనుబొమ్మలో అడించి మనస్సు కరిగించింది. ప్రక్కనుచేరి ఉరకలువేయించింది. క్రొత్త నవ్వుల కులుకుతో క్రొత్తమెరుపులు తలుక్కుమని పించి తెలిసి రాసియకుండ కమ్మవికథలు చెప్పి కలలోని ముసిల మారిపోయిందా క్షణంలో. పూంబావలు తెలిసిన ఏంకి నాయుడుబావను పువ్వులలో దాచుకొన్నది. పూంతో వియ్యాల కయ్యలు కలిగించుకొన్నది. చెల్లచాటునదాగి చేలపై నున్న నాయుడుబావలో నవ్వులోకొన్ని దర్శించి నవ్వుని అందుకొన్నది.

ఆమె మహాంక్షి. బిశ్వరూనికి అధిష్ఠి నదేవత. దానవత్యంలో ఆనంతమైన ధర్మానికి నిలయమైన దానవత్యధర్మాన్ని పునీతంచేసి గృహస్థశ్రమాన్ని చల్లని చంద్రుని వెన్నెలా కూర్చుకున్నది. 'రాసరింటికైవా' రంగుతెచ్చే ఉత్తమాయిల్లాలు. దింకాలు పంతాలుపట్టుకుండ 'బాలిగుండెం' ఎంకిగా మారిపోయింది. మాటలో మంచిలో సాగమలో మనసులో ఉన్నతంగానే నిలబడింది. సరసాలాడలానికే జంకింది. చిటికేస్తే చిరునవ్వులు ఒకకదోసిన భామని ఆశ్రమ వానప్రస్థిగా మారిపోయింది బావనదాంబ అయినా పూర్వజన్మ సంస్కారబలంచేత తన దానవత్య జీవితాన్ని ముఖసంతంగా చేసికొని ఆనందించింది. ఆమె ముగ్ధునుందరి. చందమామకైనా కళంకమున్నదిగాని ఎంకికి కళంకములేదు. ముచ్చటగా జీవితాన్ని ముమ్మారులై నిండించుకుని 'తాను ఎదుట నిలిస్తే కాశీదేవుణ్ణి' తల తిడుముకొనేటట్లు చేయగల్గిన ముగ్ధమూర్తి.

పందూరి ఎంకి నాయుడుబావలు 'కలకాళికను

ప్రసవించిన సర్వాంగ పరిపూర్ణ పరిణతి విలసితంబు లగు దివ్యవనూస రాజములు'. 'భావనానీమలందు ప్రాదితేయబడి ప్రాభవ సంపదలను సంపాదించుకొన్న ప్రణయమూర్తులు' అందములు చందములు ముద్దు ముచ్చటలతో జీవితనాకమ నడిపించుకొన్న నవదంపతులు. పాట పినగానే పాత్రలు ముందుకువచ్చి నిలబడినట్లుగా ఉంటాయి. వాటికే ప్రాణంఉంటే ఎంత మురిసిపోతాయో అనిపిస్తుంది. నిజంగా కదిలే ఊహాకు కమ్మలుంటే ఎంత ఆనందముంటుందో ఏంకి నాయుడుబావలు మనకు నిత్యమూ ఎదురుగా నిలబడితే అంత ఆనందంగా ప్రణయప్రామాణ్యంలో మునిగిపోతాము. నిర్మలమైన ప్రేమకు చలువవందిట్లు విర్మించిన కమ్మని రూపాలు. ఏంకి నాయుడుబావ పాత్రలను గురించి పలువురు పలువిధాలుగా తమ అభిప్రాయాలను వివరించారు. పురాణం సూరితాస్త్రి గారు ఏంకి నాయుడుబావలంటే వివరోకారు నారు జీవేశ్వరులన్నారు. పంచాంగులవారు శృంగార రసీధిష్ఠిన దేవతలగు రతీమన్మథులని పేర్కొన్నారు. వేదం వెంకటరాయశాస్త్రిగారు రంభా నలకూబరులు అలంకారశాస్త్రవిరుద్ధంగా శృంగారసల్లాసంచేసినదోషం వల్ల కలియుగంలో ఏంకి నాయుడుబావలుగా జన్మించారని పక్కారు. వీరుగాక అనాడెందరో దానకవిత్వంలో వెలసిన ముచ్చటైన జంటకు కోరికోరి ముడుపులు చెల్లించుకొన్నారు.

'కథా ప్రారంభం, కళోద్భవం, కథావివ్యాసం, కథాభివృద్ధి అన్ని కొన్ని జీవితాల్లో స్పష్టంగా కనబడతాయి. కొన్ని కథాస్వరూపాలకి అనలు అంతే దొరకదు. ముక్కుతిమ్మన పదమార్దవం, కీటు పొందర్యాన్వేషణ, క్షేత్రయ్య ఆధ్యాత్మిక శృంగారం యింకా యింకా ఎన్నోతెలిసి ఎడారిగానాల ప్రతిధ్వమల్ని పలికించిన ఎంకిపాటల జన్మకారణం ఏ వాటికీని మూడం.' (మ్యూజింగ్స్-చరిత్ర). కళ యెవ్వడూ రూపానికి ప్రతిరూపం తయారుచేసి అపరబ్రహ్మ సృష్టి చేస్తుంది. ఆ సృష్టి పామాన్యసృష్టికంటే మించినది. మేధావీతమైన శక్తిని యుక్తిని చేదు కొని కథాకారుడు రూపాన్నిగీసి కుంచెలో రంగులు పూస్తాడు. కవిని కూడ ఒకరకంగా చూస్తే

కళాకారుడే. ఎంకి నాయుడుభావము చూచిన తరువాత నందూరి సుబ్బారావు గారు స్వతహాగా కుంచెపట్టుకుని చిత్రాలు చిత్రించక పోయినా ఆ పాత్రలను మనోహరముగా చిత్రించు కొని ప్రజలకందించిన మధురచిత్రకారునిగా కవిస్తారు. చదివిన ప్రతి పాత్రకుడికి పాత్రలు ముందు ఎకపెళ్ళా లాడుకుంటారు. చంకను బిడ్డనుచేర్చుకొని కొంగు బట్టుకుని కొండమెట్లు ఎక్కుతున్నట్లు కవిస్తారు. ఎన్నిబన్నానసంస్కారబలమో నాటికి నేటికి పదాల్లో ఎంకి నాయుడుభావము వంతలాడుకున్నట్లు గంతులువేస్తారు. ఎంకి పండువెన్నెలసోనలు పండి పండించుకొన్నది. నాయుడుభావ ప్రణయ్యాన్ని పవిత్రం చేసికొని కీర్తించాడు. వారిద్దరు భావకవిత్వానికి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేశారు. జీవితాలను పారపాపుంలేకుండా గడుపుకొన్నారు. ఇట్టి భావాన్నీ చిత్రించుడంచేతనే నందూరి పాటల్లో దర్శనమిస్తారు. అదే కవితకు పరాకాష్ఠ. ప్రకృష్టత్వము.

నందూరి పదిమంది మాట్లాడేలాడుకు పట్టుకట్టి కవితారంగంలోకి ప్రవేశం కల్పించారు. ఆ భాషలో కథలు వ్యధలుచెప్పే సుఖసంతోషాలు వివరించి కంట కంటలుపించి పెంపు చేశారు. పెదాన అనిపించుకున్నవారు. రచనలో సాహిత్యానికి విమాతృత్వం వంతరించారు. చిన్నచిన్న మాటలు పొందుపరచి నవ్వత నాపాదించి నవనీలాన్ని చిలికించారు. ప్రతిపదంలో రసం పరవళ్ళు త్రోక్కింది. పాటలో పచ్చనిచేలు పండువెన్నెల్లు, నిలిపిడలు కనబడి కవిస్తాయి. అవి 'ఎల్లానచ్చాయోనచ్చాయి ఒక గుంపుగా కవి పృథ్వీయాన్ని చీల్చుకొని భావాలు మరోకోకపు పాంసంవలె ఆయన మనస్సుతో ఉద్దేశ్యంతో ప్రమేయం లేకుండా విరుచుకుపడాయి. అందువల్లనే నాటి కంత బలం. ఆయన యీ సంతానం దేశంలో గాలి దుమారంలేపి కవిత్వపు చెత్తనంతా పూచీ కడుపులు మండించాయి" (చలం). నాడేగాదు యీ నాటికి ఈ పాటలంటే ఈనడించుకొని కళ్ళ మూసికొని ఆ పాత్రలంటే ముక్కువీరద వ్రేలువేసికొని తిట్టిపోసే వారున్నారు. సప్తాదయత తోపించిన సంస్కార రహితులు యిట్టి అసందర్భపు ప్రలాపాలుచేస్తారు. ఇట్టి పరిహాసం తిట్టులు తిలోదకాలు శాపాలు ఏనాటికి

మాయమగునోమరి. సంస్కారం కలిగి సమాసతను గౌరవించుకొని మంచిని మహత్తరంగా భావించుకొని కీర్తించేరోజువరకు ఎదురు చూడాలి. అప్పటికి ఈ దౌర్భాగ్యలక్షణాలన్నీ అడుగుంటాయని ఆశిద్దాము.

ఎంకిపాటలు దేశంలోకివచ్చిన తరువాత ఆ పాటలనుబట్టి లంబాడి పాటలు, కాపుపాటలు ఇంకా అనేకమైన పాటలు పుట్టాయి. తరువాత పుట్టిన పాటలు ఎంకిపాటలతో సరితూగలేకపోయాయి. భావనా బలం తోపించింది. రహస్యత కలిగించలేకనే ఆ పాటలు సరిరాకపోయినాయి.

ప్రతిభ, వ్యతృప్తి అధ్యానం ఈ మూడు ఉంటేనే కవిత్వమని, కవియని అన్నారు. ఇందేది తోపించినా కవిత్వంకాదు పొమ్మన్నారు. ఆ సిద్ధాంతానికి కాలదోషం వట్టింది. మదిని పృథివి పండి పిందాలి. భావరూపంలో కలిసిపోయి పులకలు పొంగించి ఉత్పంగురంగంలా చెరియలికట్టును త్రెంచుకొని ప్రవహించేదిమాత్రం కవిత్వం ఎందుకు కాదు? సతతము సంఘర్షణలో నలిగి నీరసించే వారికి ఎంకి పాటల కవిత్వం వచ్చుతుందా? అలోచనలు అజ్ఞానంతో పెంచుకొని మాతనత్వాన్ని చూడలేక కొంటేమాట లంటారు. ఏ కవితకైవా అందం ఉంటే ఆనందించి ఆ ఆనందాన్ని పదిమందికి పంచిపెట్టి పరమార్థాన్ని పొందాలి. అదే కవికి పదివేలు.

మానస సరోవర ప్రాంతాల్లో విహరించి ఆత్మబలంతో చక్కదిద్దిన 'నందూరి సుబ్బారావు తనకు సాక్షాత్కరించిన కవితను అందుకోవడంలో బంధాలను తెంచితేకాదు. వియమాలను తోపి పార వేశాడు. మహాసాహసంతో ఈయన గీతాలు గుండెలో నుంచి మూటిగా వెచ్చగా ప్రవహిస్తవి. ఈయన సంస్కారం స్వచ్ఛమైన భాషాభిరుచుంచి ఉన్నట్టే ముందినది. మహాసునిశితమైన పృథ్వీయంతో భావిస్తారు. మాపుతో మాటాడి ఉపరితో తెనిగించే నిపుణుడు. భావమున భాషలో అన్నిటా సాహసంతో ఎ బావుటా ఎత్తినాడు. ఈ తిరుగుబాటు కొందరకు గాలి దుమారమయింది. కొందరకు నవయుగ ప్రభాత వాయు ప్రసరణ మయింది.' (వైతాళికులు-ముద్దు కృష్ణ).

జీవన శిల్పి

శ్రీమతి యన్. సుందరమ్మ

1

ఆ సరసీతటిన్ ఘనవల్కలమునందు స్వతంత్రతా నమా
శ్వాసితమైన జీవనము నెల్పుము గ్రమటికాంతరద్రుమా
వానదురాశలేల ఖగవర్య! కులాయముఁ గూల్తురో అన
ర్హుసపు లాహరింత్ర అదయాత్ము లమాయక ఫూతుకుల్ ప్రజల్.

2

ఇక్కడ నక్కడం దిరిగి యే చిఱుపుల్లలొ యొందొకండుగా
ముక్కున నేరితెచ్చి కడుముద్దుగఁ గట్టితి వొక్కపూటయం
దిక్క చితారు కొమ్మలవయిన్ భవదీయనిసర్గనీడన
వ్యక్తమై చాతురిం గని భా! యని మెత్తురు శిల్పిచంద్రులున్.

3

ఆరుణరేఖ లంబరము నం దుదయింపకమున్న లేది ఆ
హారసమార్జనార్జము దిగంతవిహారమొనర్చి గూటికిం
జేరెదవీపు మాపటికి స్వీయవిధిన్ విడనాడి వ్యర్థవా
క్యూరతఁ గాలముం గడపు సోమరిపోతులు నిన్ను మెత్తురే!

4

మేదుర కార్యదీక్షగొని మింటివయిం బెనుగలివాకలో
ఈదుచుఱోపు నిన్నుగని యిండుక యిండుక అనదోప నా
పాదములం గదల్చి భమపాటున తేక్కలురాక జీచ్చనై
మేదిని నిల్చి నీ దెనకు మిన్నక చూతు విహంగమోత్తమా!

5

దరులను ముంచు కాలవ విధంబునఁ బొంగుచువచ్చు వాన ముం
దఱఁ బఱుతెంచె శీతవనంబులు సొందగరుద్విలీనముం
దరమృదులాంగనైభవ! పతంగమ! పోయిగ నిద్రబొమ్ము మం
భర తరువర్ణజాలముల దాగిన వెచ్చని గూటిలోపలన్.

ఆధునిక భాషాశాస్త్రం -

వికాసం, పరిణామం

డా. పి. ఎన్. సుబ్రహ్మణ్యం

విజ్ఞాన సముపార్జనకి మానవుడికి భాష అత్యంత ప్రధానమైనది గనక భాషని గురించిన చర్చ కొన్ని శాతుల్లో ప్రాచీన కాలంలోనే ప్రారంభమైంది. గ్రీకులు రోమనులూ ప్రాచీన కాలంలోనే తమ భాషల రోని పదాల పుట్టుల్ని గురించి చర్చలు కొన పోగించారు. అంతే కాకుండా వారు పదాలకి అని సూచించే అర్థాలకి సహజ సంబంధం ఉందా లేక యీ పద పదార్థ సంబంధం కృత్రిమమైనదా అనే విషయంకూడా చర్చించారు. కాని ఆ కాలంలో వారు తమ చర్చలు తమ తమ భాషలకే పరిమితం చేసు కుని ఉండడంవల్ల విజమైన భాష వ్యభావం తెలుసు కోలేకపోయారు. ఇలాగే యూదులుకూడా మానవు లంతా ఒకే భాష మాట్లాడక విభిన్న భాషలు ఎందుకు మాట్లాడుతారు? అనే విషయాన్ని గురించి ఆలోచించారు. దీనికివారు బైబిలులో ఇచ్చిన సమా దానం. 'మానవులచేసే వేదాలకి, వారి అపొకాదా నికి భగవంతుడిచ్చిన శక్తి యీ విభిన్న భాషలు' అని! ఈ విధంగా పాశ్చాత్య దేశాల్లో భాషని గురిం చిన చర్చ మతప్రధానంగా కొనసాగింది. పుట్టుల్ని విర్ణయంలోకూడా వారు తప్పకోవే తొక్కిారు. దీనికి ప్రధాన కారణం వారికి ఒక పదంలో దాతువునీ ప్రత్యయాన్ని విభజించే విధానం తెలియక పోవడమే. దీనివల్లనే వారు లాటిన్ పురేన్ (పంచమీ విభక్తి పురేన్) 'నక్క' అనే పదం వాలో 'ఎగురుతున్నాను' 'పేన్ (పం. వి. వెదిన్) 'పాదం'—యీ రెండు పదాల సమ్మేళనం అని వెపున్ (పం. వి. వెసారిన్) 'కుండేలు' అనేపదం రెవిన్ 'తేలిక', 'పేన్' 'పాదం' అనే పదాల సమ్మేళనం అని నమ్మారు. ఈ పదాల్లో

దాతు ప్రత్యయ విభాగం భిన్నమైనదని, ఒక పదం రోని వర్ణాల మార్పులో నియయం ఉంటుందని వారి కేమాత్రం గోచరించలేదు. వర్ణాల విభేదాన్ని లెక్క చేయక పోవడమే కాకుండా వారు పుట్టుల్ని విర్ణ యంలో అర్థానికికూడా ఏమీ ప్రాధాన్యం ఇవ్వలేదు. బెల్లమ్ 'యుద్ధం' అనే పదం యుద్ధం అంద మైనది కాదు గనక బెల్లన్ 'అందం' అనే పదాన్నించి వచ్చిందని ఫోరన్ 'శాంతి' అనే పదం ఫోరన్ 'అందవికారం' అనే పదాన్నించి వచ్చిందని (శాంతి అందవికారమైనది కాదు గునక) ఇలాంటి వింత పుట్టుత్తులుకూడా ఇచ్చారు. ఇటువంటి పుట్టుత్తులు అక్కడక్కడ కాకుండా వారి చర్చలనిండా నిండిఉండి మనల్ని దిగ్భ్రాంత పరుస్తాయి. ఇంతేకాకుండా భాషల పరిస్పర సంబంధం విషయంలోకూడా వారు పరియైన విర్ణయానికి రాలేకపోయారు. గ్రీకుల వాగరికత రోమనుల వాగరికతకన్న ఉన్నతమైనది కాబట్టి లాటిన్ భాష గ్రీకుభాషయొక్క అవలంబ రూపం అని అనుకున్నారు. క్రైస్తవమతం వ్యాప్తి లోకి వచ్చిన తరువాత ఆ మతాన్ననుసరించి స్పర్స్లో మాట్లాడే భాష హీబ్రూ భాషదంవల్ల హీబ్రూయే అన్ని ప్రపంచ భాషలకి మూలమని వారు నమ్మారు. హీబ్రూ పదాలకి, యూరపియన్ భాషల పదాలకి ఏమాత్రం వర్ణార్థ సామ్యంఉన్నా అటువంటి పదాలకి పరిస్పర సంబంధం ఉందని విర్ణయించేవారు. ఈ విషయంలోకూడా వర్ణసామ్యం తక్కువగా ఉన్నపదాల కికూడా సంబంధం కల్పించడానికి హీబ్రూ భాష మిగిలిన భాషలవలెకాక కుడిమించి ఎడమకి ప్రాసే

వారనే విషయాన్నికూడా ఉపవర్తిగా చూపేవారు. ఆ కాలంలో వారు ప్రాసే అక్షరాలకి అవి సూచించే వర్ణాలకి భేదముందనే విషయంకూడా గుర్తించలేదు. పాశ్చాత్యులు భాషల్ని గురించి ఇన్ని విషయాలు ముదీర్చుగా చర్చించినా అన్నిటిలోనూ వారు తప్పుతోనే తోక్చేరు. ఇటువంటి లోపభూయిష్టమైన అభిప్రాయాలే నిరుద్ధమైనవని పడెనిమిదో శతాబ్దం వరకూ పాశ్చాత్యులు నమ్ముతూ వచ్చారు.

శాస్త్రీయ దృక్పథంలో భాషల్ని పరిశీలించడం పడెనిమిదో శతాబ్దం చివరనే ప్రారంభమైందని చెప్పవచ్చు. భాషావేత్తలకి యీ శాస్త్రీయదృష్టి అలవడడానికి ప్రధానమైన కారణాలు రెండు చెప్పవచ్చు. అందులో మొదటిది. ఈ కాలంలోనే పాశ్చాత్యులకి మన సంస్కృత వాక్యాయంతోటి, సంస్కృత వ్యాకరణ గ్రంథాలతోటి పరిచయం ఏర్పడింది. ఈ సంస్కృత భాష పరిచయం వారికి రెండు విధాలుగా ఉపకరించింది. సంస్కృత భాషలోని పదాలు, పద విర్మాణం యూరపియన్ భాషలైన లాటిన్, గ్రీకు, జర్మన్, ఇంగ్లీషు మొదలైన భాషల్లోని పదాలు, పద విర్మాణంతో చాలవరకు పోలి ఉండడం వారిని ఆశ్చర్య చకితుల్ని చేసింది. సంస్కృత భాషని గురించి వారికి తెలియక ముందుకూ పైన పేర్కొన్న యూరపియన్ భాషలలోని సమానత్వం కొందరు గుర్తించలేక పోలేదు. కాని యీ భాషలన్నీ యిండు మిండు ఒక ప్రాంతంలోనే ఉన్నవి అవడంవల్ల అటువంటి సామ్యాలు ఒక భాషనుంచి మరొక భాషలోకి ఎరువు తెచ్చుకొన్నవనో, లేక ఒక భాషనుంచి మిగిలిన భాషలు పుట్టడంవల్ల కలిగినవనో అనుకొని వాటిపై శ్రద్ధ చూపలేదు. కాని చాలా దూరంలోఉండి పాశ్చాత్య దేశాలతో ఎట్టి సంబంధంలేని హిందూ దేశంలోని భాషకూ యూరపియన్ భాషలకూ అతిసన్నిహిత సంబంధం గోచరిస్తూ ఉంటే యీ సంబంధంకూడా ఎరువు తెచ్చుకోవడంవల్లనే వచ్చిందని చెప్పడానికి వారికి సాధ్యపడలేదు. ఇక యీ సంబంధానికి మూలమైన కారణం సంస్కృతమూ, ఆ యూరపియన్ భాషలూ పుట్టకలోనే ఒకే మూల భాషనుంచి జన్మించడం అని ఊహించడానికి వారికి

ఆట్యేకం వట్టలేదు. ఈ అభిప్రాయాన్ని మొదట వెలిబుచ్చిన వారిలో (సెంచి జెనూట్ మిషనరీ కోరో (Coeurdoux), బెంగాల్ ప్రధాన వ్యాయమూర్తి సర్ విలియమ్ జోన్స్ - వీరిద్దరూ మఖ్యులు. కోరో 1767 లోనే సంస్కృత పదాలకి, లాటిన్ పదాలకిగల సంబంధాన్ని గుర్తించడమే కాకుండా, సంస్కృతంలోని అన్ ధాతువు క్రియా రూపాన్ని లాటిన్ రూపాలతో పోల్చారు. కాని యీయన గ్రంథం నలభై ఏళ్లవరకూ అచ్యుతాకాశపాదంవల్ల యీ విషయం అప్పడేవరికి తెలియలేదు. సర్ విలియం జోన్స్ ఎనిమిదివ్వర ఏళ్ళ సంస్కృత భాష పండి విషియాటికే సాఫ్టేటి మూడవ వార్షికోత్సవ సభలో (ఏప్రిల్ 2, 1786) యీ క్రింది విధంగా చెప్పారు.

‘సంస్కృతభాష, దాని ప్రాచీన చరిత్ర ఏమయినా, ఆశ్చర్యకరమైన నిర్మాణం కలది. అది గ్రీకుకన్నా పరిపూర్ణమైనది; లాటిన్ కన్నా విస్తారమైనది; యీ రెంటికన్నాకూడా స్వచ్ఛమైనది. అయినా యీ రెండింటికీ ధాతువుల్లోనూ, వ్యాకరణ రూపాల్లోనూ యాదృచ్ఛికమని చెప్పడానికి వీలులేని సన్నిహితత్వం కలది. ఈ సన్నిహితత్వం ఏ భాష వేలా యీ మూడిటిని ఏవ్వడో ఉన్న ఒక మూల భాషనించి జన్మించినవని నమ్ముకుండా పరిశీలించలేనంత దృఢమైనది. గాథకీ, కెల్టిక్ భాషలుకూడా, వీటి నిర్మాణం చాలా భిన్నమైనదయినా, సంస్కృతభాషతో బాటు ఒకే మూల భాషనించి జన్మించాయని చెప్పడానికికూడా కొన్ని ఆధారాలు ఉన్నాయి. ప్రాచీన పర్షియన్ భాషనికూడా యీ భాష కుటుంబం లోనే చేర్చవచ్చు.’ సర్ విలియమ్ జోన్స్ కు ముందు కొందరు పండితులు ఈ భాషలలోని సామ్యాలు గుర్తించినా, వారిలో ఏవ్వరూ యీయనలా ‘యీ సామ్యాంన్నిటికీ కారణం - యీ భాషలన్నీ ఇప్పుడేమి చారిత్రక కారణాలవేని ఒక మూల భాషనించి జన్మించడం’ అని నిర్ణయించలేదు. అందుచేత సర్ విలియం జోన్స్ చెప్పిన యీ నాశ్వాలే ఆధునిక భాషా శాస్త్రానికి వాంది అని చాలామంది పండితుల అభిప్రాయం.

సాక్షాత్ పండితుల్ని సంస్కృతభాష కాకుండా, సంస్కృత భాషలోని వ్యాకరణాలుకూడా ఆకర్షించాయి. ఈ వ్యాకరణాల్లో అతి ప్రధానమైనది సాణిని మహర్షి అష్టాధ్యాయ. దీనిలో మమ్మారు వాలుగువేల చిప్పచిప్ప సూత్రాలలో సాణిని మహర్షి సంస్కృత భాష నిర్మాణావస్థలపై ముట్టగా వర్ణించారు. ప్రతినంస్కృతపదంతోగల భావు (లేక ప్రాతిపదిక), ప్రత్యయాలు, వీటి సమ్మేళనం వలన వీటి పర్ణాలలో సంభవించే మార్పులు (సంధి), లింగా మార్పులుపట్టే సందర్భాలు, వివిధ ప్రత్యయాలు సూచించే అర్థాలు, అర్థభేదాలు, అమృతంలో ఉదాత్తానుదాత్తస్వరాల లక్షణాలు మొదలైన వన్నీ అసందిగ్ధమైన పద్యాలలో ఇందులో వర్ణించబడ్డాయి. సాధారణ సూత్రాలకు లొంగని ప్రత్యేక పదాలు, సమాసాలుకూడా ఇందులోని సాత సూత్రాలలో సూచించబడ్డాయి. ఇందువల్లనే అష్టాధ్యాయ సాణిని మహర్షి కాలంనాటి సంస్కృత భాషకి సమగ్ర వ్యాకరణం అని చెప్పబడుతోంది. గ్రీకు భాషకీ, లాటిన్ భాషకీకూడా ప్రాచీన వ్యాకరణాలున్నా వాటిలో భావుప్రత్యయవిభాగంతోక ఒక పదానికివెంటే భిన్న రూపాన్ని ఒక చోట కూర్చుండే వ్యాకరణ రచనగా పొగింది. ఒక అబ్బిండ్లో భావు, ప్రత్యయం అని రెండు (లేక అంతకన్న ఎక్కువ) అర్థవంతమైన భాగాలు (morphs) ఉండడానికి ఏబంది అనే విషయమే ఆ వ్యాకరణ కర్తనికి గోచరించ లేదు. ఇట్టి వ్యాకరణం ప్రధానానికి లోనైన సాక్షాత్ పండితుల్ని అష్టాధ్యాయ లోని శాస్త్రీయమైన పదనిర్మాణచర్య అమితంగా ఆకర్షించింది. వారిలో కొందరు అష్టాధ్యాయలోని వ్యాకరణ పద్ధతుల్ని అనుసరించి యూరపీయన్ భాషలలోని పదాల్నికూడా భావుప్రత్యయాలుగా విభజించి ఆ భాషల నిర్మాణాన్ని సమగ్రంగా ఆమోదన చేసుకున్నారు. అష్టాధ్యాయలో అవలంబించిన విధానాలు కొన్ని ఆధునిక భాషాశాస్త్రంలో విధానానికి మూలం. ఉదాహరణకి అష్టాధ్యాయంలోని 'లోపం' అనే విధానమే ఆధునిక భాషా శాస్త్రంలో 'Zero morph' అనే దానికి మూలం. అమెరికన్ భాషా

శాస్త్రవేత్తలలో అగ్రణుడైన బ్లాన్ హోస్ట్ అష్టాధ్యాయని 'మానవమేధకి మహత్తరమైన శాస్త్ర చిహ్నం' అని అభివర్ణించడమే కాకుండా అయన అమెరికన్ భాషలకు రచించిన వ్యాకరణాలలోకూడా సాణినియ పద్ధతుల్ని అవలంబించారు. భాషాశాస్త్రం వృద్ధిచెందిన యానాడుకూడా భాషాశాస్త్రవేత్తలు సాణినియంలో పద్ధతుల్ని ఇంకా ముట్టగా పరిశీలించి అనుసరించాలని ప్రయత్నిస్తున్నారంటే అష్టాధ్యాయ గొప్పతనాన్ని గురించి వేరే చెప్పక్కర లేదు. ఇంతే కాకుండా మన శాస్త్రసాహిత్యంలోని ధ్వనుల ఉత్పత్తి, వాటి పావ ప్రయత్న భేదాలని గురించిన వివరణలే యీ కాలం ధ్వనిశాస్త్రానికి (Phonetics) ప్రాతిపదికలు. మన ప్రాచీనులుతప్ప ధ్వనుల ఉత్పత్తిని గురించి వేరెవరూ ఏ కాలంలోనూ, ఏ దేశంలోనూ చర్చించనే లేదు.

పర్షియన్ లో శబ్దాబ్జంలో భాషాశాస్త్రవేత్తలకి సరియైన శాస్త్రీయదృష్టి అలవడడానికి రెండవ కారణం: ఈ కాలానికి కొంచెం ముందునించి పండితులు ప్రపంచంలో మాట్లాడే వివిధ భాషలపై దృష్టి కేంద్రీకరించి వాటిపై వ్యాకరణాలు, నిఘంటువులు రచించడం ప్రారంభించారు. ప్రాచీనులైన గ్రీకులు, రోమనులు గ్రీకు లాటిన్ భాషలు రెండింటిపైననే పరిశోధనలు సాగించారుకాని మరి ఏ ఇతర భాషని పరిశీలించ లేదు. వారిలోకూడా ఇతర భాషలు మాట్లాడడం వేర్వేరు వారున్నా వారెవరికీ ఆ భాషలకి కూడా వ్యాకరణాలు నిఘంటువులు రచించాలనే అభిప్రాయం కలగలేదు. ఓవిడ్ కవి రోమనునించి ఇప్పుడు కోస్తంజా ఆనే మట్టణం ఉన్న చోటికి పంపినేయ బడినప్పుడు, ఆయన అక్కడఉన్న గతే అనే జాతివారి భాష వేర్చుకుని, ఆ భాషలో అగస్తస్ చక్రవర్తిని సాగుడుతూ ఒక కావ్యం వ్రాసినట్టు ఆధారాలున్నాయి. కాని ఓవిడ్ కవికాని, ఆయన సమకాలికులుకాని ఎవ్వరూ ఆ భాషని గురించి పరిశోధించడానికి పూనుకోలేదు. ఆ భాషని గురించి వారెవరైనా వ్యాకరణం రచించిఉంటే ఇప్పుడు మనకాభాష చరిత్ర తెలుసు కుండుకు అది చాలా ఉపయోగించి ఉండేది. గ్రీకు వ్యాకరణకర్తలు వారి భాషేతప్ప మరొక భాషని

పరిశీలించక పోవడం, వారు వ్యాకరణ రచనా పద్ధతుల
లోను, వ్యుత్పత్తి శాస్త్రంలోను తప్పటడుగులు వేయ
డానికి కొంతవరకు కారణమని యంతకుముందే
చెప్పాము. మధ్యయుగంలో క్రైస్తవమతం వ్యాప్తిలోకి
వచ్చిన తరువాత యూరప్ లోని మాతృభాషలకి
ప్రాధాన్యం పెరుగుతూ వచ్చింది. క్రీస్తు అదేశాను
కామనిరం క్రైస్తవ పండితులలా తమ మత
గ్రంథాల్ని వివిధ భాషల్లోకి అనువదించడం తమ
ప్రధాన లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నారు. ఇందువల్లనే మన
కిప్పుడు కొన్ని భాషలలో అతి ప్రాచీన గ్రంథాలు
లభిస్తున్నాయి. బైబిలు ఆర్మేనియన్ లోకి బద్
శతాబ్దంలోను, గాథీక్ లోకి నాలుగో శతాబ్దంలోను,
ప్రాచీనమైన చర్చిస్లావోనిక్ లోకి తొమ్మిదో శతా
బ్దంలోను, అనువదించబడడంవల్ల అప్పటి యీ
భాషలని గురించి మనం తెలుసుకోడానికి యీ అను
వాదాలు ఆధారంగా ఉంటున్నాయి. ఇంతేకాకుండా
లాటిన్ మాటలని, వాక్యాలని మతప్రబోధకులు అను
వదించడానికి వీలుగా కొన్ని భాషలలో నిఘంటువులు
కూడా యీ కాలంలో కూర్చబడి మనకు లభిస్తు
న్నాయి. బర్మన్ వంటి కొన్ని భాషలకి మనకి లభించే
అతి ప్రాచీనాధారాలు ఇటువంటివి.

ఈ కాలంలో యూరప్ లో అన్నిదేశాల్లోనూ
లాటిన్ భాష అధికారభాషగానూ, మతప్రాముఖ్యంగా
భాషగానూ, పండితుల భాషగానూ ప్రముఖ స్థానం
వహించి ఉండేది. ఎవరైనా పండితుడుగా గుర్తించ
బడాలంటే లాటిన్ విధిగా వేర్చుకోని తీరవలసిందిగా
ఉండేది. అందువల్లనే సాకశాంట్లో లాటిన్ భాష
వశవానికి కలాప్తంతా వినియోగించేవారు. లాటిన్
భాషని దోషరహితంగా వ్రాయగలగడం మాట్లాడ
గలగడమే పండిత్యమని ఆ కాలంవారు నమ్మేవారు.
కాబట్టి యీ లాటిన్ భాషని వేర్పడానికి వ్యాకర
ణాలు ఆ కాలంలో అనేకం వెలువడ్డాయి. ఈ వ్యాక
రణాల లక్ష్యం - 'ఇలా వ్రాయాలి; అలా వ్రాయ
కూడదు; ఇలా మాట్లాడాలి అలా మాట్లాడ
కూడదు.' అని చెప్పడమే కాబట్టి యిది 'యీ
భాష యిలా ఉంద'ని చెప్పే పర్లనాత్మక వ్యాకరణాలు

కాక 'యీ భాష యిలా ఉంద'ని చెప్పే నిర్ల
యాత్మక వ్యాకరణాలు అయ్యాయి. వీటి ప్రభావానికి
లోనైనా ఆ కాలం వారంతా వ్యాకరణం ప్రధాన
లక్షణం 'భాషలో ఏది తప్పి ఏది ఒప్పు నిర్లయించ
డమే' అనే భ్రమకి లోనయ్యారు. ఆ కాలంలో
వారిపై యీ లాటిన్ భాష వ్యాకరణాల ప్రభావం
ఎంతటిదో చెప్పడానికి వారు ఇంగ్లీషు, డేనిష్
మొదలైన భాషలకి వ్రాసిన వ్యాకరణాలే సాక్ష్యం.
ఈ భాషలలో లాటిన్ లోవలె విభక్తి ప్రత్యయాలు,
క్రియలలో పురుష వచన ప్రత్యయాలు లేకపోయినా
అవి ఉన్నట్లే యీ వ్యాకరణాల్లో ఒక నామానికి
అన్ని విభక్తులు, ఒక క్రియకి అన్ని పురుష వచన
ప్రత్యయాలు మొదలైనవి చూపేవారు. లాటిన్
భాషలోని ప్రత్యేకతలు వీటిలో నిజంగా లేకపోయినా
ఉన్నట్లు చూపేవారు; యీ భాషలలో ఉన్న ప్రత్యే
కతలు లాటిన్ భాషలో లేనట్లుయితే వాటిని గురించి
ఆట్టే పట్టించుకునే వారు కాదు.

ఇంక పదహారో శతాబ్దంలో అచ్చు యంత్రం
వ్యాప్తిలోకి రావడంవల్లా, అదే కాలంలో అమెరికా,
ఆఫ్రికా మొదలైన ఖండాలని గురించి తెలియడం
వల్లా పండితులు వివిధ ప్రపంచ భాషలకి వ్యాకర
ణాలు, నిఘంటువులూ రచించి ప్రచురించడం
ప్రారంభించారు. ఈ కాలంలో వ్యాకరణ రచనా పద్ధ
తుల్లో మార్చేమీ లేకుండా అవి సాత పద్ధతిలోనే
ఉన్నా యీ గ్రంథాల్లో ఆ భాషల్ని గురించి వారు
వ్రాసిన విషయాలు మనకి అమూల్యమైనవి. ఈ
కాలంలోనే బస్బెక్ (Busbecq) అనే ఆయన
క్రీమియాదేశం (రష్యాలో ఒక దేశం)లో మాట్లాడే
గాథీక్ భాషలోని పదాలు (1560-62 లో) సేక
రించి ప్రచురించారు; యీ భాష తరువాత అంత
రించడంవల్ల యిదే మనకి యీ భాషలో చివరి
ఆధారం. ఈ కాలంలో అప్పటికి తెలిసిన భాషల్ని
గురించి తెలిసే గ్రంథాల్లో ముఖ్యమైనవి: సి. గెప్పర్
వ్రాసిన మిథ్రిడేట్స్ (Mithridates, 1555), మెగి
నస్ 1592 లో సరిగ్గా భాషల్ని గురించి వ్రాసిన
గ్రంథం, Specimens of Forty Languages;
సి. ఎస్. వల్లన్ వ్రాసిన ప్రపంచ భాషల తుల

నాత్మక నిఘంటువు (1786-89); హార్వన్ ఎనిమిది వందల భాషల్ని గురించి వ్రాసిన గ్రంథం (1800-5); అదెలంగ్ వ్రాసిన గ్రంథం (1806-17). వీటిలో చివరి గ్రంథంలో బైబిల్ లోని భాగవత్ ప్రారంభ సుమారు అయిదువందల భాషలలో ఉంది. వీటిలో కొన్ని రోపాయిన్నా, యా గ్రంథాలు ఆ కాలంలో భాషాశాస్త్ర పరిశోధనలో అభివృద్ధి కుదరగించి పందొమ్మిదో శతాబ్దంలో భాషాశాస్త్రం బిచ్చించడానికి హేతుభూతాలయ్యాయి. ఈ గ్రంథాలు రచించిన వారిలో ఒకరైన హార్వన్ 'భాషల బిచ్చపంపించాన్ని నిర్ణయించడానికి వ్యాకరణ నిర్మాణంలోని సామ్యమేకాని పదాలలో సామ్యం ఆధారం కాదు' అని గుర్తించిన వారిలో ప్రథములు అనే విషయం గమనించ తగ్గింది.

ఈ కాలంలో అనేక ప్రపంచభాషల్ని గురించి ఇన్ని గ్రంథాలు వెలువడినా, భాష స్వభావం, వివిధ భాషల పరస్పర సంబంధం - వీటిపై పండితుల కింకా సరియైన అభిప్రాయాలు ఏర్పడలేదు. హార్వ రాయల్ గ్రామర్ (1660) అనే గ్రంథంలో ఒక భాషలో ఎందుకు ఒక విధంగా మాట్లాడతారు? ఒక భాషలో ఒక పదం ఒక అర్థాన్ని ఎందుకు మార్చిస్తుంది? అనే వాటికి 'కారణాలు' అన్వేషించబడ్డాయి. ఈ కాలంలోకూడా హిబ్రూయే అన్ని భాషలకీ మూలమనే అభిప్రాయంకూడా కొందరిలో విలసిల్లి ఉంది. స్కాట్లండ్ లో నాలుగో జేమ్స్ (1488-1513) మనుష్యులు మొదట మాట్లాడిన భాష ఏదో తెలుసుకుందుకు ఇద్దరు పిల్లల్ని పుట్టుగానే ఎవరితో సంబంధం లేకుండా వేరుచేసి ఉంచాడు. ఆ పిల్లలు కొంత కాలానికి ఉచ్చరించే ధ్వనులు హిబ్రూ భాషలా ఉన్నాయని హిబ్రూ భాషే మూలభాష అని నిర్ణయించి సంతోషపడ్డాడు. (ఇది క్రీ. పూ. ఐదో శతాబ్దానికి చెందిన హెరొడోటస్ అనే గ్రీకు చరిత్రకారుడు చెప్పిన కథలా ఉంది. ఆ కథ: ఒక ఈజిప్టు రాజు ఇద్దరు పిల్లల్ని వేరుగా ఉంచాడు. ఆ పిల్లలు రెండేళ్లు పచ్చిన తరువాత 'ఐక్' అని ఏడ్చారు. వాళ్లు ఉచ్చరించిన ఆ మొదటి మాటకీ ఫినియన్ భాషలో 'లాట్' అని అర్థం కాబట్టి ఫినియన్ భాషే అతి ప్రాచీనమైన భాష అని ఆయన నిర్ణయించాడు).

ఎ. గి.షార్డ్ అనే ఆయన 1606లో హిబ్రూ, షెల్టెక్, పీరియక్, గ్రీక్, లాటిన్, ఫ్రెంచి, ఇటాలియన్, స్పానిష్, జర్మన్, ఫ్లెమిష్, ఇంగ్లీషు భాషలకీ వ్యుత్పత్తి నిఘంటువు వ్రాసి అందులో పదాలలోని కొన్ని అక్షరాలు కలపడంవల్లా, తీసివేయడంవల్లా, ఒకదానికొకటి మార్పడంవల్లా మిగిలిన భాషలన్నీ హిబ్రూనుంచి పుట్టివనే అని సిద్ధాంతం చేశాడు! కొందరు స్వదేశభిమానులైన పండితులు తమ తమ భాషలే మూలభాషలని నిర్ణయించారు. గోరపియన్ టెకనన్ అనే హాలండ్ దేశస్థుడు (1518-72) డచ్చి భాషే మూలభాష అని నిర్ణయిస్తే, ఆంగ్రియన్ కెంకే అనే స్వీడన్ దేశస్థుడు ఆడామ్, ఈవా మొదట నివసించిన ఈడెన్ ఉద్యానంలో భగివంతుడు స్వీడిష్ లోనూ, ఆడామ్ దేవిష్ లోనూ, సర్పం ఫ్రెంచిలోనూ మాట్లాడేవారని నిరూపించడానికి ప్రయత్నించాడు.

ఈ విధంగా ఆ కాలంలో పండితులు భాష విజన్యరూప స్వభావాలు తెలుసుకోలేక మనం ఎప్పటికీ నిర్ణయించలేని అనావశ్యకాలైన విషయాలపై వృధా వాదోపవాదాలు సాగించి విమర్శకు అగతేని సిద్ధాంతాలు ప్రతిపాదించినా, వారిలో కొందరు మేధావులు మాత్రం తమ బుద్ధిబలంవల్ల భాషల పుట్టుక విషయంలోనూ భాషల పరస్పర సంబంధాల విషయంలోనూ కొన్ని సత్యాలను గ్రహించి పందొమ్మిదో శతాబ్దంలో ఆధునిక భాషాశాస్త్రజ్ఞులవానికి మార్గదర్శకులయ్యారు. వారిలో గోత్ ఫ్రెడ్రిచ్ వీల్ హెల్మ్ ఫాన్ శెట్టిజ్, జోహాన్ గోత్ ఫ్రెడ్రిచ్ ఫాన్ హర్టర్, సర్ విలియం టాన్స్—వీరు ముగ్గురూ ముఖ్యులు.

శెట్టిజ్ (1646-1716) ప్రధానంగా వేదాంతశాస్త్రంలోనూ, గణితశాస్త్రంలోనూ ప్రసిద్ధుడైనా ఆయన భాషలవిషయంలో కూడా అసక్తి చూపారు. ఈయన అన్నిభాషలకీ హిబ్రూ మూలమనే సిద్ధాంతాన్ని తీవ్రంగా వ్యతిరేకించి, ఆ కాలంలోఉన్న భాషల్ని తుల్లంగా పరిగణించి భాషల పరస్పర సంబంధాల్ని నిర్ణయించమని తన సమకాలికులని ఉద్బోధించారు. తానే స్వయంగా యీ విషయంలో

కొంత పరిశ్రమించి యూరప్, ఆసియా, ఈజిప్టులలో ముట్లాడే భాషలన్ని ఒకే మూలభాషనించి జన్మించాయని ప్రాకాశ్య. ఈ భాషలన్నీ ఏడేనిమిది విభిన్న కుటుంబాలకి చెందుతాయి కనక మనం ఆయన ఈ అభిప్రాయంతో ఏకీభవించక పోయినా, ఈ భాషల పరస్పర సంబంధాన్ని మొదట గుర్తించిన వారిలో యూయన ఒకడని మనం గమనించాలి. పర్షియన్ భాష జెర్మానిక్ కుటుంబానికి సంబంధించినదనే వాదాన్నికూడా ఈయన ఖండించారు. (ఈ వాదాన్ని మొదట ప్రతిపాదించినవారు బోనవెంతురా ఫుల్కానియన్ (1597 లో). ఈయన తన కాలంలో భాషల్ని పరిశోధించి వ్యాకరణాలు, నిఘంటువులు రచించడానికికూడా ప్రోత్సాహమిచ్చారు. ఈయనే రష్య జారిశా రెండో కేథరైన్ చేత ఏ ఎస్ పల్లాన్ గ్రంథాన్ని (పైతమాడండి) ప్రచురించేట్టు చేశారు. ఆ వాటి రష్య చక్రవర్తిని తమసామాజ్యంలోని భాషలన్నిటికీ వ్యాకరణాలు, నిఘంటువులు తయారుచేయించడానికి ఉద్బోధించారు. లాటిన్ భాషని కాక దేశీయభాషలైన జర్మన్ మొదలైనవాటిని విద్యా బోధనలోనూ, సాంస్కృతిక రచనలోనూ ఉపయోగించి వాటిని పుద్గిచెయ్యాలని మొదట వాదించినవారిలో ఈయన ఒకరు. ఈయన కొన్ని వ్యాసాలు అనాటి విద్యాంశులభాషలైన లాటిన్, ఫ్రెంచ్ లోకక తన మాతృభాష అయిన జర్మన్ లో రచించి ఆ భాష పుద్గికి తోడ్పడ్డారు.

పెర్జ్ (1744-1803) భాషాశాస్త్రంలో ఏమీ పరిశోధన చెయ్యకపోయినా, ఆయన కాలంలో పండితులకిఉండే కొన్ని అభిప్రాయాల్ని తవ్వలని ఎత్తి చూపి, తరువాత కాలంలో భాషాశాస్త్రం పుద్గి చెందడానికి దోహదంచేశారు. ఈయన 1772 లో ప్రచురించిన భాషలపుట్టుకని గురించిన వ్యాసంలో 'భాష దేవుడు సృష్టించి మానవునికి ప్రసాదించాడు' అనే ప్రాచీనుల అభిప్రాయాన్ని ఖండించేరు. భాష భగవంతుడు సృష్టించినదయితే అది అసవాదంపాతం గనూ, కార్యకారణబద్ధంగానూ ఉంటుంది కాని మన భాషలలా అసవాదమాత్రాంతనూ, సృష్టిలోని

పరిస్థితికి అనుబద్ధంగానూ ఉండదని యూయన వాదించాడు. భాష ఒక మానవుడు, సృష్టించినిదికానీ, లేక కొందరు మానవులు నిర్ణయించినది కూడా కాదని యూయన ప్రతిపాదించాడు. ఈయన అభిప్రాయంలో భాష పుట్టుకం గర్భంలో ఎదిగినపిల్ల బయటికి రావడంవంటిదే. అంటే మానవుడికి పుట్టుకం ఎదిగడం, పళ్ళు రావడం, నడవడం వంటివి ఎలా సహజమైతే అలాగే ముట్లాడడంకూడా సహజమైనదే. ఈ సహజసిద్ధమైన గుణం ఉండడంవల్లనే మానవులలో భాష ఉద్భవించింది అని యూయన ప్రతిపాదించాడు.

వీరిద్దరి అభిప్రాయాలవలెకాక సర్ విలియమ్ షోప్స్ (1746-94) అభిప్రాయాలు ఇంకో యూరపియన్ భాష కుటుంబంలో భాషం పరస్పర సంబంధాన్ని శాస్త్రీయ దృక్పథంతో పరిశీలించి, సుస్పష్టంగా చెప్పడంవల్ల ఇది ఆధునిక భాషాశాస్త్రానికి మూలబీజం అయ్యాయి. సర్ విలియం షోప్స్ చెప్పిన వాక్యాలు ఇంతకుముందే చూశాము.

వీరేశాక పర్షియన్ లో శతాబ్దంలో మరికొందరు పండితులు ఇతర భాష కుటుంబాలపై పరిశోధనలు సాగించారు. షోట్ లువోస్, సెమిటిక్ భాషలలోని సామ్యాల్ని 1702 లో పరిశోధించారు. లూద్ (Lhuys) 1707 లో తెల్లిక్ భాషల్ని పరిశోధించారు. ఇ సా 1769 లో స్టేడిస్ భాష వ్యుత్పత్తి నిఘంటువుని ప్రచురించారు. గ్యార్మతి 1799 లో హంగేరియన్, ఫిన్నిష్ భాషలలో వ్యాకరణ నిర్మాణ సామ్యాల్ని పరిశీలించి, వాటి పరస్పర సంబంధాన్ని ప్రతిపాదించారు.

పందొమ్మిదో శతాబ్దానికి ముందటి కాలంలో పండితులు తమ కాలంలోని భాషల్ని పరిశోధించడం వల్లా, తమ కాలంలో నెంకొనిఉన్న భాష విషయక దురభిప్రాయాలని తొలగించడంవల్లా, ఆ శతాబ్దంలో ఆధునిక భాషా శాస్త్రాభివృద్ధికి ఎలా దోహదం చేశారో చూశాము.

శతఘంటావధాన'

“మరింగంటి సింగరాచార్యులు-

కృతులు”

శ్రీ రంగాచార్య

‘పరవందారుణవాచీ హృదయ
సద్వాచారకృ ద్వేంకటే
శ్వర వారుణ్య కృపా సుధా మిత
వీక్షా మాధురీ మార్గ వి-
స్ఫురితైకైక దిన ప్రబంధ రచనా
స్ఫూర్త ద్వవ శ్రీకుండన్
నరనాగశ్వస్థపాలనధ్యగణితుండన్
సింగరాచార్యుండన్’

(దిశరథ రాజసందన చరిత్ర)

అన్ని చెప్పికొన్నవి - ‘శతఘంటావధాన’ ‘శరదా
ప్రకృ వివరణ’ ‘కవిసార్వభౌమ’ ఇత్యాది తిరుద
ముల మరింగంటి సింగరాచార్యులు. ఈయన
కుతుబ్షాహీల కాలమున-అనగా-మల్లిఖార్జునుని
సమకాలినుడు. (1550-1581 క్రీ. శ.) దీని
వలన కవి 16 శతాబ్దము ఉత్తర భాగమున
సుందెనని సుస్పష్టమగుచున్నది.

ఈ కవి బహువిధ గ్రంథ నిర్మాత-వేటివరకు
మనకు తెలిసిన మరింగంటి కవులలో అద్యుడు-
ఈ సింగరాచార్యులు.

ఈయన శ్రీవైష్ణవుడు. మౌళ్యోక్త్రుడు.
తిరుమలదేశిక పోత్రుడు. తిరువేంగళాచార్య పుత్రుడు.
నల్లగొండజిల్లాయందలి చేవరకొండ తాలూకాలోని
‘కనగల్లు’ అనుగ్రామము ఈతని జన్మస్థానము.
ఇచ్చటనుండి కొంతకాలము తరువాత వీరిలో కొందరు
హజూర్ నగర్ తాలూకాయందలి ‘యాదవాకిళ్ల’ను
గ్రామమును చేరినట్లు తెలియుచున్నది.¹ నేటికీని ఈ
కవి వంశీకులు ‘కనగల్లు’నందును, మిర్యాలగూడెం
తాలూకాయందలి-‘అనుముల’ అనుగ్రామమునందును,
‘యాదవాకిళ్ల’యందును గలరు.

ఈ సింగరాచార్యులు ‘నరనాగశ్వస్థపాల నధ్య
గణితుండ’నని చెప్పకొనినను-తన కృతులను నరాం
కితము చేయలేదు. (అందుకే కాబోలు మిక్కిలి
ప్రచారము నందలేదు). తన యష్టదైవమునకే అన్నిం
టిని సమర్పించెను. కవి తన కృత్యాద్యంతముల
యందును - ‘వేంకటేశ్వర లక్ష్మీ స్తవసీంహ వర
ప్రసాద లబ్ధి’ అనియే చెప్పకొనెను, ‘ఋదాండ్ర
నిరోష్ఠ్య సీతాకల్యాణము’న తన వంశావతార వర్ణ
నలో-‘చెన్నయాచార్యుడను నకవిగూర్చి యీ విధ
ముగా వ్రాసినాడు.

రాజపుత్రికి బాసు రాక్షసుఁబోదోలి
సెనుదాము ముక్తికిఁ బెట్టివంపె
నవని బందొమ్మండ యన్నలతోబుట్టి
చారిలీల బావముఁగను మించె
మనవాళయోగికి మఱియుద్దియైయుండె
ననదంతివేతఁ బూజనము లందె
కాస్త్రోక్తివరకుర చక్రవర్తులగెల్చె
తైకొన్నబెల్లులొ బాటనడచె
తగ ననంతాళువారన దనరునట్టి
యురగవలి సంతతిని దల్లి కుద్ధనించె
విమలగుణవర్తి ప్రత్యక్ష విష్ణుమూర్తి
చారుతర హోరి చెన్నయాచార్యఃకాలి.

1. మా. ‘గోదావధూటీ పరిణయము’-
మరింగంటి వేంకట నరసింహాచార్యులు (300 పం.
క్రిందివాడు) ప్రథమాశ్వాసము - కృత్యాది పద్యములు.
ఈ గ్రంథమును 1956 పం. వ నల్లగొండ
మహిళాభిక్త సమాజమువారు ప్రచురించిరి. సంపా
దకులు. శ్రీ అనూరి మరింగంటి శ్రీ రంగా
చార్యులవారు.

నీరుం దేవరకొండకు చేర్య పణక
రాజపల్లియ, గట్టుపై రాజలెన్న
శ్రీ మరింగంటి చెన్నదేశిక శశాంకుఁ
డహాహ! మరింగంటి చెన్నరాయుడన వెంసె.

అవి - ఇత్యాదిగా తెల్పెను. ఇందు పేర్కొనబడిన
చెన్నయాచార్యవారి అమానుష శక్తిగలవాడై - పర్వ
స్వరూపముతో మాత్యగ్యమున జనించెను. దేవర
కొండ ప్రసవమునగల 'పణకరాజపల్లి' గుట్టుపై
నివాసము. వేటికిని మరింగంటివారు సర్వమును
గౌరవించుటయేగాక పూజలు నిల్పుట కితని జన్మయే
కారణము. ప్రజల ప్రాంతమున వేటికిని చెన్నయ్య
గారి పుట్టయని ఆ గుట్టుపై పూజలు నిల్పుదురు.
ఇతనినిగూర్చి వేటికిని ఆ ప్రాంతమున కథలు
చెప్పుదురు.

ఈ చెన్నరాయనికి భట్టరు, భట్టరునకు
తిరుమం దేశికుడు, ఈతనికి తిరువేంగళాచార్యులు -
ఈ తిరువేంగళాచార్యులకు ఈ సింగరాచార్యులు.
(ఇంకను కొందరు గలరు). 'ముగురురాజంచేత
మొక్కులు గొప్పట్టి భగవత్ప్రమానుఁ డవ్వల
గురుండు' సింగరాచార్యుల యగ్రజాడు. పొన్నికంటి
తెంగన్న 'యయాతి చరిత్ర'లో పేర్కొనినది
ఈ అప్పలాచార్యులనే. సింగరాచార్యులవారి 'దశరథ
రాజ సంధన చరిత్ర' అను నిరోష్ఠ్య రామా
యణమున నడు తన వంశావతారవర్ణన పూర్తిగా
నొసంగియున్నాడు. అదియంత వివరించిన ఇంకను
వ్యాసము విస్తృతమగును - కావున చెన్నయాచార్యుల
గూర్చిన పద్య ముదాహరించుచున్నాను,

'చెమ్మగ బ్రహ్మరాజపురి చెమ్మఁడు
రా నింవేల్పుగగ నా
చెమ్మని పేరుజాని నీరిజెందుచు
దేవరకొండ సీమలో

నన్నత పల్కారాజపల్లి కైలమునన్
మరింగంటి చెమ్మఁడై
యెన్నిక మించె భాజనము
లింటను దొడ్డను మందపేరిడన్'

(దశరథ, -1-21)

కవి తన గ్రంథముల సంకీర్త మొనంగినది, ఈ పల్కారాజపల్లి స్వసింహస్వామికే. (దీనినే కర్పరాచలముగా పేర్కొనెను). మరియు 'శిరిశవగండల్' స్వామికిని అంకితములుగా నిచ్చెను. ఈ శిరిశవగండల్ పూర్వము దేవరకొండ తాలూకాలో నుండేది. ఇటీవల మహాబాలునగర్ జిల్లా కలెక్టరుకి తాలూకాలో చేరినది. ఇది (శిరిశవగండల్) కవి వానగమమైన కవగల్లుకు కొద్దిపైళ్ల దూరములో నున్నది. గోరంపం వెంకట నరసింహాచార్యులను కవికి ఈ 'శిరిశవగండల్' పర్యతమునే ప్రతాపాద్రిగా చెప్పెను, ఇవటి క్షేత్రమునుగూర్చి 'ప్రతాపగిరి మాహాత్యము' అను 4 అశ్వాసముల ప్రబంధమును వ్రాసెను - అముద్రితము,

వేటివరకు మరింగంటి కవులనుగూర్చి విపుల మైన పరిశ్రమ జరుగలేదు. అట్లు జరిగిన విస్తయో అమూల్య విషయములు వెల్లడియగును. ప్రస్తుత సాహిత్య చరిత్రలయందు ఈ కవినిగూర్చి విస్తరును విపులముగా గ్రంథాధారముతో వివరించక పోవుటనే విస్తర భీతికి లీతిల్లక విస్తృతముగా వ్రాయుచున్నాను.

వాల్మీకికి పూర్వము ఛందోబద్ధ శ్లోకములు బ్రతిలో వినవచ్చుచున్నను - సంస్కృతమున అతడు అదికవి. నన్నయకు పూర్వము తెమగు పద్యము అన్నను - అంధ సాహిత్యమున అదికవి నన్నయ. పింగళి మూరనకు పూర్వము ద్వ్యశ్రికావ్యరచన పాగి నను (వేములవాడ భీమన రాసుపాండవీయము) మూరనయే అందు కాద్యడైనట్లు తెనుగు సారస్వత మున నిరోష్ఠ్యకావ్యరచన కాద్యడు మరింగంటి సింగరాచార్యులు. ఇంకేకాదు - త్త్యశ్రికావ్య రచనకును - అచ్చ తెనుగు కావ్యరచనకును గూడ ఆద్యక్షితడే. వే డీతని గ్రంథములు హెచ్చుగా లభించుట

2. ఈ గ్రంథమునుగూర్చి ప్రస్తుత వ్యాసమున ముందు వివరించుచున్నాను,

3. ఈ కవి బహుగ్రంథ నిర్మాత - అన్నియు నముద్రితములు. మూడు 40 సం. క్రితము వరకువదించెను.

లేదు. ఒకటి రెండు గ్రంథములు మూతమే ఎప్పుడో చాలాకాలము క్రితము ముద్రింపబడినవి. అంత్యములు. నాకు లభించిన కవి రచనల నాధారముగ గాని ఈ వ్యాసమును వ్రాయుచున్నాను.

‘దశరథరాజనందన చరిత్ర’ యను నిరోష్ఠ్య కావ్యాలయందు—తనకు పూర్వము నిరోష్ఠ్య కావ్యమునుగూర్చి ఇట్లు చెప్పెను—

మును రామాయణము నిరోష్ఠ్యముగ
నింపుల్ మీర కాకల్లె మ—
ల్లన తా సంస్కృత భాష చెసెనన
వాలాగున్ జెపుల్ నిండగా
ఏనుజేగావి, ధర్మిత్రిలో విజముగా
వీక్షింప లేదట్టి దే
తెనుగుం జేసెద భూమిపై
కవిజనాధ్యక్షుల్రుకంపింపగన్’ (1-32)

దీనివలన—సింగరాచార్యులకు పూర్వము కాకల్లె మల్లన సంస్కృతమున నిరోష్ఠ్య కావ్యమును వ్రాసినట్లును—అది ఈ కవి నాటికే మాయమైన దనియు సుస్పష్టమగుచున్నది. కావున మనకు తెలిసి వంతవరకు నిరోష్ఠ్యకావ్యరచన కార్యుడు సింగరాచార్యలే!—

కవి తాను వ్రాసిన గ్రంథముల గూర్చి వ్రాసు కొన్న పద్యములు—వావిని ‘కుంజాంధ్ర నిరోష్ఠ్య సీతా కల్యాణము’నుండి ఇచ్చుచున్నాను⁴.

పిరుల తొమ్మిదియేడ్ల ‘సరదరాజన్తుతి’
‘శ్రీరంగ శతకంబు’ చెప్పినావు
పదియేడ్ల నాడును బహుచమత్కృతులచే
‘ప్రకరాంఘన విధి’ జెప్పినావు
ఎంమిల్గ బదునొకండేడ్ల బాటుడ వయ్య
‘కవి కదంబరచన’ గంపినావు
పరువతో బండ్లెండు వత్సరంబులనేడ్ల
‘శతసంహితయు’ తెల్లజేసినావు,
రమణ బదిమూడేడుం ‘రామకృష్ణ
చరిత’ మిం ద్వ్యర్థి సంక్షేషశస్త్ర మొదల అదియే నా కారణము.

నాంధ్ర భాషగ రచియించి తొరభువిని.
శబ్ద కావన బిరుదాంక శాలివగును॥

వరున పడువాల్గు పదియేమ వత్సరముల
సరస కవితావృథానా విశేష కృతుల
సరణులేర్పడ వాటక శాస్త్రమెల్ల
గరిమ విరచించితివి గాదె కపులువెన్న॥

అనను ప్రేమాధిరామ ధవాధిరామ
కావ్యములు జాతివార్తలు గడలు కొనగ
ద్విపదలుగఁ జేసితివి కవిస్వపతులెన్న
పూని పోడక వత్సరంబుననె మొదల॥

నలయాదవ రఘుపాండవ
సంతిత వైయర్థకావ్య సంక్షేషకృతుల్
ఎలమి దశసప్తచోయన
మలవడు కాలంబునందు నతిమధురోక్తిన్.’

వరున పడునెన్నిది వత్సరంబులనాడు
నకల అలంకార సంగ్రహంబు
రాకాసుధాపూర్ణ రసపుష్పగుచ్ఛంబు
నాంధ్రభాషాభాష్యా కృతియు
విరివిగా రచియించి వెంయఁ బందొమ్మిది
చోయంబులనాడు నఖిలశబ్ద—
కవినేత లిల శిర్యకంపంబు గావించ
ఘనశబ్దశాస్త్రాది కల్పవంబు

వెలమి గావించి యిరువదియేడ్లనాడు
ఘననిరోష్ఠ్యాది వింతలి కావ్యములను,
విరివిత్రపౌఢ నిర్మించి వెంసీతిపు
సింగరాచార్య కవిరాయ శ్రీతవిధేయ.

రాఘవ పాండవీయ కృతిరత్నము
సింగలి మారనార్యుడే

4. ఈ గ్రంథము ఎప్పుడో ముద్రింపబడిన దుట శ్రీ ఆమారి మరింగంటి శ్రీ రంగరాచార్యులవారు మాకీ గ్రంథ లిఖిత ప్రతి 5 సం. క్రిత మొసంగిరి. అదియే నా కారణము.

శ్లామ నముద్వరించె,
నది సర్వబుధప్రతిభుల్ గణించ, వా
వా మనసుయ్యె నానికెన
నాంధ్ర నిరోష్ణ మహాప్రబంధ మెం
లే ఘటియింపజేయ నలు
దిక్కులయందుఁ బ్రసిద్ధమయ్యెడిన్.

అని - ఈ ప్రకారముగ కవిస్వప్నమున కర్పరాచం
నృసింహుడు కన్పించి చెప్పినట్లుగా కవి వివరించెను.
ఈ పద్యములేగాక 'చిలువపడిగ రాజేని కథ' (చిలువ-
పాము, పడిగ - ధ్వజము, రాజేనికథ - దుర్యోధనుని
చరిత్ర - సర్పధ్వజుడగు దుర్యోధనుడు భానుమతిని

పెండ్లియాడుట యిందలి విషయము) అను అప్ప
తెనుగు కావ్యమున—

పదియేండ్లవాడవై బహు చమత్కరియైన
శైవ్యసింహురాయ చరిత మొకటి
ప్రాసిత పదియొక్క వత్సరంబునయందు,
నందనందనశతానంద మొకటి,
పదిరెండు వర్షముల్ వరగ నలంకార
కృష్ణ విలాసంబు కృతియు నొకటి,
అయిదైదు మూడును హృదయవంజులౌన
జనకరాయనిబిడ్డ చరిత మొకటి...

ఇక ఈ పద్యము లన్నింటినెట్టి గ్రంథముల
జాబితాను ఇచ్చుచున్నాను—

గ్రంథము పేరు

రచియించునాటికి

రచి వయస్సు.

9 సంవత్సరములు.

1. వరదరాజస్మృతి	}	10	"
2. శ్రీరంగ శతకము		11	"
3. చక్రలాంఛనవిధి	}	12	"
4. శైవ్యసింహురాయ చరిత్ర		13	"
5. కవి కదంబము—	}	14, 15	"
6. నందనందన శతానందము		11	"
7. శతనంహిత (అంధానువాదము)	}	16	"
8. అలంకారకృష్ణ విలాసము		17	"
9. రామకృష్ణ చరితము (శ్లేష)	}	18	"
10. అష్టభాష కృతులు		19	"
11. నాటక శాస్త్రము	}		
12. జనకరాయని బిడ్డ చరిత్ర			
13. నందనందనశతకము	}		
14. ప్రేమాభిరామము			
15. దివ్యాభిరామము	}		
16. నలయాదవ రాఘవ పాండవీయము (చతురర్థి కావ్యము)			
17. పకలాంకాంశంగహము	}		
18. రవపుష్ప గుచ్ఛము (రసమంజరియా)			
19. ఆంధ్ర భాషా భూషణము	}		
20. శబ్ద శాస్త్రము			

21. టెక్నోక్రమ నిర్మాణ సీతాకథాము	20	,,
21. దశరథరాజనందన చరిత్ర (నిర్మాణ రామాయణము)	16	,,
22. చిలువపడిగ రాజేని కథ (అచ్చ తెమగు)	20	,,
23. సీతావలీ శతకము		
24. యామువాచార్య చరిత్ర		
25. తారకబ్రహ్మరామశతకము		
26. రతిమన్మథాభ్యుదయము		
27. కృష్ణతులాభారము		
28. రామాభ్యుదయము		

కవి చెప్పికొన్న వాటినిబట్టియు - తెలిసిన వాని బట్టియు మొత్తము 28 కృతులైనవి - ఇందు ఏ రెండుమాడోదవు గ్రంథములమీయియు లభించుట లేదు - రింభించు గ్రంథములైనను చాలాకాలముక్రితము ముద్రింపబడుటచే అందుబాటులో లేవియు, కొన్ని ప్రచురణముగాకము - అనమగముగను - ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారవాని మొనర్చుచున్నవి - వాని పేర్లను - వివరము రోసంగుచున్నాను.

1. తారకబ్రహ్మ రామ శతకము : - కవి దీనిని పేర్కొనలేదు. ఈ శతక ప్రతియొక్కటి కవగణాలో అనూరి మరింగంటి శ్రీ రంగరాధ్యక్షులవారివద్ద నుండెడిది. వా రందులోనినవి కొన్ని పద్యముల మాకు వ్రాసివచ్చినారు, -

2. సీతావలీ శతకము : - ఇందు కవి, రాముని మానవత్వమును అండ్రించి, దివ్యత్వమును పొందించినట్లు పద్యములు చెల్పుచున్నవి. 'తాటకూరణ హేతునిర్ణయ పంచకము, రామజన్మహేతు త్రయమ్'... ఇత్యాది శిర్షికలతో గలదు - 'శతకకపుట చరిత్ర' యందు ఇందలి కొన్ని పద్యము లుదాహరింపబడినవి -

5. 24-28 సంఖ్యగల గ్రంథముల కవి పేర్కొనలేదు. యామువాచార్య చరిత్ర ఒకటి - గలదు. (మా. ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక). రతిమన్మథాభ్యుదయము, కృష్ణతులాభారము, కీ! శీ! ఆ. మ. శ్రీ రంగరాధ్యక్షులవారివద్ద ఉండెడిది. వేటివరకెవ్వరును గ్రంథముల జాబితాను పూర్తిగా ఇయ్యలేదు. కావున ఇచ్చితిని.

6. మా - శతకకపుట చరిత్ర - పంగూరి సుబ్బారావుగారు - 1957 వ సం. ముద్రణలో 393 పుటయందు.

3. యామువాచార్య చరిత్ర : - దీనివెచ్చటను కవి పేర్కొనలేదు. మా పిత్రులు - మహాబాబ్ నగర వాస్తవ్యులు - బహువిధభాషవేత్తగంధ సంపాదకులును ఉప - శ్రీ - బాస్తిబాద వాగ్గింగ శివయోగి గారు - తమవద్ద నీ గ్రంథ ప్రతియున్నట్లు తెలిపిరి. 'ఆంధ్ర వాఙ్మయసూచిక' యందును సింగరాధ్యక్షుల రచనగా యామువాచార్యచరిత్ర (పదనము) సూచించబడినది.

4. చెల్వపిళ్లరాయ చరిత్ర : - 'పదియేండ్ల వాడనై బహు చమత్కృతియైన కెల్వపిళ్లరాయచరిత్ర మొకటి' అని కవి చెప్పకొనినాడు. ఇవట ఒకవిషయమును గమనించవలయును. 'కెల్వ పిళ్లరాయ చరిత్ర మొకటి' అనునప్పుడు యతిభంగమున కాస్కరిముగలదని భావించుము. కాని చచ్చుమల్లేశ - చెన్నమల్లేశ - అనువానివలె ఇదియును పరియైనదే! కెల్వపిళ్లయే - చెల్వపిళ్ల, చల్లపిళ్లగా మారినది. 'పంచత్కుమార'యను సంస్కృత శబ్దమునకు 'కెల్వ పిళ్ల' యనుపది తమిళభాషా పర్యాయపదము. నేటికిని శల్వపిళ్లయను వైష్ణవులు పేరుంచుకొనుట గ్రహించ

21. కుడాండ్ర విరోష్య సీతాకల్యాణము	20	„
21. దశరథరాజనందన చరిత్ర (విరోష్య రామాయణము)	16	„
22. చిలువపడిగ రాణిని కథ (అచ్చ తెనుగు)	20	„
23. సీతాపతీ శతకము		
24. యామునాచార్య చరిత్ర		
25. తారకబ్రహ్మరామశతకము		
26. రతిమన్మథాభ్యుదయము		
27. కృష్ణతులాధారము		
28. రామాభ్యుదయము		

కవి చెప్పకొన్న వాటినిబట్టియు - తెలిసిన వానిని బట్టియు మొత్తము 28 కృతులైనవి - ఇందు ఏ రెండుమూడోదవ గ్రంథములన్నియు లభించుట లేదు - లభించు గ్రంథములైనను చాలాకాలముక్రితము ముద్రింపబడుటచే అందుబాటులో లేనివియు, కొన్ని ప్రచురణముగాకము - అనమగ్రముగను - ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భండారాగవారి మొనర్చుచున్నవి - వాని పేళ్లను - వివరము లివ్వంగుచున్నాము.

1. తారకబ్రహ్మ రామ శతకము :- కవి దీనిని పేర్కొనలేదు. ఈ శతక ప్రతియొక్కటి కనగల్గుటలో అసూరి మరింగంటి శ్రీ రంగరాధ్యులవారివద్ద నుండెడిది. వా రందులోనివని కొన్ని వద్యముల మాకు ప్రాసపంపివారు,-

2. సీతాపతీ శతకము :- ఇందు కవి, రాముని మానవత్వమును ఖండించి, దివ్యత్వమును స్థాపించి నట్లు వద్యములు తెల్పుచున్నవి. ‘తాటకపారణ హేతునిర్ణయ పంచకము, రామజన్మహేతు త్రయమ్’...ఇత్యాది శీర్షికలతో గలదు - ‘శతకకపుం చరిత్ర’ యందు ఇందలి కొన్ని వద్యము లుదాహరింపబడినవి -

5. 24-28 సంఖ్యగల గ్రంథముల కవి పేర్కొనలేదు. యామునాచార్య చరిత్ర ఒకటి - గలదు. (చూ. ఆంధ్రవాఙ్మయ మాలిక). రతిమన్మథాభ్యుదయము, కృష్ణతులాధారము, కీ॥ ౩॥ ఆ. మ. శ్రీ రంగరాధ్యులవారివద్ద ఉండెడివి. నేటివరకెప్పుడను గ్రంథముల జాబితాను పూర్తిగా ఇయ్యలేదు. కావున ఇచ్చితిని.

6. చూ - శతకకపుల చరిత్ర - వంగూరి సుబ్బారావుగారు - 1957 వ సం. ముద్రణలో 393 పుటయందు.

3. యామునాచార్య చరిత్ర :- దీనివెళ్ళుటకు కవి పేర్కొనలేదు. మా విశ్రుతులు - మహాబాబ్ నగర వాస్తవ్యులు - బహువిధతాభివ్రంధ సంపాదకులును చన-శ్రీ-హస్తాబాద వాగలింగ శివయోగి గారు - తమవద్ద నీ గ్రంథ ప్రతియున్నట్లు తెలిపిరి. ‘ఆంధ్ర వాఙ్మయమాలిక’ యందును సింగరాచార్యుల రచనగా యామునాచార్యచరిత్ర (చననము) ముద్రింపబడినది.

4. వైష్ణవీశ్వరాయ చరిత్ర :- ‘పదియేండ్ల వాడనై బహు చమత్కృతియైన వైష్ణవీశ్వరాయచరిత్ర మొకటి’ అని కవి చెప్పకొనివాడు. ఇచట ఒకవిషయమును గమనించవలయును. ‘వైష్ణవీశ్వరాయ చరిత్ర మొకటి’ అనునప్పుడు యతిభంగమున కాస్కరిముగలదని భావించుము. కాని చన్నమల్లేశ-చెన్నమల్లేశ-అనువానివలె ఇదియును పరియైనదే! వైష్ణవీశ్వరాయ-వైష్ణవీశ్వ, చల్లపిళ్లగా మారినది. ‘పంచత్కమార’యను సంస్కృత శబ్దమునకు ‘వైష్ణవీశ్వ’ యనునది తమిళభాషా పర్యాయపదము. నేటికిని వైష్ణవీశ్వ యను నైష్ణవులు పేరుంచుకొనుట గ్రహించ

నిరోష్ణ్య కావ్యరచనకు పూనుకొనెను. ఈ రెండును మిక్కిలి శ్రమను కలిగించు నియమములు. ఇట్టి రచన కీతదే అద్యుడు. అనంతరము—మచ్చ వెంకట కవి—శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ణ్య విరచన కుశలేత్ర; అందుకూరి వీరేశలింగకవి—శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ణ్య విరచన నైషధము—మొదలగునవి బయల్పెడలివని. శుద్ధాంధ్రము—అందు నిరోష్ణ్యగంధిరచన యనునది మిక్కిలి శ్రమకల్గించును. సంస్కృత శబ్దార్థముల బోధించు దేశ్యములే తెనుగులో లక్ష్యమైన శుద్ధాంధ్రగంధములలో కవులు కొన్ని శబ్దములను పుష్పత్తుల ననుసరించి వ్రాసినారు. ఆంధ్ర శబ్దములయందు ఓష్ణ్యములు హెచ్చు. అట్టిసమయమున నిరోష్ణ్యముగ వ్రాయుట ఎంత కష్టమో విజ్ఞుల కవగతముగానివిషయముగాదు. సింగరాచార్యులు ఈ గంధ రచనారంభమున—రచనను గూర్చి చెప్పకొన్న వద్యములను గమనించుడు. వాని విట పేర్కొనుచున్నాను.

‘తెనుగున కొన్ని కావ్యములు
తెల్లముగా రవియింపవచ్చున బే
ర్కొనగ నిరోష్ణ్య కావ్యములు
కొన్ని యొనర్చగవచ్చుగాక, చ
క్కన విని రెండు చందములు
గ్రచ్చరగూర్చెడు వేర్పువేత, వే
చ్చనికి రచింప శక్యమగు,
వాంఛయొసర్పిరి దానిజేయగన్.’

అనియు—

చెప్పరానట్టి కావ్యంబు చెప్పఁబూని
నాఁడఁ మద్యతగితిలేత నదని నదన
ములు విచారించకయో, యేగుజలంధీబలు
జేరు సాహస దొడ్డుకొంచెంబులనునె’.

తొలుతటి సుకవులు ఘనులై
యల యాంధ్ర నిరోష్ణ్య కావ్యమేలా చేయం
దంచరా, వాకుల బ్రసిద్ధము
గలుగగ నొనరించు కొఱకు గావలెఁ దెలియన్!

ఇక తన నియమములు:—

అరయ క గ న జ ట డ త ర నా యం న హ
ర ద్వయమెగాని యొండగరములు చొరపు
నుళియు నాతొత్వములు కొమ్ముమాముడియును
వలనదామిఁద నురభాష నిలువరాదు||

ఫ. బ. భ. మ. వ. లే గక గుడికొమ్ము జాత్యములు
గూడ నిరోష్ణ్యముగ పాటించెను. అశ్వాసాత్మకత
ములు ఇష్టదేవతా ప్రార్థన—వంశావతార వర్ణన
వీనియందు మాత్రము—పై నియమము నుంచు
కొనక మామూలుగా వ్రాసెను. ఇన్ని నియమములతో
రచించినను ధారాబిండికి మాత్రము లోపములేదు.

ఇదియే మొదటి అచ్చ తెనుగు కావ్యము.
నేటివరకు అందరు భావించునది మొట్టమొదటి
అచ్చతెనుగు కావ్యము—పాన్సికంటి తెంగన్న—యయాలి
చరిత్రమని. కాని సింగరాచార్యులే అద్యుడు. తన
20 ఏట సింగరాచార్యులు ఈ కావ్యమును, దశరథ
రాజనందన చరిత్రయను—నిరోష్ణ్య రామాయణమును
రచించినట్లు చెప్పకొనెను. (చూ. గంధముల జాబితా).
తెంగన్న యయాలి చరిత్రయందు పేర్కొన్న మరిం
గంటి అప్పవ్వుగారు—ఈ సింగరాచార్యుల యుగజుడు.
అతడు—‘ముగురు రాజలచేత మొక్కులు గొప్పట్టి—
భగవత్సూనుఁ డప్పలగురుండు’—అని సింగరాచార్యు
లీతనిని పేర్కొనెను. తెంగన్నయు సింగరాచార్యులును
సమకాలినులు. అప్పలాచార్యులవారు అవినాసుభానుని
వద్ద ముఖ్యోద్యోగి. తెంగన్నకన్న సింగరాచార్యులే
పెద్దవాడు. సింగరాచార్యులు బాల్యమునుండి కవి
యైనను, సరాంకిత విముఖుడై యున్నందున అతని
కావ్యములు అంతగా ఆదరణనందలేదు. తెంగన్న—
రాజాస్థానమున మన్ననాడు—రాజాశ్రీతమైన రచన—
త్వరలో వ్రచారమునకు వచ్చును. సింగరాచార్యుల
రచనను తెంగన్నమాచి—అంతప్రతిభముగ లేదని భావించి
కాబోలు—తాను యయాలి చరిత్రమును వ్రాసెను.
ఎచ్చటో మారుమూలమున్న తనతమ్ముడగు సింగరా
చార్యుల రచనను అప్పలగురు డెఱిగి యుండక—
తెంగన్న రచనను ప్రోత్సహించెనో! లేక తెంగన్నయే
అప్పలాచార్యులగూర్చి అనగా తన గంధమును
అవినాసుభానునకు అంకితమియవలసినదిగా ప్రోత్స

హించెనని వ్రాసుకొనెనో! సీతాకళ్యాణము నందలి
అచ్చతెనుగు కావ్యరచనను గూర్చియు—గల పద్యముల
వలెనే యయాతి చరిత్రయందును గలవు. ఎవరెవరి
పద్యముల గ్రహించిరో తెలియదు. కాని పింగరాచార్యులు
నిరోష్ఠ్య కావ్యరచనను గూర్చి

‘రామవ పాండవీయ కృతిరత్నము

పింగలి సూరవార్యుడే

శ్లాఘ సముద్ధరించె నది

సర్వబుధ ప్రతతుల్ గణింప వా

హో ఘనమయ్యో దానికెన

యంధ నిరోష్ఠ్య మహాప్రబంధ మెం

తే ఘటేయింప జేయ నలు

దిక్కులయందుఁ బ్రసీద్ధమయ్యెడిన్’

అని పింగలి సూరవనుగూర్చి తెల్పినది—తెలగవ్వు
కావ్యమునుండిగాని—దాని మాదిగాని—ఈ పద్యముల
వ్రాసుకొనెనని తలంచుట సరిగారు. పింగరాచార్యులు
చిన్నవాలునుండి కవిగదా! ఇహగ్రంథ నిర్మాతగదా!
ఇట్లు చేయునా? ఇంతగాక వింశతి సంస్కృతాంధ్ర
నిరోష్ఠ్యష్టాది గ్రంథ నిర్మాత’ గదా! కావున
పింగరాచార్యుల రచన తరువాతనే—యయాతి చరిత్ర
రచింపబడినది. కావున—తెలగవ్వుకన్నముందే పింగరా
చార్యుడు అచ్చతెనుగు రచన చేసెను. కావున ఇతడే
అద్యుడు.

‘పాన్వికంటి తెలగవార్యుడు ఈ యచ్చతెనుగు
ప్రబంధమును వ్రాయగానే వెంటనే ఈ రచన ఇతర
కవుల వాకర్చించినది. అప్పటికే నిరోష్ఠ్య రామా
యణమును రచించిన మరింగంటి పింగరాచార్యులు
అచ్చతెనుగు ప్రబంధమొకటి వ్రాసి దానికి ‘చిలువ
పడిగ రాజేని కత’ అని పేరిడెను’—9. ఈ విధముగ
వ్రాయుట సరిగారు. అనలు—పింగరాచార్యులు తన 20వ
ఏట ‘ఐంద్రాంధ్ర నిరోష్ఠ్య సీతా కళ్యాణము’ వ్రాసి
అనంతరము—నిరోష్ఠ్య రామాయణము, ‘చిలువపడిగ
రాజేని కత’యు వ్రాసెను. నేటివరకు పింగరా
చార్యుల కృతుల పరిశీలనము సక్రమముగా జరుగక
పోవుటయు, వ్రాయువారు కృతులనుగాక—కొందరి
వ్రాతలను చూచి వ్రాయుటయు ముమూశ్చెనది.

కావుననే ఇట్టి పొరపాట్లు కాస్కారము కలిగించు
చున్నది. విజ్ఞులింకను ఈ విషయమును పరిశీలించుర
గాత—

దశరథరాజనందన చరిత్ర:—ఇది విద్యావ
ముల నిరోష్ఠ్య కావ్యము. కవి దీనిని—‘దశరథ రాజ
నందన చరిత్ర’యను—నిరోష్ఠ్య రామాయణము—అని
చెప్పెను. మావద్ద ఒక ముద్రిత ప్రతియు¹⁰—రాశ
సత్ర ప్రతియు—లిఖిత ప్రతియును గలవు. వాని
ననుసరించి ప్రతి వివరము లొనంగుచున్నాను.
ఇందలి గద్యపద్యములు—

ప్రథమాశ్వాసము 120

ద్వితీయా „ 162

తృతీయా „ 157

చతుర్థా „ 180

పంచమా „ 310

మొత్తము— 929 గద్యపద్యములు.

కృత్యాద్యంతములందును—కవినంశ వర్ణనయందును—
నిరోష్ఠ్యము పాటించలేదు. గ్రంథరచన నిరోష్ఠ్య
ముగా చేసినాడుకావున—రావణాసురుడు—అనుటకు
రాక్షసనేత, దశాననుడు, అనియు, కుంభకర్ణుడు—
అనుటకు ఘటకర్ణుడు అనియు వ్రాసెను. కొద్ది
సంక్షిప్తముగా రామాయణ కథయంతయు నిందు
చెప్పబడినది. 5 ఆశ్వాసము చివర ఒక వాగబంధ
వృత్తము, ఇద్దరిబంధవృత్తమును గలవు. తన కావ్యరచన
కుద్బోధకమైన కారణమునుగూర్చి కవి.

‘సముదీర్ఘస్థితి వేంకటేశ్వర్యుడు

నా స్వప్నంబునన్ పాడరా

బ్దిమున్ మాణవకాకృతి వ్విరిచి

‘వల్పా! యాంధ్రభాష నిరోష్ఠ్య

మహాకావ్యమైవరూపి’ యనిన

సత్యరూపి మేల్కొంచి,

మోడమునం జెప్పితి భూమిపైఁ

గవిజనాధ్యక్షు బ్రుశంపించగన్’ (1-31)

అని యీ విధముగా జెప్పెను.

9. చూ. యయాతి చరిత్ర పీఠిక—సాహిత్య
వివాదాని ప్రచురణ. పుటలు. XXXIV.

సింగరాచార్యులకు పూర్వము నిరోష్య మహా
కావ్యరచనయున్నను — లేనట్లే. దానిగూర్చికవి—

‘మును రామాయణము ప్నిరోష్యముగ
సింపులవీర కాకల్ల మ
ల్లన రా సంస్కృతభాషజేసెనన

నాలాగున్ చెవుల్ విండగా విమలగాని,
ధరితిలో విజముగా
సిషింపలే, దట్టి దే
తెనుగున్ జేసెద నెల్లెడన్ కవులకున్
దృష్టింతమై యేర్పడన్’ (1-32)

ఇందలి ఆశ్వాసాంత్య గద్య ఈ ప్రకారముగ గలదు. 11

“ఇది శ్రీ మత్కర్మరాచం లక్ష్మీ నృసింహ వేంకటేశ్వర వర్ణనాచరిత
లంకా సకలైశ్వర్యధురీణ, శారదావ్రజ్జవివరణ, శతఘం
టానరాన, వివరణాధిపతిరంగవిజృంభితాజ్ఞాంబిత
సులలిత మృదుమధురవాగ్దేశికరీరురీధురీణ
స్థాపితాశేషవిశేష ప్రసంగ సాహిత్య సారస్వ
రాకుకవిరాష్ట్రభాషావిశేష, సంస్కృతాంధ్ర
నిరోష్యోష్యోది వింశతి ప్రబంధ నిర్మాణ ధురీణ-వ్రాద్య
మహాబుషిగోత్రవిత్ర, తిరుమలదేశికేంద్ర పిత్ర
తిరువేంగళాచార్య పుత్ర మరింగంటి సింగరా
చార్య కవిరాజ ప్రణీతంబున ‘దశరథ
రాజ నందన చరిత్ర’యను నిరోష్య
మహా ప్రబంధంబునందు.....
.....ఆశ్వాసము—”

అని—

ఇందలి కవిత్వము మిక్కిలి ప్రశస్తముగగలదు.
ఎచ్చటవోగాని మారుమూలపదములుగలవు. అవి
యును నిరోష్యో వియమువచ్చినవే—

ఈనాడు మనకు కావలసింది వివాదమునకు
సిద్ధిలువిచ్చి విషయ వివరణాత్మకముగు పర్యంక్ష
సాహితీ విమర్శ. అందు గంభ వక్షమును ప్రధా
నముగ వహించి— కూలంక్ష పరిశీలన మొనర్చుట
ఎంతేని అవశ్యకము. నేడు ప్రాచీన సాహిత్య విషయ
పరిశోధనపై అసక్తి తగ్గుచున్నను—ఇట్టి రచనల
గూర్చి— కవులగూర్చి పరిశోధించుట ఎంతేని అవస
రము—

‘రాజనీతి రత్నాకరము’ అను గంభీరముతోనివని
ప్రాసెనర్ దిరుదురాణ రామరాజగారు, “కుతు
బుషేహి సుల్తానులు — ఆంధ్ర సంస్కృతి”
(పు-97-112) అనే గ్రంథమున పద్యముల నువా
చారించిరి. తత్కర్తవే మరింగంటి సింగరాచార్యులు
ఈ విధముగా స్తుతించబడినాడు—

‘ఆంధ్ర భాషా నిరోష్య మహాప్రబంధ
రాజ రచనాధురీణు కల్లాటరాయ
లంకా కవిపార్వశామ కల్యాణ బీరుద
శాలి మరింగంటి సింగరాచార్యుడలతు’

10. ఈ ముద్రిత ప్రతిని నాకొనంగినవారు
మిత్రులు మరింగంటి పురుషోత్తమాచార్యులుగారు
B.A, B.Ed. (మార్కాపోట). కవరు పేజీలు లేవు.
ముద్రణవత్సరము తెలియదు. ‘ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక’
మాత్రము ఈ గంథము 1917 లో ముద్రణ
మైనట్లు తెలుపుచున్నది.

11. ఈ గద్యను ‘సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్య’కర్త
పరిగా మదాహరించలేదు. అసలు సింగరాచార్యులను.
గూర్చియే మిక్కిలి అసమగ్రముగా గలదు.
చూ. 11 పం. నవాబుల యుగం. 258-263
పుటలు.

క వి క న్నా....

శ్రీ పరవరరావు

(XII-1)

అందమైన అబద్ధం చెప్పడమో

అన్యాయవరుని మనసు నోవ్వకుండా

నిజాన్ని సింబాలిజమ్ మరుగున

చెప్పడమో తప్ప

కవిస్మాతం సాధించిందేమిటి కలకాలంనుంచి—

మెప్పునో, రెప్పునో, తిట్లో, దీవెనో తప్ప

ఉప్పువలె రుచి, నిప్పువలె వేడి

చెల్లవలె గలి. వానవలె నీరు

పోసి !

సాహసం చేతగానితనంగా

ఉద్యమ శీలం

డిరికదంపుడు ఉపన్యాసంగా

నిర్భయత్వం అవివేకంగా

కవిత్వం ఎవరికీ పట్టని చాదస్తంగా

నలుగురూ పట్టించుకొనే అలజడి

నూల్లో నెత్తురుచిందే ఉరవడి

పొదయంలో స్పందన కలిగించే జడి

మొదట మనిషి ఒక ఒరవడిగా

ఎవడైనా కవి బలికాదా

టార్గెట్ కవిత్వంలోవేసి

వెతుక్కొనడం కాదు

బతుకులో పైకి కనిపించకుండా పరచుకున్న

చీకటిని చీల్చే వెలుగుకావాలి కవి

మూతిలో గొంతుల్ని పీలిచే ఎలుగు కావాలి.

కవిత్వం నందేకంకూడ కాదు
సమయం కలిసి రాకపోతే

'అది కవిత్వంలే' అని
జారిపోయే అనపోయత్వమూ కారాదు.

మనిషి కళ్ళలోని ఆశ
మనిషి మనసులోని ఆర్తి కావాలి కవిత్వం.

కవిత్వంవేరు, జీవితంవేరు
అనుకోవడంకన్నా ఆత్మవంచన లేదు.

కాగితంమీద గొప్పగా చెప్పినవాడే
కవి అయితే

కవికన్నా కరెంటు లీగ గొప్ప.

ప్రాంతీయ దేశ్య పద నిఘంటువు

శ్రీ ఉమాపతి పద్మనాభ శర్మ

ఏ వదానికైనా అర్థస్థిరకాకి దానికున్న ప్యుత్తుత్తి అంబల్ల కంటే వ్యవహారంబల్లనే కావలసి వుంది. వదానికి చారిత్రిక పరిణామవర్ణ సహజమేకాని ప్యుత్తుత్తి చెప్పడం కృతకంగానే వుంటుంది. అంతే కాక కేవల ప్యుత్తుత్తి ప్రాథావ్యంబల్ల అర్థ ప్రామాణ్యంలో పెద్దర్యం లేకుండాపోయే ప్రమాదంకూడా ఉంది: భాష్యోల్లో, కాప్తార్త వర్ణలో మూలంలోని పదాల్ని మార్చుకుందానే స్వతంత్రమకూడమైన అర్థాల్ని చెప్పడం సంస్కృతంలో కొత్తదికాదు.

ప్యుత్తుత్తి వ్యవస్థపై అంతగా ఎట్టిపులేని దేశ్యశబ్ద సిద్ధి వ్యవహారంబల్లనే కలుగుతున్నది. 'పిద్దిర్లోకాద్యశ్యా' అవడంలో ఉద్దేశ్యమదే. అయినా తెలుగు లాక్షణికులు శబ్దనిధిని కుంఠించక పోలేదు. లోకవ్యవహారానికి ప్రామాణికతాగాలన మిచ్చినవ్వడు కాస్త్రప్రయోజనానికి ముప్పు కలుగుతుందనేమో 'సంస్కారార్థ నియమః' అన్నారు. అంతటితో అగత 'కవి ప్రయుక్తమేనవదం ప్రయుజానైః కవిభిరేవ అపాధుప్రయోగః పరిప్రాయత'వంటి వ్యాఖ్యానాలతో సాధుత్వాసాధుత్వమిమాంస చేసి కొన్ని కట్టుదిట్టాలు ఏర్పరచారు. అయాకాలాల్లోని మహా కవులందరూ ప్రామాణికులే కావలసియుండగా, వారి ప్రామాణికత్వం లాక్షణికుల చెప్పచేతల్లోకి బలవం తంగా రావలసివచ్చింది. ప్రయోగమే శరణ్యంగా గల వారే నా నైయాకరణులు కావలసివచ్చారు. 'అర్థ ప్రయోగంబుల దృష్టంబు గ్రాహ్యంబు' అంటూ జాదవ్యాన్ని చూపుతుంటారు. గెరామగతికంగా కవులు తమకున్న స్వేచ్ఛను మరచిపోతుంటారు. అలా వేరేండ్లనుండి వ్యవహారంలో నలిగిపోతున్న పదాన్నైనా పరే లాక్షణికులూ, కవులూ, పీఠదర్శిమీదనే ఆధారపడ్డ నిఘంటుకారులూ నిర్లక్ష్యంచేస్తారు. ఇట్లు నిర్లక్ష్యం చేయబడిన తెలుగుమాటలు అయామండలాల్లో సజీ

వంగా వేలకొద్దీ ఉండవచ్చు—ఉన్నాయి. అట్టిపదాల్ని సేకరించి 'ప్రాంతీయ దేశ్యపద నిఘంటువు' తయారు చేస్తే భాషాతత్వపరిశీలకులకూ, ఇతర జిజ్ఞాసువులకూ కుతూహలజనికంగానూ, సహాయకారిగానూ ఉండ గలదు.

పుష్పమైన భాషకు శబ్దనిష్క్రమికూడా ఒక లక్షణం. ఏదాన్నైనా మౌలికంగా ఆకాశంనుండి ఊడి పడదు. [వడుతుందని నమ్మేవాళ్ళకూడా ఉన్నారని మాక్స్ ముల్లర్ ఒకచోట వ్రాశాడు.] మౌలిక శబ్ద జాలమంటూ కొంతఉన్నా చుట్టూలాఉన్న పారుగు భాషల్లోని తన కనవరమైన పదాల్ని చేర్చుకోవడం ఏ జీవద్యాషకైనా సహజమే. ఇతరభాషలలోనుండి చేరి గుర్తుపట్టరావంతగా మారిపోయి, దేశ్యములుగా చెలామణి అవుతున్న పదాలు తెలుగులో ఎన్నోవున్నాయి. ఉదాహరణకి 'బియ్యము' అనేమాట ప్రాచీనం, ప్రీహ్యం, బ్రియ్యం, బియ్యం అని పరిణామం పొంది దంటే అశ్వర్యం కలుగుతుంది. [చూ. నుడి - నానుడి. తిరుమల రామచంద్ర. పు 99]. ఇలాంటి పదాలు నిఘంటువుల్లో దేశ్యములుగా పోనం సంపాదించు కున్నవ్వడు తెలుగువాళ్ళు నిత్యంగా వాడుకుంటున్న అచ్చమైన తెలుగుమాటల్ని ఉపేక్షించడం నిజంగా దురదృష్టం.

ఇన్నెడు తత్వమ, తద్భవాల విర్వచనాలు విశాల తరం కావలసిఉన్నాయి. సంస్కృత ప్రాకృత సమ- భవాలేకాక ఆంగ్ల, హిందీ, ఉర్దూ, మహారాష్ట్ర, తమిళ, కన్నడ, మళయాళ సమ-భవాలుకూడా తెలు గులో ఉన్నాయికదా! వీటన్నిటి వింగడింపు పరిగా లేకన్నా, ఏది దేనికి మూలమో ఇంకా పరిశీలనసాగు తున్నా, సాగవలసియున్నా, ఈ పదాలన్నీ నిఘంటువుల చేత గుర్తించబడే ఉన్నాయి. కవులు వాడుతునే

ఉన్నారు. వాడవద్దనీ, వాటికి పొన్న మీయ వద్దనీ ఎవరూ అంక్ష పెట్టరు. కానీ అక్షరరూపం లోకి రాక మారుమూలలో తలదాచుకుంటున్న తెలుగు మాటల విషయ మేమిటి? అనేదే ప్రస్తుతాంశం. శ్రీ పోరంకి డిక్షనరీమూర్తి, శ్రీ ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తిగారవంటివారు కొండఱు ప్రాంతీయ భాషల్లో నవలూ, కథలూ వ్రాశారు. శ్రీ భాగవతము రామాయణగారిలాటివా రిటీవరి భారతులలో కొన్ని ప్రాంతీయ పదాలను చూపుతూ వ్యాసాలు వ్రాశారు. సాహిత్య ఎకాడమీ వృత్తిపదకోశాల్ని తయారుచేస్తున్నది. ఇంతకంటే బృహత్తరంగా 'దేశీ' పురూషాన్ని విస్తృతపరచలసిన బాధ్యత దాని సాహిత్య తత్వజ్ఞులపై ఉన్నది. ఈ బాధ్యతలో ప్రాంతీయపదనిఘంటు నిర్మాణం ఒక ముఖ్యంగాం.

ప్రస్తుత పాఠర్యంకోసం మాండలిక దేశ్య పదాల్ని ఈ క్రింది రకాలుగా విభజింపవచ్చు.

1. గ్రంథముల(నిఘంటువుల)లోని కెక్కనివి.
2. నిఘంటుసములైన పదాలలోనే ఒక ప్రాంతంలో వ్యవహారంలోంచి పూర్తిగా జారిపోయినా మరియొక ప్రాంతంలో సజీవంగా నిత్యవ్యవహారంలో నున్నవి.
3. నిఘంటువులలోఉన్న అర్థాలలోకాక ఇతర మైన అర్థాలలో ప్రయోగంలో నున్నవి.
4. గ్రంథముల కెక్కని పదాలు కొన్ని ఒక ప్రాంతంలో ఒక అర్థంలోనూ, వేరొక ప్రాంతంలో వేరొక అర్థంలోనూ ప్రయోగింపబడేవి.
5. ఇటు సంస్కృతంలోనూ, (ప్రాకృతంలో కూడా) అటు తమిళ, కన్నడ, మళయాళభాషల లోనూ మూలం దొరకవివి.

6. వ్యతంత్రప్రయోగం లేకున్నా, వాక్య గతమై అర్థపువిలువ (Sense Value) గల ఊత పదాలు.
7. దేశ్యములుగా మారిపోయిన ఇతర భాష పదాలు.

8. (a) శిష్టజన (b) పామరజన వ్యవహారంలో నున్నవి.

9. గ్రంథములే అయినా వ్యవహారవశాత్తు రూపం మారిపోయి భిష్టములైనవి.

10. పదములే అయినా ఉచ్చారణవశాత్తు వాటి గ్రాంథీకతను కోల్పోయి వ్యవహారమున ప్రత్యయ తుల్యములైనవి.

ఇది స్థూలవిభజనమాత్రమే. ఇక ప్రకృత మేమిటంటే పైరకాల్లోని మొదటిరకానికి చెందిన పదాలలో తెలంగాణం (మొదకు మండలం)లో నిత్య వ్యవహారంలోఉండి, ఇతర ప్రాంతాలవారికి పరిచయం లేనివిని వేనమకంటున్న కొన్ని తెలుగుమాటల లీరును పండితుల పరిశీలనకొరకు వివేచించుకుంటాను. ఇందులో అక్కడక్కడ ప్రథమేతరములైన రకాలని కూడా దిక్పాత్రంగా చూపబడ్డాయి—ఇవి ఉద్దిష్ట నిఘంటు నిర్మాణమున తోడ్పడాలని ఆశ.

1. అచ్చరు: గంజిలీసే అనవరంలేకుండా తయారుచేయబడే అన్నం. 'పెట్టు' భాతువుతో అను ప్రయుక్తమై క్రియ అవుతుంది. 'అచ్చరుపెట్టు' అంటే 'అన్నం తయారుచేయ్' అని. 'అత్తైనరు పెట్టు' అని పూర్వరూపమేమో. తయారైన అన్నాన్ని 'అచ్చరు' అనరు మళ్ళీ.
2. అడ్డమునడు: క్రిందపడిపోవుట. అంటే నిలువుగావున్న మనిషి అడ్డంగాపడిపోవడం. 'వాడు మూర్ఖునచ్చి అడ్డంపడ్డాడు?' "I...made his perpendicularity into horizontality" అని చను త్కారంగా తానెవరినో క్రిందపడేసిన ఘట్టాన్ని వర్ణించిన ఆంగ్లరచయిత జ్ఞాపకమొస్తాడు. "అడ్డం నాడు బిడ్డలుగాని గడ్డాలనాడు బిడ్డలా?" అని సామెత.
3. అదనా: నీచార్థకంలో వాడేపదం. 'అదనా ముష్టివాడి కింత గర్వమా'
4. అని: డిజైన్, డిజైన్ కి ప్రసిద్ధమైన తెలుగుమాటయేది?
5. అపినిగొట్టు: (లిండిషయంలో) దురాశ గలవాడు. 'లిజీ' అని ఇదే అర్థంలో ఇంకోపదముంది.

6. ఆగమము: తొందర. 'అగవడకు' 'ఎవ్వగ పెట్టుకు'.

7. ఆచ్చి: పనివార్లు పరిభాషలో 'ఆచ్చి' అంటే బయటకు లేక ఊరికి అని అర్థం. 'ఆచ్చి బోదమా బోదా!'.

8. ఆయి: ఇదికూడ పనివార్లమాట. వేది, వివ్వ అని అర్థం.

9. ఈటు: పొడుగంటికట్టి నేలలో పాతు తున్నవ్వడు అది ఏటారుగా దిగుతుగా నిలవడానికి కట్టి పాతినవల వ్రక్కగా వేసికొట్టెరాయి, కట్టిముక్క రోసగునవి.

10. ఉనులుకొట్టు: కారం బాగా తిన్నవ్వడు ఆ బాధ తగ్గడానికి మాటిమాటికి వోటితో గాలి పీల్చుకోవడం. 'ఉమ్మ'లు కొట్టుట - ధ్వన్యనుకరణం కాబోలు.

11. ఎక్కా: దీవపుబుడ్డి: ఒకేవత్తిగల దీపం అనే అర్థంలోని హిందీ మాటేమో.

12. ఎనుపు: వవ్వ ఉడికినతరువాత అది మెత్తగా తయారుకావడానికి గరిటతో బాగా కలవడం.

13. ఒక్కప్రాయ్: ఉపవాసం. ఏకభుక్తం అనే అర్థంలో ఏర్పడ్డ ఈ మాట ఉపవాసార్థంకాగా మారింది.

14. ఒడిసిపోపు: అయిపోపు - విండుకొను. 'దియ్యమొడిసిపోయినవి' అంటే 'తండులములు విండు కొన్నవి' అని.

15. ఒడ్దులు: దినములు. 'నాలుగొడ్దులుండిపో.' 'ప్రొద్దులు' అనేదానికి భ్రష్టురూపం.

16. ఒత్తె: భూమిలో ఏర్పడే పగులు. చిన్న సైజు లోయలాటిది.

17. కంఠ: కష్టము. 'అదో పేదకంఠ'. 'కంఠ' అనే సంస్కృతం మాట కాబోలు. కంఠ అంటే బొంత. 'కంఠం వహిసి దుర్బుడే గర్దభే నాసి దుర్బహం' అని మండవమిశ్రుడు. బిరుపు అనే అర్థం కష్టం అనే అర్థానికి పరిణమించింది.

18. కండ్లువచ్చు: కండ్లుకలక. 'వాడికి కండ్లు వచ్చినవి'. కండ్లుకలక వచ్చింది అని.

19. కణి: నిలువెత్తు పొడవుగావుండే బండ రాయి.

20. కలుము: రవికొండ. కనుము, కనుగు అని కూడ రూపములు.

21. కరదాలు: చేతివ్రాత (దమ్మరి) చక్కగా కుదరడానికి వ్రాసే వ్రాత. ఒక్కబంతి. 'కరదాలు పెట్టించుకో'. మొదటి వంక్తి వ్రాయించుకో అని. నిత్యబహువచనం.

22. కరి: దారము, వ్రాడు మొదలగు వానిని పేనునవ్వడు దానికివచ్చు వడి త్రిప్ప-పురి.

23. కల్వమాన: పెందలకడ. పాయంకాలా వికే వడతారు. బహుళ; (సరస్సులు) 'కలువలూన' అయి వుండాలి.

24. కాటకరియు: ఒక చోటికి వెళ్లి వలసిన వాడు ఆ చోటు దొరక్క తిక్కుకుడి మరో చోటికి వెళ్తూ వుండడం. 'ఒరేయ్! ఎన్నడూ పట్టుం చూడని వాడివి. కాట కలుపాన్ జాగ్రత్త' అని ప్రయోగం. తొందర అనే అర్థంగల 'అగము' అనే మాటకీకూడా ఈ సందర్భంలో ప్రయోగ ముంది. 'అగమై పోతావు జాగ్రత్త' అని. 'గరిలి లాతావు' అనికూడా అంటారు.

25. కుత్తెము: ఇరుకు; దిగుతు; చిన్న సైజు చెప్పలు పెద్దసైజు పాదానికి తొడుక్కొన్న వాడు 'చెప్పలు కుత్తెమున్నాయి' అంటాడు. ఒక రొక్కరు ఆనుకొని మార్పుండవలసిన రద్దీ ఉంటే 'ఇక్కడ కుత్తెమున్నది' అంటారు.

26. కువారము: కవలము: 'వాడు కువారము లేనివాడు.'

27. కూరాడు: కులదేవతాస్థానవకు బదులుగా ఒక అన్నపుకుండవలంకరించి కొందరు స్థాపించుకుంటారు. దాన్ని కూరాడుకుండ అని వ్యవహరిస్తారు.

28. కీసా: జేబు.

29. తెలు: దిక్కు. 'ఎటువైపు పోతున్నావు?' 'ఎటువైపు లేక ఎటుకువై' వంటి ప్రయోగములలోని 'అయి, ఇ' అనునవి ప్రత్యయముతో కలిసి దిగర్థకంగా మారివవి.

30. కైచిప్ప:కైచిప్ప అనికూడ ప్రయోగముంది. అల్లిప్ప అని కొన్ని ప్రాంతాల్లో అంటారు. 'కవ చిప్ప' కాబోలు. రెండు చిప్పలు జంటగా ఒక చోట అంటుకుని ఉన్నప్పుటి పేరు ఒక చిప్పకు కూడా వాడుకలోకి వచ్చింది.

31. కొడ: మంట-జ్వాలయొక్క చివరి భాగము. 'కొడ పొయ్యి' అని, ఒక పొయ్యిలోని జ్వాల మరియొక పొయ్యిలోనికి ప్రవహించే పద్ధతిని తయారు చేస్తారు.

32. కోలు: పూలు పూడే, కాయలుకాచే కాంము. 'ఈ చెట్టు కోలాగిపోయింది' 'పూయడం, కాయడం మానుకుంది' అని.

33. గండెనాలు: చౌకోడు. ద్వారంచుట్టు ఉండే కొయ్యచక్రము. (Frame).

34. గలక: జొన్నన్నము. పిండిజావ, అంబలి, లేవద్రవ్యము, ఉడికించిన పిండి అని శ. దీ. ఈ అర్థంలోలేదు.

35. గాయి: అల్లరి: అరుపు. దిగ్గరగా పిడ్చుట. 'గాయిపెట్టుకు' 'అల్లరిచేయకు' అని.

36. గుంజకపోపు: చిక్కిపోపు. 'ఐక్కవడు' అనేమానంకూడా ఈ అర్థంలోనేఉంది.

37. గిన: గిట్ల, దట్ట, దట్ట నమానార్థాలు: కొన్నిప్రాంతాల్లో "గ్లా" అని వాడే చోట్లలో "ఏమైనా" అనే అర్థంలోనూ వాడుక వుంది. ఒకవేళ (if) అనే అర్థాన్నికూడాయుస్తుంది. 'ఏపు భోజనం గిన చేస్తా', (ఏమైనా,) 'అక్కడికి గిన వెళ్ళినా ఈ విషయం చెప్పు' (యది) అని ప్రయోగాలు. ఇలాటివి అవధానే అయినా అర్థాన్నిందించడానికి మిక్కిలి సమర్థములు.

38. గుఱము: ద్వారానికి పైభాగం ఇరు పైపులా కొయ్యగుఱ్ఱం లమర్చడం కొన్నిప్రాంతాల్లో

వుంది. గుఱ్ఱాల ఆకారాలుపోయినా ఆ పేరుమాత్రం ఇంకావుంది.

39. గుత్తు: దుడ్డుకజ్జి.

40. గూవ: ఇంటి పైకప్పుపై ఉపయోగింపబడే పెంకు. రోలు, కుండ, బావ అని శ. దీ. ఈ అర్థంలో వాడుకలేదు.

41. గొగ్గళ్ళమీద కూర్చోము: గొగ్గి కాళ్ళు, గొగ్గళ్ళు అయింది. గొగ్గి అంటే వంకర, మడత. ఒకదానిపై ఒకటి అనే అర్థాల్లో ఇతరత్రాకూడా వాడుకఉంది. 'గొగ్గిపల్లు' అంటే 'పల్లుమీదపల్లు' శ్రీ భా. రా. రావు చెప్పిన దుగాళం దీనికి భిష్మరూపమైయుండాది.

42. గోకు: పాలుకావిన కుండలో పాలుతీసిన పిదప కవుడిప్పతో గోకగా వచ్చు మాడువదర్శము. 'పాలగోకు' 'వేలిగోకు' కూడావుంది. 'ఏముంది? గోకు' అంటే 'ఏమీలేదు' అనే అర్థం.

43. చద్ది: పులిహోర, దధ్యోదనం మొదలగు ఏ చిత్రాస్తుమనైనా చద్ది అని వ్యవహరిస్తారు. తరన్నవరాత్రుల సందర్భంలో పదిరోజులపాటు తెలం గాఢంలో 'బ్రతుకమ్మ వండుగ' అని చేస్తారు. చివరి రోజున చద్దిలు వైవేద్యం పెడతారు. అనాటి బ్రతుకమ్మను 'చద్దిల బ్రతుకమ్మ' అని పిలుస్తారు. గర్భిణీస్త్రీలకు 'చద్దిలుచేయు' ప్రక్రియ ఒకటి అచారంగా వున్నది.

44. చవరజేయు: బాగుచేయు, To Repair.

45. చిత్తారి: కొయ్య మరియు రోపాపు వస్తువులపై చిత్రాలు చెక్కడం. డిజైన్, చిత్తారి అనే పేరుతో ఒక దేవతకూడా ఉంది.

46. చేరు: ఉద్యోగాలకు కట్టుబడిన త్రాళ్లను గాని గొలుమలనుగాని చేర్చు అంటారు. వరుస అనే అర్థంలో 'ముత్యాంచేరు' 'చేరువటాకులు' అని వాడుక. 'కమ్మంచేరు' అనేది స్త్రీలు చెవులకు ధరించే ఒక పాతకాలపు ఆభరణ విశేషం.

47. జిల్ల(ర) పురుగు: బోర్డింగ్.

48. జోకము: ప్రమాదము. 'బండి జోక మైంది' అంటే 'బోర్లాపడింది' అని.

49. తట్టుదాకు: కాలికి తాయిదెబ్బ తగులుట.

50. తట్టువడు: తోవము.

51. తట్టుపోయు: మఱచి ద్వరము వచ్చుట.

52. తాసిలి(లు): ముడవన్నపు, నీవమ్మన, చెడిపోయిన.

53. తాయిమాయయగు: తట్టుకొన లేక పోవుట. 'అకలితో తాయిమాడుగుచున్నాడు.'

54. తిర్లమర్ల: అస్తవ్యస్తం, అవసవ్యం.

55. తూపురము: మురికినీరు పోవడానికి ఏర్పాటుచేయబడిన చిన్నకాలువ, తూము.

56. తెకాలవడు: అంపిపోవు. 'ఎండలో తిరిగి తెకాలవడ్డాడు.'

57. తొక్కు: పచ్చడి. 'చింతకాయతొక్కు.'

58. తొల్పు: కడుగు ముఖ్యంగా నీళ్లు పోసి విదిరించి పారబోయడం.

59. దబ్బున: చప్పన. 'దబ్బుదబ్బరా' అంటే 'తొందరగా రా' అని అర్థం.

60. దారె: ఇంటి పైకప్పుపై పెంకులను రేచుచుండునేసే మట్టి, వేపాకు — దారెవేసిన యిండ్లలో ఎండాకాలం చల్లగా, శీతాకాలం వెచ్చగా, ఆరోగ్యంగా వుంటుంది.

61. నవ్వుతట్టు: చేతకానివాడు చేసేవములు 'నవ్వుతట్లువాడు' అంటే అనమరుడు, 'నవ్వు' అంటే 'శిఖపు' అనే అర్థముంది.

62. నవ్వోకు: నవ్వుతోకు: వటికణ్ణెల్లం. కండచక్రం.

63. నాగాలు: పనిచేయుచి దినములు కొన్ని ప్రాంతాల్లో 'కుంటుల్లు' అంటారు. దాన్యం అప్పు మీదయచ్చే పెచ్చునుకూడా 'నాగాలు' 'నాగులు' అని వ్యవహరిస్తారు.

64. వానవాలు: అన్నం పెగముడికి పెగముడ కకపోయినది. 'మిడి' అనే విశేషణంకూడా తగిలిస్తారు. వామరవాలు కావాలి.

65. వంచపాతి: వసుపు, కుంకుమ, ఇత్యాది పూజాద్రవ్యాలందుకోవడానికి బడుగిన్నెల్ని ఒక్కచో చేర్చి తయారుచేయబడిన పాత్రావిశేషం. బడుగిన్నెలు లేకున్నా ఈపేరుతోనే పిలుస్తారు. గృహంలోని ఒక భాగాని కీపేరు కొన్ని ప్రాంతాలలో ఉంది.

66. వచ్చె: పెద్దముక్క 'దోవకాయ పచ్చె'.

67. వత్కాకం: 'త్కా' అనే అక్షరాన్ని 'తాటాకు'లోని 'టా' ఉచ్చరించినట్లుంది. మిక్కిలి పూర్తిగా, ఎల్లప్పుడు.

68. వబ్బలి: రెండచేతులూ అడ్డంగా వక్షం మీద ముడుచుకోవడం. ననుస్కిరమనికూడా అర్థం. 'వబ్బలి పట్టుచున్నాడు.'

69. వరము: మరీ నవ్వుగలేని పొడి నవ్వుగా చేయబడిన మాకలు.

70. పాజాట్టు: పొలిడు గూళ్లు.

71. పావడి: పల్లెలోనికి ప్రవేశించేముందు పాలాం కిరువైపులా ముళ్ళికంపవాటగా మధ్యనున్న పొడుగటి దారి.

72. పాపాసులు: ఒక రకమైన బూట్లు లాటి పాదరక్షలు. 'పాపా పాపా' అనే పాల్సీ మాట యొక్క ఆవళంబంశమని శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డి వ్రాశారు.

73. పాయిరము: పిరాణి

74. పిల్లు: పెనగిండి ఉడికించి అన్నం తోకి కూరగా చేయబడే ఒకానొక పాక విశేషం. కొన్ని ప్రాంతాలనానికి ఈ పేరలావుంచి అసలు పంటకమే రెలిదట.

75. పిస పిస: గుస గుస.

76. పీచు: లుబుడు అనే అర్థంలో వాడతారు. 'పీసిడి' అనికూడా రూపాంతరం.

77. పెండె: ఇల్లు కప్పుట కువయోగవడే చిన్నకట్టలు.

78. పొంకదాలు: ఉత్తర కుమార ప్రజ్ఞలు. బొతాలు, గప్పాలు. విశ్వవిహువచనం. 'పొంకణము' అంటే 'పంపి' అని శ. ది.

79. పొంటి: మండి, గుండా. (along) 'పక్క పొంటి నడుపు' 'బజారు పొంటి పోతున్నాడు.'

80. పాతము: వేర్పు-పాదుపు. 'అమె, వసులన్నీ పాతంగా చేసుకుంటుంది.' పాతము అనే మాట పొట్టుము అనే అర్థంగల 'పొట్టరి' అనే పంక్తిపాత పదానికి వికృతి యని శ. దీ. దానికి దీనికి సంబంధం కనిపించదు.

81. పోకడ: గర్వం. 'పోకడ పోతే దమ్మారి కుదరదు' అని పాతెత.

82. బంగువాయి: తూ గుంటయ్యల.

83. బద్ది: వింద. ఉర్దూలో 'బెడు' అనే అర్థంగల 'బద్' అనే మాట కి మాటతో సంబంధముండి యుంటుంది.

84. బరదా: పప్పుమాకతో లేక పిండితో అన్నంలోకి పొడిపాడిగా చేయబడే ఒక వంటకము.

85. బరువంటిండు: కందులు మున్నగునవి పప్పుగా విడిపోవునట్లుగా విసరుట.

86. బరుసు: గట్టుకు. నునువుగా లేకుం డుట. ఈ నేల బరుసు బరుసున్నది.

87. బర్రె: బరితెము: పెరుగుతో వంక యలు మున్నగువానిని కలిపి తయారుచేయబడే ఒక దినుసు పప్పుడి.

88. బుడిసెంతలు: అడ్డుగచెప్పు పాకులు. కుంటిపాకులు.

89. బొడుసు: బోసు: దెబ్బ తాకినప్పుడు బొసలు మున్నగుచోట్లలో ఏర్పడే 'బొప్పి'-'బొడుసు పచ్చినది' అంటే 'బొప్పి కట్టింది.'

90. బొత్త: కడుపు. (విఘంటువులో ఈ అర్థంలేదు.) 'పటేలా పటేలా బొత్త పంకరుండి అంటే అంబలి కారకుంటే చాలు' అన్నట్లు. - పాతెత.

91. బోళ్లు: పాతలు. ఇంచుమించు నిత్య బహువచనం. ఇంచుమించు అని ఎందుకన్నానంటే 'బోడి-బోళ్ళా' అని ఊతపదంలో కలిపి 'పాత

సామగ్రి' అనే అర్థంలో ఏకవచనంలో ప్రయోగ ముంది.

92. మంజరి[లి]కీట: కొబ్బరిని నన్ననన్న పాయలుగా చీల్చుటకు రంధ్రములుగా చేయబడిన ఇనుపకీట.

93. మడి: వాలుగుట్ట మధ్యఉండే సేద్యం చేయబడే భూభాగం. 'వరిమడి' 'కొత్తిమిరిమడి' మొదలగునవి. 'మాగాణి; కాంప, చెరువు మొ. వాటి నీటితో పొగుచేసే వేల ముఖ్యంగా వరిపంటకు ఉప యోగించే వేల, దానినీటితో సాగుచేసే వేలను ఒక ప్రాంతంలో మడి అంటారు' అని పాపాత్యనివాసా వారి వృత్తిపదకోశం (పుట 18). వీరు చెప్పిన అర్థం అనమగ్నం. పిద్దిపేటతాలూకా ప్రాంతంలో మడి అంటే ఉప్పు పై అర్థాన్ని కోకొత్తలు సంగ్రహ మొసర్చలేదు. చిన్నగానున్న మడిని 'దొయ్య' అని పిలుస్తారు.

బ్రాహ్మణాది జాతులవారు శుభవస్త్రాన్ని 'మడి' అంటారు. 'పట్టుమడి', 'మండిమడి' అని రెండు విధాలు. పట్టుచిట్ట కట్టుకున్నది మొరటిది. తడిపంచమడి రెండవది. మరి చొంగిసులైన ఆచార వంతులు 'రెండు పంచెలమడి' 'మూడు పంచెల మడి' అని కట్టుకుంటావుంటారు.

94. మర్తమాను: జాడీ.

95. మట్టు: అరచేయి వెనుకభాగము.

96. మనిసాం: ఇంటిమధ్యన గల్గు వరండా.

97. మబ్బున: మార్కొడయాత్మార్థము Early in the morning.

98. మనుకు: సిరాతో అక్షరములు వ్రాయు వేర్చుటకు ప్రారంభంలోచేసే పూజాది ప్రక్రియ. ఇది 'మడ్క' అనే ఉర్దూపదానికి నమముకావారి.

99. మారె: దీనికి ప్రత్యేకంగా అర్థం లేదు. ఇతరప్రాంతీయులు 'అబ్బే' అని వాడేచోట్లలో, తేలికగాతీసిపారవేయవలసిన విషయం చెప్పబోయే ముందు, కానిననినిగూర్చి చెప్పబోయేముందు ఈ 'పదం' వాడతారు. ఇది వాడివానికి ఒక నాటకీయ స్వరమూ, accent ఉన్నాయి.

“మారె! వాకువద్దు.”

“మారె! అయిన వల్ల కాదు.”

100. మునుము: 1. వరుస, 2. కీలక స్థానము.

101. మెనులు: 1. మెలగు, 2. కదులు.
“అత్తవారింట” మంచిగా మెనులుకో అమ్మా!
“సాము మెనులుతున్నది”. తిక్కనమొనెనేవాణ్ణి
“ఏమిదో వెత్తిలో పురుగు మెనులుతున్నదా?” అని కోప్పడతారు.

102. మొగురము: స్తంభము.

103. యావ : ఒకేధాన - తన్మయత -
‘మాలోకం’ - తెలుగులక్షణకర్తలందరూ తెలుగులో
‘య’కారమాదిగాగల్గు అక్షరాలు లేవంటున్నారు.
ఎందుకుండకూడదో మూత్రం చెప్పలేదు. ఈ పదం
తెలంగాణలో బహుళ ప్రచారంలోనేవుంది. దీన్ని
‘ఏవ’ అనిగాని ‘ఆవ’ అనిగాని సవరించదల్చు
కుంటే వ్యవహారంలోఉన్న పై అర్థాంతకాక
నేరకాలు వస్తాయి. అదిగాక ‘యాల’ ‘యారాలు’
‘యాన’ ఇత్యాదివదాలు యకారదులుగానే ప్రచారంలో
ఉన్నాయి వ్యాకర్తల మూత్రాల కనుకూలం
గానే కాబోలు బహుళః - ఇవి నిఘంటువులలో
ఏట, ఏరాలు, ఏన అని మారిపోయినాయి-తెలుగు
దేశంలో ‘యావపురం’ ‘యామవరం’ అని యకా
రాది పేళ్లగల గ్రామాలున్నాయి. తెలుగుమాటే
అయితే అది ‘ఏ’ కావాలనీ, యకారమే అయితే
అది సంస్కృతంమాటే కావాలనీ వాదించే వారుండ
వచ్చు. అది వ్యాకరణ మూత్రం ప్రభావం. యకా
రాదిగ మాటలు తెలుగులో వుండవచ్చునదానికి పై
‘యావ’ అనే పదం ప్రతినిధిగా నిలుస్తుంది.

104. రిబ్బ: పూలు, కొయలు మున్నగు
వానిని ఆకులు, కొడలూ వేరుచేసి త్రిశ్ర
వరచుట. ‘రిబ్బ’ అని రూపాంతరం.

105. రుద్దు: నలుపు. భృశార్థము. ‘రుద్దు
పులుపు’ అని విశేషణంగాకూడా ప్రయోగముంది.

106. లాసిగ (లాజిగ): లింగరగ (Loud
‘లాసిగ మాట్లాడకు’ ‘ఒరేయో! లాసిగ వదుపు.’

107. వంత-వందురు: ఇవి రెండుదుఃఖము,
దుఃఖించుట అని అర్థాల్లో ఉన్నా మెదకు
మండలంలో వంపు, వల్లము (Slope) అనే అర్థంలో
ఉపయోగంలో ఉన్నాయి. సా. వి. వారి మాండలిక
వృత్తి పదకోశంలో వంత అంటే ‘వానకురిసి
పొలంలో పాతే నీటి బాలు’ అని వ్రాశారు. నీటి
బాలు అనే అర్థం ఈ ప్రాంతంలో అసలు లేదు.
ఎత్తువంపులు, ఎత్తువంతలు ఇత్యాదిగా Slope
అర్థంలోనే ఉంది. ‘వందురు’ అంటే ‘పొలంలో వాన
నీళ్లు పారడంవల్ల కోసుకుపోయి ఏర్పడ్డ వల్లం
లేక గొయ్యి’ అని మాం. వృ. కోశంలో వ్రాయ
బడింది. ‘పొలంలో’ అవసరం లేదు ‘వాననీళ్లు
పారడంవల్ల’ అక్కరలేదు. ‘గొయ్యి’ కానక్కర లేదు.
‘రోడ్డు వందురుగా ఉన్నది’ అని ప్రయోగం.
‘ఒంత, ఒందురు’ అనికూడా వాడతారు.

108. వంతన: ఆచారము. Tradition ‘మా
కిది వంతన లేదు’ అంటే ‘మా కిది ఆచారము’
అని.

109. వకరు దిరుగు: కళమారు. రంగు
మారు. ‘జబ్బువడి లేచివచ్చేమింటి ఆమె ముఖం
వకరు దిరిగిపోయింది’ (‘కళ తగ్గింది’ అని).

110. వాయి: భాగము. ‘ఒకవాయి వప్పుతో
ఒకవాయి పెరుగుతో అన్నం తిన్నాడు.’

111. వాలుకాయ: అర్ధిరివిల్లకగా తిరిగే
వాడూ, మాట్లాడేవాడూ - ‘వాలుకాయవనంగాలు’,
‘వాలుకాయ తిరుగుడు’.

112. వెలిసిపోవు - (బట్టల) రంగుపోవు.
ఎలిసిపోవు అనికూడా వాడుక

113. వెలితె-వెల్తెవెదురు.

114. కాన: వార-ఎక్కువ.

115. సంగడి: పెద్దరాయి. ‘కుట్లోరాయి
తీయలేనివాడు ఏట్లా సంగడి రీపాద’ అని సామెత.

116. పరము: 1. గృహవిరూఢంలో దూలం
క్రిందుగా, వ్రంథాంపై ఆనించబడ్డ ఆడ్డకట్టలు—
2. పొర-‘గొంతు పరావడింది’ అంటే ‘సెర
పోయింది’ అని. తింటున్నప్పుడు లేక నీళ్లు త్రాగు
తున్నప్పుడు ‘పరావడిలే’ దూరావత్తు దగ్గరి లంఘ
వులు జ్ఞాపకం చేసుకుంటున్నారని ఒక విశ్వాసం.

117. పితము: ఎక్కువ. ‘జహీరాబాదులో
జానువండ్లు పితం.’

118. పల్ల: వెడల్పటిబండ-పలకరాయి.

119. పీటి: చాల: ఉర్బాధవమేమో.

120. పోపాడబుపోపు: ఆకలితో నాథరడు.

121. పొలుగు:—సోలు.

122. పొలుపుగడ్డ: శ్మశానము.

123. సోపతి: స్నేహము. ‘సోపాత్’ అనే
ఉర్బాధమాటనుండి వచ్చింది. ‘సోపతి తాపిలి, తోవ
నాశనం’ సామెత.

124. సోపా: బడి.

ప్రస్తుతమునకు చాలును. నేను పేకరించిన
పదాల్లో కొన్నింటిని మాత్రమే (వివరభరిత) చెప్పాను. పండితులు పరిశీలించురని విశ్వాసము.

సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం

(పల్లడెడవ సంపుటం; కడపటి రాజాలయంగం; రచయిత: శ్రీ ఆరుద్ర; ఎం. శేషచలం ఆండ్ కంపెనీ-మద్రాసు, మచిలీపట్టణం, సికింద్రాబాదు; వెల - 7 రూపాయలు.)

సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం పల్లడెడవ సంపుటము ప్రకటిస్తూ ప్రకాశకులు ఈ క్రిందివిధంగా అభ్యర్థనచేశారు.

.....

'పాఠకులకు మరొక్కమనవి. గత్యంతరంలేక సంపుటాల సంఖ్యను మధ్యలో దణమనుంచి దణమం బాటికకు పెంచినా, ఎలాగో కిందవివాదావధి కొంచెం అటూ ఇటూగా అనుకోన్న పుటలపరిమితిలోనే పదకొండు సంపుటాలను ప్రకటింపగలిగాం.

కాని ఈ పల్లడెడవ సంపుటం వచ్చేసరికి వట్టుతప్పింది. ఈ యుగంలోని కవుల సంఖ్య తీరా కలం కాగితం పట్టి తెక్కుగట్టేసరికి తెగపెరిగి పోయింది. ఆరుద్రగారు అనుకున్న అంచనా తప్పింది. ఎంత కుదించినా మామూలు మితిలోనికి యిమడలేదనీ, మరి కుదించడానికి వల్లకాదని, కాదుకూడదని కుదిస్తే పాఠకులకు వాగ్దానంచేసిన సమగ్రత దెబ్బ తింటుందని ఆరుద్రగారు అత్యయముగా పలచో యిచ్చినందువల్ల విధిలేక ఈ సంపుటం పుటలు బాగా పెంచవలసివచ్చింది. ఫలితంగా ఈ సంపుటం ధరను - మనసు ఎంత పీకుతున్నా పెంచక తప్పింది కాదు ఈ పుటల పెరుగుదలకూడా, ఎటూ గాకుండా పరిమితిలోను ఇనుదక ఇంకొక సంపుటానికి చాలనూ చాలకుండా ఇలా ఇచ్చింది తెచ్చింది.

సంగతి సందర్భాలు సాకల్యంగా ఎరుగజాలిన వదువరులు ఈ మా అసహాయతను అర్థంచేసుకొని, మాయందు అభిమానముంచి, ఈ వెం పెంపును మన్నించి వేరుగా భావించకుండా యథాప్రకారం

ఆదరిస్తారని ఆశిస్తున్నాం అదరించమని అడుగు కొంటున్నాం.'

ఆదిమండి అధునికయుగంవలకు గల ఆంధ్ర సాహిత్యచరిత్రను సమగ్రంగా పన్నెండు సంపుటాలలో అందించవలెననే లక్ష్యంతో ప్రకాశకులు ఈ ఉద్యమం ప్రారంభించినా, పన్నెండవ సంపుటము వచ్చేసరికే రెండువందల సంవత్సరాల సాహిత్యచరిత్ర ఇంకా మిగిలియున్నందున వా రనుకున్న లక్ష్యాన్ని సాధించ లేకపోయినారని పై అభ్యర్థన వ్యక్తమవుచున్నది. ఇంతేకాదు-అనుకోన్నవానికన్న మజిమూడు సంపుట ములు-అధికంగా వెలువరించవలసిన 'అగత్యం' విధిగా ఏర్పడ్డది. పల్లడెడవ సంపుటం పుటలు వివరీతముగా పెరిగినవి. ప్రకాశకులకు విషమ పరిస్థితి తెచ్చి పెట్టినవి. ఇక రాబోయే సంపుటాల పుటల పరిమితి మన మూహించవలసినదే గదా !

ప్రకాశకులు పదకొండు సంపుటాలైన వెనుక ఈనాడు తమ 'పరిస్థితిని' గుర్తించుకొని యింత కించమించుగా మూడేండ్లక్రిందటనే దీనిని కనిపెట్టి వెల్లడించివాను.

ఈ సంపుటాలు అవసరముగా పెరగడానికి వారణము ఇందలి చారిత్రికయుగవిభజనే అని, ఒక విర్దిష్ట ప్రణాళిక లేకుండువల్ల సాహిత్యము ప్రాధాన్యత వహించవలసిన గ్రంథంలో, చరిత్ర ప్రాధాన్యత వహించినదనీ, విషయములు చర్చితచర్చణము లైనవనీ- మొదటి మూడు సంపుటములు సమీక్షిస్తూ యిట్లా వ్రాశాను.

'ఆదిమయుగం 95 పుటలలో 36 పుటలు లేవాటిచోటల చరిత్ర, 14 పుటలు నాగభూమి, 13 పుటలు పట్టికలు పోతే 32 పుటలు మూలమే సాహిత్యానికి సంబంధించినవి. ఇక కవులచరిత్రలో

వైవాళివిధియే చర్చలు, వివాదాలు ఉండవలసిందనలు ప్రధాన పాత్ర మూలమయి.

ఇదివరకే ఆచార్య అందరికీ అందుబాటులో ఉండే విషయాలను విమర్శించకుండా, యథాతథంగా గ్రహించడం జరిగింది. ఈ హేతువులేత అనవసరమైన పెంపకం చాలా ఉన్నది. ఇంకా లోతుగా పరిశీలిస్తే ఈ 759 పుటలలోని పాపాత్మకదర్శన 250 లేక 300 పుటలలో సరిగ్గా ఉంటుంది. పాపాత్మక ప్రకాశికానికి అనుగుణమైన రీతిగా సంగ్రహించవచ్చును.

(ధారణ-ఆగస్టు-1965 పుటలు 92-100.)

రిగి 7 వ సంపుటం (మరియాలయంగం) విమర్శించేటప్పుడు- ఈ అనవసర పెంపకాన్ని గూర్చి వాచరిక చేశాను. ఏక మేమంటే-ఈ విధన సంపుటం వచ్చేవరకు గంధకర్తలకు, ఆంధ్ర పాపాత్మక సమగ్రస్వరూపదర్శనం కాలేదు. మొదటి సారిగా 'ఇతర కవులు' అను శీర్షిక చేర్చవలసి వచ్చింది. ఆ సందర్భంలో ఇట్లు వ్రాశాను.

'దీనినిబట్టి మరియాలయంగం వచ్చేవరకు ఎంతమంది కవులాయా యుగంలో ఉన్నారో గంధకర్తలు తెలిసికోలేదనే చెప్పాలి. ఈ విషయముక్కడే ఈ గంధకర్తవా ప్రకాశిక అన్వేషించినది ఋజువు చేస్తుంది.

విశేషాలు విశేషంగాఉన్న కవులనుగూర్చి ఎంతవరకూ చెప్పాలి? ముఖ్యవిషయా లెలా సంగ్రహించాలి? తరవరంవరలుగా వస్తూన్న పాపాత్మకవిమర్శక వ్యాసాలను ఎట్టి వివక్షణతో గ్రహించాలి? అనే పాఠాలు పూర్తిగా చర్చించుకొని ఒక నిర్దిష్టమైన ప్రకాశికను గంధకర్త విల్పముకొనవలెను.

వస్తుత గంధకర్తలట్టి వివాదాన్ని మొట్టమొదటిమంచి అవలంబించినట్లు కన్పట్టదు. అట్టి సక్రమపద్ధతిని పాపాత్మకవిమర్శక యుగవిధానం చేసి రచన సాగించినట్లుయితే ఈ రచన- 'అతి వృష్టి', 'అపవృష్టి' దోషానికి పాల్పడకుండా ఉండేది.¹

(ధారణ-డిసెంబరు 1965 పుటలు-59.)

ఆంధ్రవాద్యయచరిత్రకారుల కీర్తనలు మువరిచితముగాక క్రొత్తగా, చారిత్రకయుగవిధానం చేయడంవల్ల-వాని వివరణకు ప్రతి సంపుటమునకు, వదనాలు పుటలు కావలసివచ్చినవి. వచ్చేదన సంపుటంలో మాటలుగా విధానంవడంవల్ల వాని వివరణకు కొన్ని పుటలు అవశ్యకమైనవి. దీనిచేత-250 పుటలు-ఒక పాపాత్మకయుగ సంపుటమునకు చాలినవి-వ్యర్థమైనవి. ఈ చారిత్రకయుగ విధానంవల్ల కలిగిన ఇంకో అవర్థకం ఉన్నది. వాద్యయ చరిత్రలో ప్రచుర ప్రచారమునకున్న-శివకవియుగము-కృష్ణరాయ యుగము - దక్షిణాంధ్ర యుగము-మున్నగువాని ప్రత్యేక విశిష్టత మృగ్యమైనది. ముఖ్యంగా, ఏకాకారంగా ఆంధ్రేతరప్రాంతంలో వర్తిల్లి ఆంధ్రులందరూ గర్వించదగిన దక్షిణాంధ్ర వాద్యయ స్వరూపం-అభివ్యక్తము కాకపోయినది. అనుభుతంగా వస్తూన్న రాజయొక్క-కవులయొక్క పాపాత్మక సంబంధం విడదూరమైనది. వదనాయుగయుగంలో ఎజన-గణపతులయుగంలో జక్కన పోతనలు, నవాలుల యుగంలో రామకృష్ణకవి పింగళి మారన ఉదాహరణలు. ఈ రీతిగానే-అనుష్ఠానంగా నడిచిన స్వదేశ సంప్రదించి పాపాత్మకదర్శన అటూ ఇటూ అయినది.

గంధకర్తలు, అయాకవులనుగూర్చి వ్రాసేటప్పుడు ఒక క్రమపద్ధతి సమసరించలేదేమోనని అనిపిస్తున్నది. తెలిసిన కవులనుగూర్చి విశేషంగా, తెలియదనిన కవులనుగూర్చి విశేషంగా వ్రాశారు. చూడండి-నన్నయ-38, భీమకవి-30, తిక్కన-84, ఎజన-54, నా. సోమన 28, శ్రీరాధుడు 132, పోతన-64, కృష్ణరాయలు-72, తెనాలి రామకృష్ణ డు-54, పింగళిమారన-42, రఘునాథ నాయకుడు-44, విజయరాఘవనాయకుడు-

1. పాలనకోసం చేత ముఖ్యంగా బుద్ధివారింపాను. వివరణకు అవ్యాసములు రెండూ పూర్తిగా వదులవలసివచ్చి.

31-శ్యాదిగా 16 గురు కవుల తర్జునలు 791 పుట ల్లో కమించినవి. విశేషంగా తెలియజేసిన పాల్కరికి సోమనాథుడు, పిడువర్తి సోమనాథుడు, ప్రాథమి మల్లన-విద్యసాటి ఎ వ-వారన మారన-పుల్లెటి రామభద్రుడు-హరిభట్టు-భానుకవి- పచ్చ కప్పరపు తిరువంగళకవి-భాస్కరాచార్యుడు- వాగు లూటి శేషనాథుడు మొదలగువారినిగూర్చి చెప్ప వలసిన పాహిత్యవిషయాలు లేనేలేవు. ఇందువల్ల ప్రాచీనపాహిత్య క్రమపరిణామవిశాసాను గ్రహించుటకు గాని, పాధికారమైన పాహితీ విమర్శన వెలువ రించడానికిగాని అవకాశ మేమాత్రము లేకుండా పోయినది.

పాహిత్యచరిత్రరచనలో విషయ సేకరణలో పాటు, విర్దిష్ట విషయ విచారణ-సంగ్రహణ ఉన్నట్లయితే-అది గ్రంథవిర్దిష్టతను పెంపొందించును.

ప్రస్తుత గ్రంథకర్తలు చారిత్రకముగావాక, ముందు వేమ విరూపిందనట్లుగా, కవుల నమగ రించి యుగవిభజనముచేసి వారి చరిత్రలను ఒక క్రమవర్ధితిని ప్రాపింపట్లయితే, ఈనాడు వెలువ రించిన వచ్చెండు సంపుటాల్లోని విషయాలు- పాహిత్య చరిత్ర-అంతా వినిమిది లేక తొమ్మిది సంపు టములలో ఇమిడియుండేది.

చారిత్రకయుగ విభజన వలన, హెచ్చయిన పుటలు-1 సం. కవులనుగూర్చి హెచ్చగా వ్రాసిన పుటలు-3 సం. మొత్తము 4 సంపుటములైనవి. 4

ఈ వచ్చెండు సంపుటముల వాఙ్మయ చరిత్ర క్రీ. శ. 1750 వఱకు వచ్చినది. ఇందులో పై నాలుగు సంపుటములు తీసివేసిన 8 సంపుట ములు మిగులును. ఇదివరకు వ్రాసిన కవుల చరిత్ర తిరిగి వ్రాసినాను. అది 1 సంపుటమైన-అప్పుడు క్రీ. శ. 1750 కి-9 సంపుటము లగును. శీఘ్రించిన వాఙ్మయచరిత్ర వ్రాయుటకింకను 3 సంపుటములు సరిపోవునుగా! !

వచ్చెండు సంపుటములలో ఇమిడిన విషయాలు తొమ్మిది సంపుటములలో ఇముడగలవా? అని ప్రశ్న రావచ్చును. ఆ ప్రశ్నకు ఇముడగలవని వా రవాలు.

ఇక ఇందు విడిచిన విషయాలు కొన్ని:-
వే మ న

వేమననుగూర్చి ప్రారంభంలో గ్రంథకర్తలు 'వేమనగారిని విన్నపిదాకాపాహిత్యచరిత్రకారులు మహా కవిగా పరిగణింపకపోవడం అటుంచి కవిగా కూడా అమ కట్టుకోలేదు. పండితుల దృష్టిలోలాగే పామరుల దృష్టిలో కూడా వేమనగారు కవులు కాదు' అన్నారు. అనగా ఒక కృతికర్త కవిగా పరిగణితుడు కావడానికి, పామరులు కూడా, అతనిని కవిగా పరిగణింపవలెనన్న మాట! - అది యట్లుండవలెను. ఆ వెనుక - 'వేమన గారిని కవిగా గుర్తించినవారు ఆధునికులే' అని కొమఱ్ఱాజువారినుండి రాళ్లపల్లిచారివఱకు విమర్శకుల నుదాహరించారు. కాని వేమనను కవిగా గుర్తించినది ఆధునికు లెంతమాత్రమునుగాదు-పూర్వరే.

కొమఱ్ఱాజువారి పుట్టుకకు ఆరవశతాబ్ది పూర్వమే శ్రామవీరగారు, వేమనను కవిగా గుర్తించి వేమన పద్యాలను భాషాంతరికరించి పాశ్చాత్య ప్రపంచమున కాలని పరిచయముచేసినారు. వారికి ముందు తెలుగు కవులు వేమనను కవిగా కీర్తించారు- చూడండి.

నిమ్మల లక్ష్మణకవి

ఈతడు తన విశ్రామలింగశతకంలో - 'భీమ వేమానంత దిరుదుకవుల' అని 'వేమన'ను పేర్కొ వ్వాడు. ఈతనినిగూర్చి ఈసంపుటలలో 313, 314 పుటలలో ఉన్నది. ఈతని కాలము క్రీ. శ. 1680 ప్రాంతము.

పింగళి ఎల్ల నార్యుడు

లోభ్యచరిత్రమను నీతని కృతియందు వేమన (బళంస) యున్నది.

2. విస్తరభీతిని వివరము రీయలేదు.
మానవ: యిప్పటివఱకు వచ్చెండు సంపుటా లైనా, ఈ సంపుటాల్లో ఉన్న కవుల లెకారాది సూచిక లేదు. 12 వ సంపుటములో మాత్రమున్నది. 11 వ సంపుటములో మొదటినుండి అంతవఱకున్న కవుల సూచికయున్న కొంతవఱకు లాగుగ నుండేది - ముందు వెలువరింతురుగాక.

'చెలగి యదావాక్యముల నప్పుమయుగారి
భజియించి మొక్కిలి పాలకురికి
సోమన్నగారిఁ బ్రస్తుతిచేసి ప్రియుమంది
శివదేవ ముత నవకపుల వెంచి
గణపతిదేవుని ఘనత నమ్ముతిజేసి
'వేమన' కీర్తించి'

ఏంగల ఎల్లవార్యుడు వీరేశలింగముగారి కపుల
చరిత్ర 3 వ భాగములో ఉన్న ఈ సంపుటంలో చేర
లేదు. ఇతడు దామెర వెంకటవతి కామువాడు.

తురుగ రాజుకవి అయ్యంకి బాలనరహరి - వీరి
నాగభండ కవి స్తుతిలో

'శివతత్త్వ శివదేవు చిన్మయుభవదూరు
శరభాంక రాజశేఖరుని వేము' 8

వీరు క్రీ. శ. 1586 లో మచ్చారు. పె
పాదమున్న వద్యాన్ని పూర్తిగా వీరి చరిత్రలో గ్రంథ
కర్త యదావారింఁచారు. 4 'వటమూలుడు' వేముడు
మొదలైన కొంతమందిని తొలిసారిగా ఈ టంకకపులే
స్తుతించారు' (పుట 164) అని వ్రాశారు.

ఎడపాటి నిజ్జిన తన మల్లెటా చరిత్రలో కవి
స్తుతి నిల్లు చేసి యున్నాడు.

'వినుతు లొనర్తు నాంధ్రసుక
వి వ్రథు నన్నయభట్టు తిక్కయ
జ్యసు శివదేవు భాస్కరుని
జక్కన నాచనసోము సర్వదే
వుని భవదూరు వేము నం
పోతన వీల్లంమణ్ణి వీరభ
ద్రుని శరభాంకు వీరకవి
ధరార్జుని కేతన భట్టు భావావిన'

ఇందు వేముడు వేమనయే. ఎతని కృష్ణారాయనాటి
వాడు? వ్రస్తుత గ్రంథకర్తలే పై కవులనుగూర్చి
తమ గ్రంథములో వ్రాసియున్నారు. కాబట్టి ఈ
స్తుతులు 'వేమన' కవినిగూర్చినవి యనుట నిశ్చ
యము. అప్పుడు 'ఆధునికతే వేమనను కవిగా గుర్తిం
చారు' అనుట ఎట్లు?

పై ఎవన కవి స్తుతిని పురస్కరించుకొని
క్రి. తొమ్మిది శతాబ్దం కృష్ణాశ్రమిగారు ఎట్లు వ్రాసిరో
చూడుడు. 6

'మనీయు ఎఱా పెగ్గడవంటి విద్యత్కవులు
వేమన్నను కవియని పొగడిరనుకొనుట పాపము'. వేమ
నను స్తుతించిన కవి ఎడపాటి ఎ నను భారత కవి
త్రయములోని ఎఱ్ఱ పెగ్గడగా 'భాంతిపథి' వ్రాసిన
పై వాక్యమెంత ప్రామాణికమో విమర్శకులు తెలుపు
దురుగాక.

వేమనకాలము క్రీ. శ. 1652-1725 అన్న
క్రాసుదొరవారి వాక్యాన్ని గ్రంథకర్త యదావారిం
చారు (పుట 67). అయితే క్రాసుదొరవారే, వేమన
తమ కాలానికి అనగా-క్రీ. శ. 1850 ప్రాంతాంకు
నాలుగువందల యేండ్లు ముందువాడని, వేమన వద్యాల
అంగ్లభాషాంతరీకరణ ద్వితీయముద్రణ పీఠికలో నిర్ణ
యించి తాను మొదట వ్రాసిన దానిని సరిదిద్దు
కొన్నారు. ఎంత మహామహాపుణ? దీనినిబట్టి వేమన
కాలము క్రీ.శ. 1450 అని విశ్వతము. ఇతరాధారము
వలన అది ద్రువపడుచున్నది. అయితేనేమి మనకు
ప్రాచీనులు ప్రామాణికములు కాదుగదా!

పుష్పగిరి తిమ్మన

పుట 344. సుభాషిత శతకాల అనువాదా
లను గూర్చి యిచ్చిన పట్టికలో '2. పుష్పగిరి
తిమ్మన్న ఒక్కనీతిశతకమే అనుదించాడు.' అని
కందు. కాని తిమ్మన నీతిశతకావేగక తక్కిన
శృంగార వైరాగ్య శతకాలను తెలిగించాడు. కాని అవి
వెలుగుచూడలేదు. అముద్రితంగా ఉన్నవానినుండి
కొన్ని పద్యము లదాపరిమిచ్చాము.

3. పై వద్యాన్ని గ్రంథకర్తలు- న. ఆ. సా
2 వ సంపుటం 32 వ పుటలో ఉదాహరించారు.

4. న. ఆ. సా. 9 నం. పుటలు 160-
164.

5. న. ఆ. సా. 7 నం. పుట 126. వివరములు
లేవు.

6. పుట 48. వేమన-అంధ్ర విశ్వకలా పరిష
త్తకవితము.

7. Vemana-Major R. M. Macdo-
nald-Madras Journal of Literature & Sci-
ence Vol. 28, 1864-66, Third series, Part II
Pages 48-52.

శృంగారశతకము

'వారిచరాంకదీపరుఁ డ
వారణప్రీతిదీశం బహిర వం
హిరవయోధివైచి రథ
వంబునఁ ద న్నదురాధరామిషి
హర విచార చారి పురు
షిశ్యముషిఁగఁబట్టి పట్టి దు
ర్యోర విమోహ పప్తి నిధి
వండుచు నుండఁ దొడంగు చెప్పుడున్.'

'గురుకువదుర్గదుర్గ ము
కుంతితవాహితాపరీరమున్
ఖరవఖర్గకంబక వి
కారము కంఠములేతమావనాం
తరము పారంగఁబోకుము ము
వఃపథికోత్తమ! యందుఁ ద్రిమ్మరున్
మరుఁడమ తమ్మరుండు ధృతి
మాన వివేక ధవానహరియై.'

'గానముచేఁ జెపుల్ నటనఁ
గమ్మలు వాతెఱఁగోల వాల్మయున్
దాని నువాననం బొరసి 'వా
వఃముఁ జిన్నవలంబిదేహమున్
హీనతఁ జెందె మే లరయ
శే వరమార్మముగాన కైదిట్
దానుమ వంచుకుడనయి
తత్తరమంది పరిధ్రమించెదన్.'

'మంచి కులంబునం బొడమి
మానవివేకము గాంచువాడు గు
త్సించకయెట్లుగ్రోలు వెం
చేడియ వాతెఱ రమ్యమైనచో
గ్రంతులు మ్రుచ్చులున్ నటులు
గేరి విటుల్ ధటులున్ గులాములున్
గొంపక విప్ర మమ్మియుట
కున్ దగు వెంగిలి పోతయగదా'

వైరాగ్యశతకము

'కరదందు న్ముట చంద్రికా ధవళి తాం
చ ద్ద్వేషుని పైకతాం
తర నీమ వ్నివపించి సర్దణగి ను
తన్ రాత్రులన్ వండ్పుతి
స్ఫురజోద్విగ్నులమై 'మహేశ కవశం
భో'యంచుఁ దద్వ్యాస త
త్పరతన్ మేమెపు డుండుమో కమగవన్
బాష్పంబుపుల్ జాఱగన్

పరిచితంబులకున్ బ్రసాద మెవఁగిం
పం బావి నీవేల వ

లృఱు సంతాపముఁ జెందెన్ మనస! లా
ల్యంబాచి నీవే ప్రసా
ద రమం జెందితివేని స్వేచ్ఛ విత చిం
తారత్నసంతాప భా
గ్గురునంకల్పవిక్రతన్ వెలయు
గోర్కు ల్దామె చేకూరడిన్.

అడిదము సూరకవి

'అధికుఁడెనుగాదె యడిదము సూరన్న

నియమ శూరుఁ డనమనిష్ఠచేత' అని
కొక్కొడవారు సూరకవిని ప్రశంసించారు. అయితే
సూరకవి చరిత్ర రే పుటలలోను-మారకవి 'తెలుపు
షిది పెద్యములు' అనే కీర్తిక లేకపోవుట వీతముగా
మన్నది. పినిని మొదట గురిజాడవారు గ్రంథవృత్తి
చేశారు. వీరేశలింగంగారు అనువదించారు. వంగూరి
వారు వాడుకొన్నారు - ఆ పందెంబిది.

8. గురిజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు 1893లో
సూరకవి చరిత్ర వ్రాశారు. దానిలోపాలు కూచిమంచి
తిమ్మకవి జగ్గకవి ఏమగు లక్ష్మణకవి - వీరి చరిత్ర
వ్రాశారు. ముద్రించారు కూడా. అయితే అది వావిళ్ళ
వా రమ్మచేసిన కవి జీవితములలో కెక్కలేదు.

9. మొట్ట మొదట అడిదము సూరకవి
గ్రంథముల పన్నెంటిని ఒకే సంపుటముగా అమ్మచేసిన
కీర్తి వీరేశలింగం గారిదే. (అడిదము సూరకవి
కృతులు. చింతామణి ముద్రాక్షరశాల 1898.)

అడిదమువారి భూములు (దీనియనగ్రాధీశు లిచ్చినవి) ఒక చెఱువు క్రింద నుండేవి. ఆ చెఱువు విండినప్పుడు పై నీరు పారి, అడిదమువారి భూములకు నష్టము కలిగిస్తుంది. ఒకమాటా చెఱువు విండింది. ఇక అడిదమువారి భూములలోకి వస్తుంది. మారకవి, ఆ చెఱువు కదిలారయ్యిన దంతులారి అన్యమరాజును గట్టు కొట్టించి నీరవలలికి పాడెట్టు చెయ్యమన్నాడు. కాని అతడు వినిపించుకోలేదు. ఇక పుట్టమునుగుతుందని మారకవి తెల్లవారుఝామున స్నానముచేసి తడిబట్టతో చెఱువునీటి మధ్యమున నిలబడి తాటాకుమీద గంటముతో—

‘కదలు మిటమాని దివిజ గంగాభవాని’

అనే గీతమకుటంగం పీసవద్యాన్ని వ్రాసి ఆ తాటాకును తూర్పు గట్టువైపు వేళాడు చెంటనే గట్టు తెగి నీరు పారింది—అట్లే తక్కిన మూడు దిక్కుల మూడు పీసవద్యాలు అదే మకుటంలో వ్రాసి పడవేయగా, ఆ చెఱువులో నీరు విశ్వమైంది. రెండు పద్యాలు దహరిస్తున్నాను.

‘బ్రహ్మాండ భండ సంపత్తి కుక్షివిగల్గు

పద్మవాళుని పదాబ్జమునఁ బుట్టి

వకంఠాకరస్థానమై యుప్పొంగు

సంబుధీశుని పరణంబుఁ ద్రొక్కి

పరమ తత్త్వజ్ఞుడై పరగు శంఠను మహి

రములు వామాంకభాగమునఁ జేరి

అఖిల లోకార్థకుడై మించి విహారియ

శ్రీమదాటాటాగ్ర నీమ నిలిచి

తనరు నీవంటి భస్మ కుత్తమముగాడు

పూసపాటి మహాస్థాన భూమియందు

కాలుఁ ద్రొక్కింగినోడు చందాలుడైన

కదలు మిటమాని దివిజ గంగాభవాని

‘కృతకాద్రులాయనా కీర్తనగణేనా

నేక భూత్కార పరీక్ష వయము

విరిదోలు రాయనా కలకు కంటకకంట

కంకుర విప్పుతాగరాశి

పులినాస్త్రులాయనా నవమంజుల్యేత

నవదాంబారయో చవుటివేణ

బొమ్మడింద్లాయనా భూరి భే కాండకా

రాంమై తనరు కేదార భూమి

నీకు నివసించ వనతులై వివ్రటిలెన

విప్లిపాంములు బ్రాహ్మణశ్రేణములును

పాతుకత్వంబు పేయు ముష్కరులుగలరె

కదలు మిటమాని దివిజ గంగాభవాని.’

తక్కిన రెండును గ్రంథ విమర్శ భీతిచేత వ్రాయలేదు.

ఈ పద్యాలు యువదాండ్రలోలో మారకవిని గానే విరచించా వ్యాప్తమై యున్నవి. క్రీ. శ. 1913 లో అడిదము రామారావుగారు, తమనంశము నకు సంబంధించిన దానపట్టాలు, పాఠశాస్త్రము పరిశీ లించి, ఈ పద్యములు మారకవి సోదరుడైన రామ కవివని నిర్ధారణ చేశారు. వీరేశలింగముగారు జయంతి రామయ్యగారు ఆమోదించారు.

మారకవివలె రామకవి శాసనగ్రహ సమర్థుడు— అందుచేతనే—

‘మారకవి తిట్టుకంపాలి సుత్తిపెట్టు’ అయితే ‘రామకవిబొబ్బ పెద్ద ఫిరంగిదెబ్బ’ అయినది.

రామకవి పైపద్యానేకాక ‘బుర్రా బుచ్చన మంత్రి శతకాన్ని రచించినాడు—

మారకవి వేషం—విలక్షణంగా ఉండేది అతడు మొగలాయి వేషాన్ని ధరించేవాడు. అతని భారత్యము తెలుపడానికి, మొలలో ఒక బాకు ఉండేది. మారకవి ధరించిన బాకు ప్రతిబింబము మారకవి జీవిత చరిత్ర ప్రథమ ముద్రణలో నున్నది.

అడిదము మారకవి రామకవులై కాక, ఆకాండో కళింగదేశంలో చాలామంది కవులుండేవారు. వారిలో కొందరు

1. పోడూరి పెదరామకవి

ఈతడు ‘శివరామాభ్యుదయము’ అనే ద్వ్యర్థి కావ్యాన్ని రచించాడు, చాలా ప్రసిద్ధుడు—

2. వేంకటకవి

కార్తికమాహాత్యము అను మూదాశ్వాసముల ప్రబంధము—రచించిన ఈతడు, పెదవిజయరామ గణపతి శాంమున మున్నవాడు.

3. అందలూరి మల్లి కార్జునకవి

'ముక్తి చింతామణి' అను మూదాశ్వాసము వేదాంత ప్రబంధమును రచించిన కవి. పాణిగుపాటి వెంకటమంత్రి మంత్రిగామున్న ముఖి కాశీపతిరావుగారి వలన నమ్మానితుడు. విశాఖిల్లా శృంగవరపుకోట తాలూకా లెవ్వమనేటి నివాసి. ఇది క్రీ.శ. 1884 లో విశాఖలట్టణమున - ముద్రితము. ప్రాత్రపతి ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు నందున్నది.

4. ప్రయాగ కామేశ్వరకవి

'గోపిం రీతామధా లహరి' అను మూదాశ్వాసము శృంగర ప్రబంధమును, 'భద్రాచలరామా రామ వీణ బంధశ్యామా' అను కందవద్య శతకమును రచించిన కవి. రెండు నముద్రితములే-మొదటిదాని పూర్తిపేరు

'గోపికావముక్తప్రసాదపారణ
జాగోపాలీతానుధాంపారి'

5. ప్రయాగ వెంకటాద్రికవి

పై పద్య ప్రబంధమునకు మూలమగు 'గోపికాంకుశాపహరము' అను ద్విపదకృతిని రచించిన వెంకటాద్రికవి గొప్ప సంస్కృత పండితుడు. ఈతడు 'విద్యన్ముఖభాషణము' అనే వేదాంత గ్రంథాన్ని సంస్కృతములో వ్రాసి తీర్ణిత్వమిచ్చే పచ్చంపల్లకి బహుమతిగొన్నవాడు.

6. వేల్పూరి విస్సన్న

జరంగజేబుపాదుషా కాశీపై దండెత్తి, అందలి విశ్వేశ్వరాలయాలను మసిదలముగా మార్చు నందర్బమున - విజయనగరంతాలూకా తెల్లూరి గ్రామవాసి వేల్పూరి విస్సన్నకవి 73 పద్యములలో, విశ్వేశ్వరుని ఆ శాధ లిప్పంపుమని చేడుకొన్నాడు. ఆ వెనుక, చాలా కాలమునకు ఆతని మునిమమమడు పొంబలిధికవి-దానిని పూర్తిచేసియున్నాడు ఇది సింహాద్రి వారసంహితకం, శ్మశానంపారకతికం కోపలోనిది. కడపటి ముగిలాయి నకకవర్తి జరంగజేబు పేరు తెలుగు సాహిత్యంలో కాశ్యతంచేసిన దీ శతాము.

'విజితపరయూధ ! కాశికావిశ్వనాథ' అని దీని ముకుటము. ఇది ముద్రితము. అన్యదేశ్యరిందు చాలా ప్రముఖమైనది.

7. భద్రా పరిణయము

కాళ్ళ కూరి లక్ష్మీవతి. ధర్మనందననిలాప కృతి కర్తయుగు కాళ్ళ కూరి గౌరీకాంతకవి వంశకర్త.

8. గరికపాటి తమ్మయ్య

సిరియాల చరిత్ర నైత్యక పద్యశాస్త్రముగా వ్రాసిన మొదటికవి. మారనకు నమకాలి కుడు.

9. పురిజాల లక్ష్మీనారాయణ

'పారిజాతము' అను యక్షగానమును రచించినకవి అడిదము మారన నమకాలి కుడు.

వీరుగాక, ఇతరప్రాంతములనున్న కొంతమంది కవులనుగూర్చి తెలుపుదును.

10. మోచర్ల వెంకన్నకవి

కవితపుట్టిల్లు వెన్నెలకంటియిల్లు వచ్చిచొచ్చెను మోచర్లవారియిల్లు అని వాడుక. వెంకన్నకవి, సోదరుడు దత్తప్ర సమప్రీతి పూరణమున వ్రసిదులు. 'సమస్యలు' అను పేరితో అచ్చుపడినవన్నీ వీరి కృతులే. వెంకన్నకవి తెల్పు పంపినాధిపతియైన వేజిళ్ళ కృష్ణమరాజు ఆస్థాని. తెల్పుమగూర్చి ఆతడు చెప్పిన పద్యం -

'తెల్పు కుమార కృష్ణజగ
రీ పరనందన రాజ్యలక్ష్మికిం
బిట్టు, భరంగవారసులే
పాపలు బోట్టు, రిపూరగారి వా
కట్టు, నమద్యవంధ్యురీకి
గట్టు, బుధానికి వేల్పు జిట్టు, వాక్
దిట్టల కున్ని పట్టుగు మ
దీయ నివాసము యానభూపతి.'

విద్యత్కుమార యాచేంద్రుడని ప్రసిద్ధికన్నులూగతని నమకమున - వెంకన్నకవి చేకూరిది క్షరరాజముగ నొక కందవద్య శతకము వాణువుగా జెప్పెను. అందువల్లగా పద్యములు మాత్రమే లభించినవి.

11. కొంతమడుగు పురుషోత్తమకవి

ఋగ్వేదికవి వెంకటాచలకవి రామర ఆళ్ల వృషానివసభలో కవిరాజకేసరియ్యై. ఒక కవి గంభీరమును విడిచింది యున్నాడు. ఆ కవిగంభీరసింధురమే ఈ పురుషోత్తమకవి. 'పుల్లకవి' అని నామాంతరము ఈతడు కన్యకాపురాణమును ద్విపద కావ్యమును, సానందపాఠ్యానము అను పద్యకావ్యమును రచించి యున్నాడు. పద్యకావ్యగద్యలో కొండమడుగ్వయ ... పురుషోత్తమకవి గంభీరసింధుర ప్రణీతంబైన సానందగణేశ్వరము...అని కలదు. ఈ రెండును అమృదిలారు.

12. పోలుమంచి బసవన

హనుమద్విజయమును నామాంతరముగల మైరావణచరిత్ర ద్విపద కావ్యమున రచించినది. క్రీ. శ. 1740 కి పూర్వము.

13. నాగనారాధ్యుడు

'నాగరాజ' అని, 'వాగేశ్వరకవి' అని 'నాగనారాధ్యుడని' వ్యవహృతుడై, 'గణనాటకాభ్యాసశతకము' 'సీతాంత శిఖామణి' అను ద్విపదకృతి, 'బసవ విజయము' అని వేటాక ద్విపదకృతి రచించిన నాగన వల్లగొండ నివాసి. ఈతని కృతులన్నియు శైవసంబంధములే-

క్రీ. శ. 1650 ప్రాంతము.

14. తత్కెళ్ల పాటి లింగన

ఈతడు మదనమోహినివిలాసము, మూర్య తనయాచరితము, ఉత్తరవారిశృంగదకథ అను ప్రబంధములను, విద్యుత్ప్రభావిలాసము అను యక్ష గనమును రచించిన కవి.

15. హర్యపరాజ రంగశాయి

అంబరిహాపాఠ్యానము, శివమృగయావిలాసము. అను రెండు ప్రబంధములకు కర్త.

ఇంకా కొంతమంది కవులు - ప్రబంధములు

16. అనఘము రామచంద్రకవి-పట్నాకవరిచరిత్ర 17. పింగుడిపాటి వెంకటాచలకవి - విష్ణు మాయావిలాసము 18. గుడారు వెంకటదాసకవి-

వ్రక్కన్నబలరామచరిత్ర 19. భేరహడిక్కన్నయ్య-జానకీరామచము 20. పింగరాజు వాగభూషణకవి-గోరీశ్యామము 21. చల్లూరి సంపింపాకవి - వాగ్మి త్రివిరిణయము 22. రామాచార్యుల కొండుభట్టు-కవీల గోనంపాదము 23. కామమూరి కృష్ణానధాని-ఇందుమణిపరిణయము 24. పోడూరి వెంకటదాసకవి - సుకుమారీపరిణయము 25. పెనుమల్లి జానయ - సీతావిజయము, 26. తునగాల వీలయ వీలకుంతలాదిలాసము 27. బసవరాజు నాగేంద్రకవి-అనందసుందరీచాతుర్వర్ణిలాసము 28. చిత్రకవి రామాచార్యులు-చంపూరామాదయణము 29. శివరాజు వర్మన్న-శేషధర్మములు 30. అమృతకవి శ్రీపురారి-చరావతచరిత్ర 31. గోటటి మూలన-కృష్ణాధ్యుడయము 32. ఎడవల్లి వెంకటకవి-రాధామాధవ సమాగమము 33. చెమ్మూరి కోతనాధి-శృంగార సుధానముద్రపూర్ణచంద్రయము 34. బచ్చు సీదంకవి - శేషధర్మములు 35. శేషము చెమ్మభట్టు-కుంజేశ్వరమహిమచరిత్ర 36. మేడూరి రిప్పన్న పరుణజాకుంభేశ్వరచరిత్ర.

కవులు - ద్విపదలు

37. నాడిండ్ల ఉమ్మయ-మాయా చిదానంద మంజరి 38. వంజ ఓబలయ్య - కపితవాక్యము 39. వింటి జాబరకవి-శివరహస్యపండుము 40. కావన-మైరావణచరిత్ర 41. కొండయ-విక్రమార్కచరిత్ర 42. రాపులపురము గురువయ్య-సురాధాండేశ్వరము 43. పువ్వా గోపాలకవి-అనంతవతకథ 44. గడ్డె చంద్రశేఖరకవి-ఉత్తర వారిశృంగదకథ 45. చంద్ర శేఖరకవి-భానుకల్యాణము 46. చంద్రశేఖరకవి వెన్నకంటి-వారిశృంగదచరిత్ర 47. శేషము చెమ్మభట్టారకుడు-అభిమన్య కల్యాణము 48. పులచి భావజ్ఞుడు-పరశురామాయణము 49. భాస్కరాచ్యుడు-వైశ్యపురాణము 50. రామారి వెంకటలింగము-ప్రబోధచంద్రోదయము 51. శేషలూరి వెంకటార్యుడు-క్రీడావిలాససేవధి.

కవులు - కావ్యగ్రంథములు

52. ఇల్లపాటి పేరయ-నవనాదసిద్ధం ప్రదీపిక శీక వైద్యపారము 53. అరుణాచలకవి-వైద్యపారము

54. అన్వయమంత్ర-సాముద్రికము 55. సౌరయ
మంత్ర-సహదేవభివైర్యము 56. పేరుసాము
గణపయ-వామశాస్త్రసంగ్రహము 57. గీతాపించము
-బుగ్యేది వెంకటాచార్యులకవి 58. వేదయ-అయ్య
శ్వేదార్యసంగ్రహము 59. దేవులపల్లి చినవరసమ్మ
-అంబించితముడ 60. తుళ్లూరి శరణరాజు-
శరణరాజయము.

వ్యాసము పెరుగుననుభవితే పై గ్రంథముల
కాకరములుగాని గ్రంథికర్తలనుగూర్చిన యితర
విషయములనుగాని తెలుపలేదు. పాకలోమును
మన్నించగోరుచున్నాను.

—శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావు.

ఛందోదర్పణ తత్త్వదర్శిని

[ప్రతిస్థానము : శ్రీ వే. వ. భాష్యకార
దారులుగారు. ప్రవాహాదోవ్యాసకులు. ప్రభుత్వ
మహారాజా సంస్కృత కళాశాల, విజయనగరము-2.
మూల్యము : 10-00. పుటలు : 1/8 డబ్బు
114+384.]

తెలుగు లక్షణ గ్రంథములను సంస్కరించి
వ్యాఖ్యానములతో ప్రకటింపఁబడిన అవసరమెంతగానో
ఉన్న యీ తరుణములో పూజ్యులు శ్రీమాన్
శ్రీభాష్యం వేంకట పరసీంహ భాష్యకారదారులు
గారు ఛందోదర్పణమును పరిష్కరించి వ్యాఖ్యతో
ప్రకటింపుట సంతోషకరము. వ్యాఖ్యాన రచనకు
కావలసిన పాండిత్యము, బోధవాసుభవము శ్రీ అచార్యులుగారికి కంఠవి వేరేవైనట్కొనియు. ఈ గ్రంథ
ముద్రణకు వలసిన పాటుముద్రేన ఆంగ్లవర్ణ
ప్రభుత్వమువారికి వ్యాఖ్యాతలేకా భాష్యాదిమానుషులందఱు
కృతజ్ఞులు కావలసివడే.

గ్రంథమును మనరిష్కృతము చేయుటకు
వ్యాఖ్యాతలు చాల ప్రయత్నించివారు. రెండు ప్రాత
ప్రతులనుగూడ సంప్రదించివారు. వమ్మగ వాండె
ప్రతాకర విక్రమ భంగి మాచిది భవ్యమగున్
(2-130) మాత్రై (3-37), శిథిల సంఖ్య
(4-172) మొదలగు పాధుపాశములు గ్రంథమున
తెక్కుట ప్రశంసనీయము. ఆర్యుల విషయమున

శ్రీ గిడుగు-నీలావలిగారు వక్కని సవరణములు
చెప్పియున్నారు. వాని నుచితములగు మార్పులతో
గ్రహించుటయే కాక 3-5 పద్యమునకు పాంత
ముగ పోయగు సవరణమును పైతముచెప్పట
తెప్పగా నున్నది. ప్రలాదికము వారదు-అనిట పాం
మని (1-93) చెప్పబడెను; కాని ప్రాయము
వరాదులనుట అంగగము. వ్యంతము (1-94)
అను పాశము గ్రహించబడినది కాని 'స్వంతము'
అను దానికే ప్రయోగపరిపిరికలదు. కాన 'స్వంతము'
సాధుపాశమునుట యుక్తము. స్వ+అన్త-అతి అది
బంధనే-అని శ్రీ వేదుల రామశాస్త్రిగారి వివ
రణమునందే చెప్పబడియున్నది. శ్రవంత పద్యవార్ధ
(2-3) అను దిద్దుబాటు పరికాదు. లక్షణ
కర్త లక్ష్యము చూపవలసివది తెనుగు గద్యమునకు
కాని సంస్కృత గద్యమునకు కాదు. 'సమస్తే
నమస్తేనిమః' అను దానినిబట్టి యిది సంస్కృత
గద్యమునుకొనుట భ్రాంతిమూలకము. తెలుగున
స్తుతిపరములగు దండకములలోను పద్యగద్యముల
లోను దీనిని వాడుట సంప్రదాయము. గద్యమునకు-
చూ. భీమభండము 3-211. సమయోక్తి-
అనుదో (2-71) యా+ఉక్తి-అనుటకు నీయం
దగా సవరణమును చెప్పట తృప్తికరముకాదు. దారుణీ
సుత నయన చకోంసరిపీకారి (3-28) అను
దానిని దారుణీసుతానయన-అని సవరింపవలసినపని
కానరాదు. దారుణీసుతయొక్క-అని వ్యవ్రముగ చెప్ప
కొనవచ్చును. వర్ణవతులు-అను దానిని *మఱు
ప్రతులు-అని దిద్దివారు (3-71) పెర్ణవతులు-
లక్షణకర్త పాముయందును. 'పెరిపడతులును
(2-132) అని ప్పలాంతరమున 'పెర' శబ్దము
ప్రయుక్తము. పరికిరేనిని యతిభంగమగును (4-5)
అను పామును-పరికిరేని యతిభంగమగును-అని
దిద్దివేసినారు. 'నియతిశబ్దము యతివిర్యయములలో
నీతము చెప్పలేదు' అని సావిచ్చివారు. కాని యిట
పరికిరేని+యతి-అని పరియ్యైన పదచ్ఛేదము.
పరికిరేని + నియతి - అని తప్పగా విరుద్ధులు
యీ దిద్దుబాటుకు పోతువు కాన త్యాజ్యము.
అయవాయావలో-అనుపది వ్యాకరణ దుష్టమయ్య
శ్రాద్ధరమ్యమగుటచే అనెంటుని పామునుట దాగు
కాదు. (4-44) చనఱునిలనొకడ-అనుదో

గణభంగము ముద్రితము (4-109). 'ఋణ' అనుచో ఋణము గురువగుటతో యుక్తిలేదు. అగు అక్షరములును వెడి ప్రాప్తిదానం, బగు (4-124) మున్నగుచోట్ల ఋణార్థమే ప్రయోగములందున్నది.

1-33 వద్యము సర్వము చేసికొనుటలో పూర్వోక్షణకర్తలు పారవడనట్లు కన్పట్టును. వ్యాఖ్యాతలు చెప్పిన అర్థము ప్రకరణోచితమై యున్నది. లగ్నీయా చక్రనిర్మాణమును ఛందోదర్శణమునకు సరివడు పద్ధతిలో వ్యాఖ్యానించి చూపుట శాస్త్రమనీయము ఎవరు, ఒకటూ (1-84) అను వానిని విక్కలాదులతో చేర్చి ఎయ్యేలు, ఒయ్యేలు చేయవలెననుట సమంజసముగా లేదు. ముకార యతికి ఒక్క విశిష్ట ప వర్గము పనికిరాదని అప్పకవి ముకారయతిని ప్రత్యేకించి చెప్పిననుట సరికాదు. ము విధిక్తి పు-టు వర్గముల కభిన్నమని భాషాచరిత్ర వలన తెలియును కావుననే ము విధిక్తి యతియే ప్రాచీన కావ్యములలో ధారాళముగా కలదు. కవిజవాళియాదులలోని లక్ష్యములు మువిధిక్తి యతికి సరిపడునట్లే యున్నవి. ఇది ము వర్గమునకు కాలక్రమమున వ్యాసించెను. దీనికి ప్రయోగములు విశిష్టములు. ఈ విషయ మప్పకవి వద్యమును సరిగా పరిశీలించినచో స్పష్టమగును. అచ్చట వచ్చుటను-అనియే అప్పకవియనెను (అప్పక 1-72). చేతతో + అది - చేతిది, చేతియది-అనుట పొరపాటు. అటు + వంచ = అర్ధవంచ - (3-37). ఇటు కాకా సంబోధనే వాసి-అను అభివ్యంజకానికి కేనక్కరలేదు. చింతామణి చేతనే గవడదవాదేశము. ఇది వైకల్పిక మనుట సరికాదు. (1-62) ప్రథమవిధిక్తి-అను రూపమునకు సమర్థన చెప్పబడినదికాని ప్రథమా-అనునది విధిక్తి పేరనుటయే గ్రహ్యము. ప్రథమా విధిక్తి-అని గ్రహించుట లెస్స. ఇట్లెట్లు-కనంధికి లక్ష్యము కాదు ఇదే జేపాందిదె-అది 5-241 మొ॥ భాషేభేదములలో గ్రహ్యమును చెప్పకపోవుట రమ్యమనిరి గాని యిది అసమ్యక్తి అనిపించుకొనును. ఒడయడు-అనునది ద్రావిడసంబంధముగల పదము కనుక దేశీ యను వివరణము సరికాదు. అప్పకవి యిచ్చిన ఉదాహరణములే కాక కేతన యిచ్చిన ఉదాహరణములును దీనిని ప్రతిఘటించును. 'ఋ' అను

దానిని అచ్చ తెనుగునకు కేతన ఉదాహరించెను. తలె-ఠ. తలె. క. ఐనను ఇది దేశీ కుదాహరణము కాలెదు. ఉచ్చములై వనమయూరకృతులలి - (2-62) అనుచో 'లి' వర్గము వా విదాఃలే-అను సాంస్కృతిక పద్ధతితో గుర్తవయ్యెనని చెప్పబడెను. ఇట్టి పద్ధితి తెలుగున కలదనుట కెట్టి అధార ములేదు. కాన నిది నిర్మూల ప్రసంగము. దేశర కాత్యజాడు ప్రియి ధాత్రి కవగ (1-68) అనుచో 'వలసిన మూనియుండు' అను లక్షణమునుబట్టి సంస్కృత పద్ధతిని అనంతాడు చెప్పిననుటకు కొంతయైన అవకాశమున్నది. ఇట్టి దీనిని-దేశరధాత్యజాడే ప్రియిధాత్రి కవగ-అని వివృణోతముగా దీర్చివేసిన వారు సంస్కృతి పద్ధతిని ఎవ రేతమయినను చెప్పటకు వీలులేనిచోట 'వా వదాఃలే' అను దానిని తెప్పిపెట్టివారు. ఇంతకు ద్రుతద్విత్యమును రప్పించుటకు త్రోక్కిన అవమార్గమిది. ద్రుతద్విత్యస్థలముల సమన్వయమును వివరించిన విస్తరమగును. చుట్టులదాన - అనుదాని వివరణ మన - సంధివెగ్గులు వొడమిన - అను కవిజవాళియ లక్షణమునుబట్టి సమన్వయము చెప్పబడినట్లు కలదు. సంధి వెగ్గులవొడమి క్రితిరుద్వమయ్యె-అను పాశము ననుసరించి క్రితిరుద్వ లక్షణము చుట్టులదానకు వట్టిందనట్లు చెప్పవలసియున్నది. శరధి + ఇంద్రుడు, అభిష్టదం - మొదలగునవి అలవాటలో పొరపాటులు.

కొన్నిచోట్ల భోజరాజీయ ప్రయోగములను ఛందోదర్శన లక్షణములకు సరిపెట్టవలెనను ప్రయత్నము చేయబడెను. ఛందోదర్శణమునందలి అర్థబిందు ప్రాసమనకు భిన్నముగ ఉండరాదని 'లోకొను'లో అరసున్న చేర్పవలెననబడెను. ఇది తోఁతెంచు-సంబిది అని సమర్థన చెప్పబడెను. తో.చు+తె.చు=తో.తెంచు-అయినది. తో.చు-లో అరసున్న ఉండుటచే తో.తెంచు-లో ఉన్నది. తోడు+కొను=తో.కొను-అయినది. తోడు-లో అరసున్న లేదు. కాన తో.తెంచు-లో పోలిక సరికాదు. ఒక వక్షమున క-క్ర-ప్రాసమతొంగించుటకు భోజరాజీయపద్యమున, క్రమ్మ-అను పాశమును క్రమత-అని సవరించవలెననబడెను. ఈవివరణ తృప్తికరముగ లేదు. మరి

కొన్నివోట్లు ఛందోదర్శణమున చెప్పబడని యతిప్రాస మైత్రుల సంగీకరించుటకు సిద్ధపడుటయు కందు, విందుము-నంటి రూపములు కృతకములని భ్రాంతి పడి దడప్రాససంకర్షమును అనంతున కంటగట్టు యత్నించుట వింత. ఇట్లే - లేవక యున్న నీవతని దేవి వధింపుము-(భోజ 5-85) అను ముద్రణ మును పురస్కరించుకొని లదయతి అనంతునకు సమ్యక్మేమో అనబడెను. ఇట్లున్నచో ఏ అక్షరమున కేఅక్షరముతోనైనను యతిమైత్రిని ముడిపెట్ట వచ్చును. ఇటు, 'లేవగయున్న నీవతని లేమవధిం పుము-' పొధుపాము కానోపును. 1-26 వద్య మున దధిప్రాసముద్రితము. దీనిననంతుడు చెప్పలేదు. ప్రాచీన కవిప్రయోగములైనను చూపబడలేదు. దీనిని స్వవర్గజప్రాసమన్నారు. అప్పుకవి 'అకొంటి' అను అసహితమును చూచి భ్రమతో ఇచ్చిన ఉదాహరణ మునుబట్టి వర్గాక్షరములు పరస్పరప్రాసమైత్రి నందునను కొనుట పొరపాటు. వ్యాఖ్యలో పొరపాటు లికను గలవు.

ఈనాటి లక్షణగ్రంథ వ్యాఖ్యలలో రెండు వింతధోరణులు కనబడుదు. (1) పీఠికలో చెప్ప వలసిన విషయములేవి? వ్యాఖ్యలో చెప్పవలసిన విషయములేవి? అని విచేదనలేకుండ రచనను చర్చిత చర్చణముచేయుట (2) లక్ష్యలక్షణ సమ స్తయ మప్రధానమగునట్లు లేనిపోని చమత్కార ములతో, కవిత్వావిశేషములతో, గ్రంథికర్త భక్తి భావముతో వివరించుచు పారవశ్యమునందుట. ఈరెండు లక్షణములు తత్త్వదర్శినిలోను కన్పట్టును. పాశ భేదములపట్టిక, భూమికలో చేర్చబడెను. ఇది పాశ్చులకు క్లృతకరము. ఆయాసద్వములయొద్దనే క్రిందనూచించినచో బాగుండును. చర్చసియంత ములు పెక్కులున్నను విస్తరభీతిచే ఇంతలో విర మించుచున్నాను.

ఛందోదర్శణమును పాశముచెప్పు ఉపాధ్యాయు లకు తత్త్వదర్శిని ఉపకరించునటులలో సందేహము లేదు. వ్యాఖ్యాతం కృషి సర్వధా ప్రశంసాప్రాతమై ఉన్నది.

—ఆర్. వి.

వెన్నెల కాటేసింది :

(న వ ల)

[రచన: శ్రీ గొల్లపూడి మారుతీరావు, ఎమ్మెస్సీ పాకెట్టుక్కి, యం. శీషివలం అండ్ కంపెనీ, మద్రాసు-1. వెల: రెండు రూపాయలు.]

పెద్దలైనవారు సమకాలిక సంప్రదాయాన్ని త్రోసిరాజని వారిపెద్దలపై తిరుగుబాటుచేసి తామెంచుకున్న దారి త్రొక్కినవ్వుడు, వారి సంతతి కూడా అలాంటివనే చేస్తే ఆమార్గాన్ని అనుసరించ కూడదని అడ్డుపడేపాక్కు పెద్దలకు లేదు అని హితవు చెప్పడానికై వ్రాయబడిన నవల ఇది. అంత వరకూ భాగానేవుంది. కాని అంతకుమించి కథకుడు చెప్పిన మాటలు - అనగా 'భగవద్గీతనుంచి మహాత్మా గాంధీవరకూ చెప్పిన అపూర్వమయిన సత్యానికి అందమైన వివర్యయం నీ జీవితం. కేవలం లక్ష్యాలు ఉన్నతమైనంతమాత్రాన ప్రయోజనంలేదు. దాన్ని చేందానికి అనుసరించేమార్గమూ ఉన్నతమూ, పది త్రమూ కావాలి. అలా కానప్పుడు నీతర్వాతిశరాన్ని లక్ష్యంవైసే చూడమని ఆడగానికి నీకేం అధికారం వుంది?' అని సాగదీయడమూ, ఆమెచేసింది తప్పు అని అనడమూ ఈ నవలలోని కథ దృష్టి సబబు అనిపించవు. అప్రమత్తం, అధికప్రవంగం అనికూడా అనిపిస్తాయి. ఎందుచేతనంటే ఈ కథలో వాయిక తప్పవని ఏమీ చేయలేదు, చెడునడతకు పాల్పడలేదు. పైగా తాను ఎంచుకున్న జీవితం సుఖకరం కాక పోయివా దానికే అంటిపెట్టుకొనివుండి మౌనంగా కష్టాలు సహించింది. సవలలో ముఖ్యపాత్రలు రెండు ఒకరు కథకుడు, రెండవది సుబ్బులు అనే అమ్మాయి. కథకుడు సుబ్బుల్ని ప్రేమిస్తాడు. కాని ప్రేమికుడైన కథకుడు 'నేను నిన్ను ప్రేమిస్తున్నాను. మనం పెళ్లి చేసుకుందాం. ఏమంటావు' అని సుబ్బులితో నూటిగా చెప్పలేదు. ప్రతిపన్తివేళలో Suggestive గా ఆమెతో మాట్లాడుతూ కోరిక వున్నట్లుగా కనవరచి ఆమె response కోసం కనిపెట్టుకొని వుంటాడు. అప్పుడే స్నానంచేసి చీరె వంటిమట్టూ వదులుగా చుట్టుకొని చాల్ రూమ్ లోనుంచి బయటికొచ్చే సుబ్బులి దర్శనాలు చేసుకొంటూ వుంటాడు.

యన్వసంభోషణ ఆమె అతన్ని ప్రేమించడంలేదని ఎక్కడికక్కడ పరిశీలనగా చదివే పాఠకునికి మాత్రం స్పష్టంగా ఆమె వైఖరివల్ల తెలుస్తూనే వుంటుంది. కథకుడికి ఆమె చర్యలు అంతపట్టువు ఎప్పటికప్పుడు ఏదో అశ పెంచుకుంటాడు. ఆ అశతో ఆమెను అనుసరిస్తూ తన వైఖరిని ఆమెకు బోధపరచాలని ప్రయత్నిస్తాడు. నవల ముప్పాతికభాగం ఈ దాగుడు మూతలతో నిండివుంది. ఇవి యావనారంభంలో వున్నవారికి ఆసక్తి గొల్పవచ్చును. కాని నవలా సాహిత్యంలో బాగా పరిచయం వున్నవారికి వారిద్దరి నంగతి ఎప్పటికీ తేలను అన్న విరాకు కలగక తప్పదు. చివరకు నవల 140 పేజీలో ఆమె అదీవరకే ఒకరికి మనసు ఇచ్చేసిందన్న పంగతి తెలియవస్తుంది. అతను తమిళుడు. అతన్ని తాను పెళ్ళాడకుండా పెద్దల్లు తెచ్చే సంబంధాలను ఊరగింట్టడానికై కథకునిపై తనకు ప్రేమ వున్నట్లుగా నటించి ఇతన్ని పాథకంగా వాడుకొని చివరి కీతనితో తన మనసు ఫలానా వ్యక్తిపై వుందని చెప్పేస్తుంది. అంటే ముబ్బలి విషయంలో కథకునికి తెలిసింది తక్కువ, తెలియనిదే ఎక్కువ అని తెల్లనువుతుంది. అంతవరకూ ఆరాధ్యదేవత అయిన అమ్మాయి మోసం చేసిన స్త్రీ అవుతుంది అతనికి. దీనికంతటికీ అసలు ముఖ్య కారణం హీరోకు గల ఒకానొక దృక్పథం. అతను ఒక యువతిని చూశాడంటే ఆమె ఏదో కష్టాల్లో ఉన్నట్టు, వెంటనే ఆమెకి తన అవసరం వున్నట్లుగా ఊహించుకుంటాడు. అలా ఆమె చేష్టలన్నిటినీ ఊహించుకుంటూపోయి చివరికి పెద్ద ఆశాభంగం చెందుతాడు. తరువాతి కథను 22 పిల్ల ముందుకితోసి, ఆమెకు వుట్టిన కొడుకు ఎం. బి. బి. ఎస్. చదువుతున్నాడు పంజాబీ పిల్లను ప్రేమించి పెళ్ళి చేసుకోదలిస్తే ఆమె అంగీకరించక, తనకు పరిచితుడైన కథకుడిని పిలిపించి కొడుక్కి సాతవు చెప్పమంటుంది కాని కొడుకు వినడు. ఆమె కథను చెప్పి ఆమె ఆ జీవితంలో సుఖకడలేదన్న గుప్త సత్యాన్ని చెప్పినా 'ప్రేమించిన వ్యక్తిని దక్కించుకో దానికి ఏం చెయ్యాలి' తేలిక సతమత మవుతూంటే— నీ కథ చెప్పించి నాకు మేలేకావు. అమ్మాయిని తీసుకొని నేను వెళ్ళిపోతున్నాను' అని నిష్క్రమిస్తాడు. ఆమెకు కన్నీరు మిగులుతుంది. తేతనా ప్రపంచంలో

పాఠపాటుచేస్తూ దిద్దుకొంటూ మళ్ళీ పాఠపాటు చేస్తూ పయనించే జీవుని వేదనంతా ఆ కళ్ళలో ద్యోతకమయిందంటూ కథకుడు కథను ముగిస్తాడు.

ఈ నవలను పూర్తిగా చదివి మీదట నవలలో కొన్ని సాంఘిక మూల్యాలు, కొంత మానవతావాదపు భావాలు, కొంత కంపనీద్వారం ప్రభావం ఈ రచనను ఒకమెట్టు ఉప్పరిసాయికి గొనిపోయాయని స్పష్టమవుతుంది. నిడిపోవడంలో ఏకీభావానికి వచ్చిన యువతీయువకుల హృదయాలు నిడిపోతూ మళ్ళీ మమతామాధుర్యంలో బంధింపాయి స్వందించినవారి ఎడబాటుదృక్పథం హృదయవివారకమై నదిగానూ, మహితరమైన నన్నిచేతంగానూ ప్రస్ఫుటమవుతుంది. 'కర్మణ్యేవాధికార సే మా ఫలేషు' అన్న గీతా వాక్యాన్ని రచయిత కథ వివరించేటో 'పేర్కొనడం ఈ నవల పరమార్థాన్ని పాఠకులకు వివరించేదిగా వున్నది. రచన అంతటా రచయిత ఉవాచలు విస్తారంగా వుండి పాఠకుణ్ణి ఆలోచింపజేసేవిగా నేవున్నాయి. ఒకచోట అంటాడు 'ఈ ప్రపంచంలో అందానికి అట్టే భౌతికత అంతా కేవలం ఆ అందానిదేకాదు, దాన్నిచూపే దృష్టిది. చూడగల అభిరుచిదీను.' అలాగే వేరొకచోట 'అడవి నిస్సహాయురాలనుకొని మగడు జీవితంలో సంతృప్తిని అనుభవిస్తూంటాడు. మగణ్ణి నిస్సహాయుణ్ణిచేసి మరుగుగొల్పి అడవి సంతృప్తి పడుతుంది.' అంటాడు—ఇలా విరాళం టే ఎన్నో భావగుచ్ఛాలు ఈ నవల నిండావున్నాయి. మానవ జీవితంపై రచయితకుగల ఆలోచనావాదాని ఈ భావ శికలాం—రూపంగా వ్యక్తమైంది. ఇవి కథలో సందర్భోచితంగావుండడం ఒకవిశేషం. అలాగే గమనించదగిన కొన్ని ఉపమానాలూ వున్నాయి. ఉదాహరణకు 'చంద్రుడు కిలించబట్టిన ఇత్తడి వల్లెల్లాగ కను సూన్నాడు,' ఇత్యాదులు.

సాంఘిక వాస్తవికత, స్త్రీపురుష సంబంధాల వైజమ, వాటి ఒడుదుడుకులు, పర్యవసానం, ఏతరం వారైనా మానవసృజనం ఒకటే అన్న నీతిగల ఈ నవల పాఠకుల మెప్పును సొందుతుం దనడంలో సందేహం లేదు.

—డి. ఆర్.]

ఏండ్రకాయ యుక్తి

పిల్లల కథలు. మూలం-వి హెచ్. సుబ్బాస్వామికృష్ణ. అనువాదం-శ్రీ వాకాటి పాండురంగ రావు పుటలు-44. వెం-1-50 ప్రాప్తిస్థానం-ఎం. శేషచలం ఆండ్కో, మచిలీపట్నం, మద్రాసు, సికిందరాబాద్.

అంధమహాభ్యుదయము

శ్రీ పాట్టి శ్రీరాములు జీవితం తెలిపే కావ్యం. రచయిత-శ్రీ బండ్రా సుబ్రహ్మణ్యకవి. పుటలు-220. వెం-రు. 5-00. శ్రీ బండ్రా సుబ్రహ్మణ్య కవి, వేటపాలెం, గుంటూరుజిల్లా.

శ్రీ విజయాంకురము

ఉత్తర చరిత్ర తెలిపే కావ్యం. రచయిత-శ్రీ చేబ్రోలు చిన్నయ బ్రహ్మకవి. పుటలు-64. మూల్యం-1-72. ప్రాప్తిస్థానం-చేబ్రోలు చిన్నయ బ్రహ్మకవి, మ్యూనిసిపల్ హైయర్ సెకెండరీ స్కూలు, దానవాయిపేట, రాజమండ్రి-3.

సంఘర్షణ సుద్దులు

శ్రీ సుంకర సత్యవారాయణగారి 'కష్టజీవి' బుర్రకథ ఆధారంగా, తెలంగాణ ప్రాంతంలో ప్రచారంలోవున్న గొల్లసుద్దులవంటి ప్రక్రియలో సాగిన రచన. రచయిత శ్రీ జి. వై. గిరి. పుటలు-34. వెం 0-50. ప్రాప్తిస్థానం-ప్రబోధసాహితీ, వడ్డ కొండ, జనగామ తాలూకా, వరంగల్ జిల్లా.

శ్రీ తులసీదాసు

కావ్యం. రచయిత-శ్రీ శ్రీపాదలక్ష్మీ వారాయణ మూర్తి పుటలు-100. వెం 1-75. ప్రాప్తి స్థానం-శ్రీ గోదా గ్రంథిమాల, ముసుమారు, కృష్ణా జిల్లా.

దేవయాని

కావ్యం. రచయిత-శ్రీ వారు నాగనార్య. పుటలు 42. వెం-1-00. ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ వారు నాగు నార్య. శ్రీ ఆత్మరాయ విహారము, సి. కె. రాచవల్లి పోస్టు, నయా కోడూరు, కడపజిల్లా.

శ్రీ వేంకటేశ పద్మరత్నావళి

శ్రీ వేంకటేశ్వర స్తోత్ర వధ్యలు. రచయిత శ్రీ జి. సుబ్రహ్మణ్యం పుటలు-122. వెం 1-25 ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ బి. సుబ్రహ్మణ్యం, వెల్లూ మెమోరియల్ మునిసిపల్ హైస్కూలు, రిరువలి.

విల్వ మాల

పద్యకృతి. రచయిత-శ్రీ వేదగిరి నరసింహ రాయశర్మ. పుటలు-10. వెం-లేదు. ప్రాప్తి స్థానం-రచయిత, జిల్లా పరిషదున్నత పాఠశాల, గుడ్లూరు, నెల్లూరుజిల్లా.

నివేదన

ఆధ్యాత్మికావేదన తెలిపే కావ్యం. రచయిత శ్రీ మేకా సుధాకరరావు, పుటలు-70. వెం-లేలి యదు. ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ రాజీగారు, బొబ్బిలి రాజ భవనం, బొబ్బిలి, శ్రీకాకుళంజిల్లా.

అనుబంధాలు

నవల: రచయిత-శ్రీ దొండపాటి దేవదాసు. పుటలు-102. వెం 2-50. ప్రాప్తిస్థానం-జయలక్ష్మి పబ్లిషర్స్, సూర్యద్వీపేట, మచిలీ పట్నం.

మణికింకిణి

కవితా సంకలనం. రచయిత-శ్రీ వేముగంటి నరసింహాచార్యులు. పుటలు-58. వెం 1-00. ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ వేంకటేశ్వర బుక్ డిపో, సిద్దిపేట, మెదక్ జిల్లా.

భారతి

ప్రకటన రేట్లు

కవరు పేజీలు	కాటావల్ రేట్లు	కాంట్రాక్టు రేట్లు
4 వ కవరు పేజీ ...	రు. 175/-	రు. 150/-
2 లేక 3 వ కవరు పేజీ...		
ఒకే (నలుపు) రంగు ...	రు. 150/-	రు. 125/-
లోపలి పేజీలు		
పూర్తి పేజీ ...	రు. 125/-	రు. 100/-
అర్థ పేజీ ...	రు. 65/-	రు. 55/-
పాపు పేజీ ...	రు. 40/-	రు. 35/-

ప్రత్యేక స్థానములకు 25 అదనం.

సం! నకు వరుసగా 6 ప్రకటనలు చేయువారికి కాంట్రాక్టు రేట్లు వర్తించును.

చందా వివరములు

సంవత్సర చందా ...	రు. 12-0-0
6 మాసముల చందా ...	రు. 6-0-0
విడి ప్రతి ...	రు. 1-0-0

మేనేజరు, భారతి.

మొదలు—1.